

**T.C.
BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARININ VE EBEVEYNLİK
STİLLERİNİN KARANLIK ÜÇLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE
SALDIRGANLIK İLE İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nermin ABBASLI

Psikoloji Anabilim Dalı

Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı

TEMMUZ 2025

**T.C.
BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARININ VE EBEVEYNLİK
STİLLERİNİN KARANLIK ÜÇLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE
SALDIRGANLIK İLE İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nermin ABBASLI

(22435036016)

ORCID:

**Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı**

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Merve KARABURUN

ORCID:

TEMMUZ 2025

BTÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün 22435036016 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Nermin ABBASLI, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARININ VE EBEVEYNLİK STİLLERİNİN KARANLIK ÜÇLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE SALDIRGANLIKLA İLİŞKİSİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Dr. Öğr. Üyesi Merve KARABURUN**
Bursa Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Doç. Dr. Gazanfer ANLI**
Bursa Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Nurcan HAMZAOĞLU
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi

Savunma Tarihi : 10 Temmuz 2025
Teslim Tarihi : / / 2025

20.04.2016 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 9/2 ve 22/2 maddeleri gereğince; Bu Lisansüstü teze, Bursa Teknik Üniversitesi’nin abonesi olduğu intihal yazılım programı kullanılarak Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlemiş olduğu ölçütlere uygun rapor alınmıştır.

İNTİHAL BEYANI

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belgelediğimi, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Öğrencinin Adı SOYADI: Nermin ABBASLI

İmzası:

(Handwritten signature area)

Kızıma ve aileme,

ÖNSÖZ

Yurt dışında eğitim almak güzel ve zorluklarla dolu bir deneyimdir. Bu deneyimi yaşadığım için çok mutluyum. Beni bu yolda yalnız bırakmayan, her zaman anksiyetemi ve heyecanımı sakinleştiren, bana ışık olan danışmanım, hocam Dr. Öğr. Üyesi Merve KARABURUN'a

Üniversiteye geldiğim günden bu güne kadar ve derslerini aldığım her dönem bana motivasyon kaynağı olan, çalışmaya azimlendiren ve her zorluğumda bıkmadan bir konuyu farklı şekillerde sunup anlamamı sağlayan bölüm başkanım Doç. Dr. Gazanfer ANLI'ya

Çocukluğumdan bu güne kadar beni her zaman eğitime yönlendiren, ilk günden şu ana kadar beni destekleyen, arkamda duran, düştüğümde kaldıran, yorulduğumda yol gösteren, beni dinlemekten, başarılarıma görünmez güç olmaktan vazgeçmeyen annem Ülviye ABBASOVA'ya, babam Arif ABBASOV'a, amcam Maarif ABBASOV'a ve beni destekleyen bütün aile üyelerime

Bu zorlu süreçte her zaman yanımda olan, beni yalnız bırakmayan, eşim Muhammed KERİMLİ ve maddi-manevi desteğini esirgemeyen eşimin ailesine

Özellikle her sorumu bıkmadan cevaplayan ve her zor durumda bana destek olan Pervin PEKER ve Zeliha ALTAY'a

Bütün yazım sürecinde beni yalnız bırakmayan arkadaşım Esma HASANOVA'ya ve özellikle İngilizce yazım ve araştırma kısımlarında bana destek olan arkadaşım Leyla ABDULLAYEVA'ya

Tez süresinde özellikle verilerin toplanması zamanı bana destek olan ve daha çok kitleye ulaşmasını sağlayan hocam Prof. Dr. Abdullah IŞIKLAR'a ve Hüseyin PEHLİVAN'a

Beni her zaman bıkmadan dinleyen, Azerbaycan'da olsa bile varlığını hissettiğim, başarımda ve kötü zamanlarımda ilk yanımda olan Leman ESEDOVA'ya

“Aile danışmanlığı” programında tanıdığım ve bana hep dualarıyla destek olan Emiray Kübra YETER'e, Ceylan KORKMAZ'a ve diğer tüm ablalarıma

Veri toplama sürecinde anketlerimi paylaşan herkese, araştırmaya katılım sağlayan tüm katılımcılara teşekkürlerimi, saygılarımı ve sevgilerimi sunarım.

Nisan 2025

Nermin ABBASLI

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ÇİZELGE LİSTESİ	xii
ÖZET	xiii
SUMMARY	xv
1. GİRİŞ	1
1.1 Travma	3
1.2 Çocukluk Çağı Travmaları	4
1.2.1 Fiziksel istismar	5
1.2.2 Cinsel istismar	6
1.2.3 Duygusal istismar	7
1.2.4 Fiziksel ihmal.....	8
1.2.5 Duygusal ihmal.....	9
1.2.6 Çocukluk çağı istismar ve ihmalinin risk faktörleri	9
1.2.7 Çocukluk çağı travmalarının yaygınlığı	10
1.3 Ebeveynlik Stilleri.....	12
1.3.1 Otoriter ebeveynlik stili	12
1.3.2 Açıklayıcı/otoriter ebeveynlik stili	13
1.3.3 İzin verici/şımartan ebeveynlik stili.....	14
1.3.4 İzin verici/ihmkar ebeveynlik stili	15
1.4 Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri	16
1.4.1 Makyavelizm	16
1.4.2 Narsisizm	17
1.4.3 Psikopati	19
1.5 Saldırganlık	20
1.6 Amaç ve Hipotezler.....	24
1.7 Araştırmanın Önemi.....	24
2. YÖNTEM	26
2.1 Katılımcılar	26
2.2 Veri Toplama Araçları	28
2.2.1 Demografik bilgi formu.....	28
2.2.2 Çocukluk çağı travmaları ölçeği (CTQ-33).....	28
2.2.3 Çocuk yetiştirme stilleri ölçeği.....	28
2.2.4 Kısaltılmış karanlık üçlü ölçeği (SD3-T)	29
2.2.5 Buss-Perry saldırganlık ölçeği.....	30
2.3 İşlem.....	30
2.4 İstatistiksel Analizler.....	31
3. BULGULAR VE YORUMLAMALAR	33
3.1 Betimleyici Bulgular	33
3.2 Çalışmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenilirlik Bulguları	35

3.3 Korelasyon ve Regresyon Bulguları	37
3.3.1 Çocukluk çağı travmaları (CTQ) ile karanlık üçlü kişilik özellikleri (SD3) arasındaki ilişkiler	37
3.3.2 Çocukluk çağı travmaları (CTQ) ile saldırganlık arasındaki ilişkiler	38
3.3.3 Karanlık üçlü kişilik özellikleri ile saldırganlık arasındaki ilişkiler.....	40
3.3.4 Ebeveyn tutumları, karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık arasındaki ilişkiler	41
3.4 Bağımsız Örneklem T-testi Bulguları	43
3.4.1 Çocukluk çağı travmaları risk gruplarına göre karanlık üçlü ve saldırganlık boyutlarının karşılaştırılması.....	43
3.5 Çoklu Kovaryans Analizi (MANCOVA) Bulguları	53
3.5.1 Anne baba tutumlarının karanlık üçlü ve saldırganlık boyutlarıyla ilişkisine yönelik bulgular	53
4. TARTIŞMA	57
4.1 Korelasyon ve Regresyon Bulgularının Tartışması	57
4.1.1 Çocukluk çağı travmaları (CTQ) ile karanlık üçlü kişilik özellikleri (SD3) arasındaki ilişkiler	57
4.1.2 Çocukluk çağı travmaları (CTQ) ile saldırganlık arasındaki ilişkiler	58
4.1.3 Karanlık üçlü kişilik özellikleri ile saldırganlık arasındaki ilişkiler.....	59
4.1.4 Ebeveyn tutumları, karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık arasındaki ilişkiler	60
4.2 Bağımsız Örneklem T-testi Bulgularının Tartışılması.....	63
4.2.1 Çocukluk çağı travmaları risk gruplarına göre karanlık üçlü ve saldırganlık boyutlarının karşılaştırılması.....	63
4.3 Çoklu Kovaryans Analizi (MANCOVA) Bulgularının Tartışılması	69
4.3.1 Anne baba tutumlarının karanlık üçlü ve saldırganlık boyutlarıyla ilişkisine yönelik bulgular	69
4.4 Sonuçlar.....	72
4.5 Araştırmanın Sınırlılıkları	75
4.6 Öneriler	76
KAYNAKLAR	78
EKLER.....	92
ÖZGEÇMİŞ.....	100

KISALTMALAR

BPSÖ	: Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği
CTQ-33	: Childhood Trauma Questionnaire-33
ÇÇTÖ	: Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği
ÇİM	: Çocuk İzlem Merkezi
ÇYSÖ	: Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği
DEHB	: Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu
DSM-V	: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders V
KKÜÖ	: Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği
MANCOVA	: Multivariate Analysis of Covariance
SD3	: Short Dark Triad
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences
TSSB	: Travma Sonrası Stres Bozukluğu
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund
WHO	: World Health Organization

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 2.1: Katılımcıların demografik özelliklerine ait betimleyici istatistikler	26
Çizelge 2.2: Katılımcılara ilişkin sürekli değişkenlerin betimleyici istatistikleri.....	27
Çizelge 3.1: Çalışmadaki ölçek ve alt ölçeklere ait betimleyici istatistikler	33
Çizelge 3.2: Çalışmada kullanılan ölçeklere ait güvenirlik (Cronbach's Alpha) katsayıları	36
Çizelge 3.3: Çocukluk çağı travmaları, karanlık üçlü ve saldırganlık ölçekleri arasındaki korelasyonlar.....	39
Çizelge 3.4: Ebeveyn tutumları, karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık düzeyleri arasındaki korelasyonlar.....	42
Çizelge 3.5: Fiziksel istismar risk gruplarına göre karanlık üçlü ve öfke düzeylerinin karşılaştırılması	45
Çizelge 3.6: Cinsel istismar risk gruplarına göre karanlık üçlü ve saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılması	46
Çizelge 3.7: Duygusal istismar risk grubuna göre karanlık üçlü ve saldırganlık boyutlarının karşılaştırılması.....	48
Çizelge 3.8: Fiziksel ihmal risk grubuna göre karanlık üçlü ve saldırganlık boyutlarının karşılaştırılması.....	50
Çizelge 3.9: Duygusal ihmal risk gruplarına göre karanlık üçlü ve saldırganlık boyutları karşılaştırması	52
Çizelge 3.10: Anne ve baba tutumlarının karanlık üçlü ve saldırganlıkla ilişkisine ilişkin MANCOVA sonuçları.....	54

ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARININ VE EBEVEYNLİK STİLLERİNİN KARANLIK ÜÇLÜ KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE SALDIRGANLIK İLE İLİŞKİSİ

ÖZET

Bu tez çalışmasında çocukluk çağı travmaları ve ebeveyn tutumlarının karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık ile ilişkileri incelenmiştir. Aynı zamanda çocukluk çağı travmaları risk gruplarına göre karanlık üçlü ve saldırganlık boyutlarının karşılaştırılmasına yönelik analizler yapılmıştır. Bu çalışmanın örneklemi Türkiye’de yaşayan ve 18 yaş üzeri olan 317 kadın (%83,6) ve 62 (%16,4) erkek olmak üzere toplam 379 genç ve yetişkinden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında katılımcıların demografik bilgilerine ulaşmak için Demografik Bilgi Formu, çocukluk çağı travmalarını ölçmek için Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (CTQ), çocuk yetiştirme stillerini ölçmek için Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği (ÇYSÖ), karanlık kişilik özelliklerini ölçmek için Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği (SD3) ve saldırganlık düzeylerini ölçmek için Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ) kullanılmıştır. Tüm analizler SPSS 27.0 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Sonuçlara göre, çocukluk çağı travmaları ile karanlık üçlü kişilik özellikleri arasında anlamlı pozitif korelasyonlar tespit edilmiştir. Bu sonuç, çocukluk travmatik yaşantılarının artmasıyla birlikte bireylerin karanlık üçlü özelliklerinin de yükseldiğine işaret etmektedir. Çocukluk çağı travmaları ile saldırganlık arasındaki ilişkiler incelendiğinde çocukluk döneminde aşırı kontrol ve müdahale ile yetiştirilen bireylerin ilerleyen yaşlarda öfke düzeyinin yükselebileceği bulunmuştur. Çalışmada karanlık üçlü kişilik özellikleri ile saldırganlık arasındaki ilişkiler de analiz edilmiştir. Sonuçlar karanlık üçlü kişilik özellikleri arttıkça öfke düzeylerinin de yükseldiğini ve özellikle psikopati alt boyutunun öfke ile daha yakın ilişkili olduğunu göstermektedir. Ebeveyn tutumları ile karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık arasındaki ilişkiler incelendiğinde, anne/baba kabul/ilgi boyutu ile saldırganlık alt boyutları arasında anlamlı ve negatif yönde, anne/baba denetim/kontrol boyutu ile saldırganlık arasında pozitif yönde ilişkiler bulunmuştur. Karanlık üçlü kişilik özellikleri ile ilişkiler incelendiğinde baba kabul/ilgi boyutunun makyavelizmle pozitif, psikopati boyutuyla negatif ilişkiler gösterdiği, anne denetim/kontrol tutumunun, narsisizm ve psikopati ile pozitif yönde anlamlı şekilde ilişkili olduğu, baba denetim/kontrol tutumunun ise narsisizm ile anlamlı şekilde pozitif ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çocukluk çağı travmaları risk gruplarına göre karanlık üçlü ve öfke boyutlarının karşılaştırılması sonuçlarına baktığımızda, fiziksel istismar riski taşıyan bireylerin özellikle psikopati ve toplam karanlık üçlü puanları ile saldırganlık alt boyutlarında belirgin olarak daha yüksek puanlara sahip olduğu görülmektedir. Cinsel istismar risk grubunda olan bireyler karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık düzeylerinde riskli olmayan bireylere göre daha yüksek ortalama puanlara sahip olsalar da, bu farklılıkların istatistiksel anlamlılığa ulaşmadığı görülmektedir. Duygusal istismar risk boyutunda, duygusal istismara maruz kalmanın, bireylerin saldırganlık eğilimlerini ve karanlık kişilik özelliklerini artırabileceği

bulgulanmaktadır. Fiziksel ihmal boyutunda, fiziksel ihmalin özellikle psikopati eğilimleri ve saldırganlıkla güçlü bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. duyuusal ihmal deneyimi olan bireylerin saldırganlık eğilimlerinin, özellikle fizikselsaldırganlık, öfke ve düşmanlık boyutlarında belirgin biçimde yükseldiği söylenebilir. Karanlık Üçlü kişilik özellikleri bakımından anlamlı bir farklılık gözlenmemesi ise, duyuusal ihmalin saldırganlık üzerindeki etkisinin daha çok duygusal ve davranışsal boyutlarda ortaya çıktığını düşündürmektedir.

Yapılan analizler sonucunda araştırma hipotezlerinin üçü tam, ikisi kısmen doğrulanmıştır. Yürütülen araştırmanın dört değişkeni bir arada incelemesi ve aynı zamanda değişkenleri alt boyutlar düzeyinde ele alması gelecek araştırmalar için iyi bir kaynak olabileceğini göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Çocukluk çağı travmaları, Karanlık üçlü kişilik özellikleri, Ebeveyn tutumları, Saldırganlık

THE RELATIONSHIP OF CHILDHOOD TRAUMAS AND PARENTING STYLES WITH DARK TRIAD PERSONALITY TRAITS AND AGGRESSION

SUMMARY

In this thesis, the relationships of childhood traumas and parental attitudes with dark triad personality traits and aggression were examined. At the same time, analyses were conducted to compare the dimensions of the dark triad and aggression according to the risk groups of childhood traumas. The sample of this study consisted of 379 young people and adults, 317 females (83.6%) and 62 males (16.4%) over the age of 18, living in Türkiye. Within the scope of the study, Demographic Information Form was used to reach the demographic information of the participants, Childhood Traumas Questionnaire (CTQ) was used to measure childhood traumas, Childrearing Styles Scale (CRSQ) was used to measure child-rearing styles, Abbreviated Dark Triad Scale (SD3) was used to measure dark personality traits, and Buss-Perry Aggression Scale (BPSAS) was used to measure aggression levels. All analyses were performed using the SPSS 27.0 program.

According to the results, significant positive correlations were found between childhood traumas and dark triad personality traits. This result indicates that the dark triad traits of individuals increase with the increase in childhood traumatic experiences. When the relationships between childhood traumas and aggression were examined, it was found that individuals who were raised with excessive control and intervention during childhood may have higher levels of anger in later ages. The relationship between dark triad personality traits and aggression was also analyzed in the study. The results show that as the dark triad personality traits increase, anger levels also increase and especially the psychopathy sub-dimension is more closely related to anger. When the relationships between parental attitudes and dark triad personality traits and aggression were analyzed, significant and negative relationships were found between parental acceptance/affection dimension and aggression sub-dimensions, and positive relationships were found between parental supervision/control dimension and aggression.

When the relationships with the dark triad personality traits were examined, it was concluded that paternal acceptance/affection dimension was positively related to Machiavellianism and negatively related to psychopathy, maternal supervision/control attitude was significantly positively related to narcissism and psychopathy, and paternal supervision/control attitude was significantly positively related to narcissism. When we look at the results of the comparison of the dark triad and anger dimensions according to the risk groups of childhood traumas, it is seen that individuals at risk of physical abuse have significantly higher scores especially in psychopathy and total dark triad scores and aggression sub-dimensions.

Although individuals in the sexual abuse risk group had higher mean scores in dark triad personality traits and aggression levels than non-risk individuals, these differences did not reach statistical significance. In the emotional abuse risk dimension, it was found that exposure to emotional abuse may increase individuals' aggression tendencies and dark personality traits. In the physical neglect dimension, it is seen that physical neglect has a strong relationship with psychopathy tendencies and aggression. It can be said that the aggression tendencies of individuals with sensory neglect experience are significantly increased, especially in the dimensions of physical aggression, anger and hostility. The fact that no significant difference was observed in terms of Dark Triad personality traits suggests that the effect of emotional neglect on aggression emerged mostly in emotional and behavioral dimensions.

As a result of the analyses, three of the research hypotheses were fully and two were partially confirmed. The fact that the current study examines four variables together and at the same time deals with the variables at the level of sub-dimensions shows that it can be a good source for future research.

Keywords: Childhood traumas, Dark triad personality traits, Parental attitudes, Aggression

1. GİRİŞ

Çocuk yetiştirmek, anne-babaların sevgi, sevinç, sıkıntı, kaygı gibi duyguları bir arada yaşadığı, bununla birlikte psikolojik, fiziksel ve zihinsel açıdan sağlıklı bireyler yetiştirmek amacıyla çocuklara güvenli bir çevre, sağlık kontrolleri, yeterli barınma ve beslenme imkanı sunmaları gereken heyecan verici bir süreçtir (Cirhinlioğlu, 2015). Çocuk gelişiminde bakımın ve bakım verenin rolü, çocuğun psikolojik, fiziksel, duygusal ve bilişsel gelişimi açısından önemli yere sahiptir. John Bowlby'nin Bağlanma Kuramı'na göre, birincil bakım verenle kurulan güvenli bağ, çocuğun ergenlik ve yetişkinlikteki sosyal ilişkileri, ruhsal ve duygusal sağlığı üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Güvenli bağlanmanın oluşumu, çocuğun gereksinim ve ihtiyaçlarına duyarlı ve sürekli bir bakım sunulmasıyla mümkündür (Bowlby, 1969). Bakımın kalitesi, çocuğun gelişiminde belirleyici bir faktördür. (Engle ve Lhotska (1999)), bakımın sadece fiziksel ihtiyaçların karşılanmasıyla bitmediğini, aynı zamanda duygusal destek, güvenlik, yeterli beslenme, duygusal ve bilişsel uyum gibi unsurları da içerdiğini belirtmektedir. Çocuğa sağlıklı bakımın verilmemesi, çocukla kötü muamele yapılması çocukluk çağı travmalarına neden olmaktadır (Gülşen, 2024; Öztürk, 2021).

Çocukluk çağı travmaları, fiziksel, cinsel, duygusal/psikolojik istismar ve fiziksel ve duygusal/psikolojik ihmal yaşantılarını kapsamakta ve bu yaşantılar çocuklarda davranım bozukluğuna, kişilik bozukluklarına, duygu durum bozukluklarına, uyku ve yeme sorunlarına, panik bozukluğa, intihar girişimlerine, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğuna (DEHB), anksiyete ve çeşitli uyum sorunlarına neden olmaktadır (Genç, 2024; Karal ve Atak, 2022; Öztürk, 2021). Gilbert ve diğ. (2009) yapmış olduğu araştırmada her yıl, çocukların %4-16'sının fiziksel istismara, onda birinin ihmal ve duygusal istismara maruz kaldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda, kız çocuklarının %5 ila %10'u ve erkek çocuklarının %5 kadarının her türlü cinsel istismara uğradığı sonuçlar arasındadır (Gilbert ve diğ, 2009). Türkiye'de de çocukluk çağı travmalarının yaygınlık oranı hızla artmaktadır. Yapılan araştırmalara göre, Türkiye'de her yıl çocukların %78'nin duygusal

istismara, %24'nün fiziksel istismara, %9'nun cinsel istismara uğradığı sonucuna ulaşılmıştır (Turhan ve diğ, 2006). (Karal ve Atak (2022))'ın çocukluk çağı travmaları üzerine yaptığı bir literatür taramasında da çocukluk çağı yaşantılarının çocuğun gelişimi ve gelecek davranışlarını etkilediği vurgulanmıştır.

Çocuğun gelişimi ve gelecek davranışlarına etki gösteren bir diğer faktör, ebeveynlerin çocuğa karşı tutum ve davranışları, çocukların gereksinim ve ihtiyaçlarıyla ilgilenmesidir. Çocuğun kimliğinin geliştiği en önemli zamanlar hayatın ilk yılından 11 yaşa kadar olan süre olarak kabul edilir. Bu süreçte bir çok kişilik özellikleri oluşur ve çocuk ebeveynlerinin tutum ve davranışlarına uygun benlik geliştirme eğiliminde olur (Öztürk, 2021). Günalp'ın 2007 yılında okul öncesi eğitime devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarla yapmış olduğu bir çalışmada, demokratik ebeveyn tutumunun çocukların özgüven duygusunun gelişimine pozitif etki ettiği, otoriter, koruyucu ve ilgisiz ebeveyn tutumlarının ise negatif etki ettiği bulunmuştur (Güenalp, 2007). Yapılan bir diğer araştırmada, aile içi iletişim ve ebeveyn tutumlarının çocuklarda ahlak gelişimini etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır (Arslan, 2022). Ailede anne baba tutumları çocuğun benlik gelişiminde önemli yere sahiptir. Ototiter ve aşırı baskıcı tutumla büyüyen çocuklarda genelde düşük benlik saygısı ve kendine az değer verme gözlemlenmektedir. Fakat, demokratik tutumda büyüyen çocukların olumlu benlik geliştirme yeteneğine sahip oldukları ve kendine güvendikleri bulunmuştur. Bunun yanı sıra, aşırı hoşgörölü, ilgisiz ve aşırı itici ebeveyn tutumlarıyla büyüyen çocuklar olumsuz benlik geliştirme ve kendini değersiz hissetme eğilimlerine sahiptirler (Kaya, 1997).

Çocukluk çağı yaşantılarına ve olumsuz ebeveyn tutumlarına maruz kalan çocuklarda karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık gözlemlenmektedir (Şimşek, 2017; Wahl ve Metzner, 2012). (Wahl ve Metzner (2012))'ın çocuk gelişimine ebeveyn tutumlarının etkisini incelediği araştırmasında ebeveyn mizaç ve tutumlarının çocukların ve ergenlerin gelecek yaşamında saldırgan davranışlar oluşturmalarına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ebeveyn tutumlarının saldırganlıkla ilişkisini analiz eden bir diğer araştırmada, bazı ebeveyn tutumlarının saldırganlığa neden olduğu, özellikle otoriter ve izinverici/hosgörölü ebeveyn stilinde büyüyen çocuk ve ergenlerin saldırgan davranışlar sergilediği görölmüştür (Masud ve diğ, 2019). Karanlık üçlünün öğeleri olan makyavelizm, narsisizm ve psikopati şiddet eğilimiyle bağlantılı olan kişilik özellikleridir. Karanlık üçlü ve

saldırganlık birbirinin oluşumuna etki etmektedir (Kolburun, 2020; Polat ve diğ, 2024). Alman örnekleminde yapılan bir çalışmada çocuk yetiştirme tarzları ile karanlık üçlü öğeleri arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Aynı zamanda ebeveyn yetiştirme tutumlarının şiddet davranışlarına da etki ettiği not edilmektedir (Yendell ve diğ, 2022). Diğer bir araştırmada ise, ebeveyn duygusal sıcaklığı ile saldırganlık arasındaki ilişkiye makyavelizm ve psikopati tarafından aracılık edildiği sonucuna ulaşılmıştır (Liu ve diğ, 2021). Çocukluk çağı yaşantıları bireyin yetişkinlikteki psikolojik sağlığını etkilemektedir. Çocukluk çağında istismar ve ihmal gibi yaşantılara maruz kalan bireyler travma sonrasında öfke sorunları geliştirdikleri için yetişkinlikte şiddet ve suç işleme eğilimine sahip olabilirler (Aydın, 2021). Çocukluk çağı travmaları, karanlık üçlü kişilik özellikleri ve obsesif inançları inceleyen bir araştırmada çocukluk çağı travmatik yaşantıları ile karanlık kişilik özellikleri arasında anlamlı ve pozitif ilişki bulunmuştur (Tolan, 2023).

Bu bölümde ilk olarak travma ve çocukluk çağı travmalarının tanımına ve genel olarak neden olduğu sonuçlara yer verilmiştir. Sonrasında çocukluk çağı travmalarının türleri, risk faktörleri ve yaygınlığı ile ilgili literatür bilgileri yer almaktadır. Devamında ebeveyn stilleri ile ilgili genel bilgi ve farklı anne baba tutumları, karanlık üçlü ve alt boyutları ve saldırganlık konusu geniş şekilde anlatılmaktadır.

1.1 Travma

Amerikan Psikoloji Birliği'nin hazırladığı DSM-V (2013) tanı kriterleri kitabında bireyin gerçek bir ölümle veya ölüm tehdidi ile, kendisinin ya da başkalarının fiziksel bütünlüğünün tehdit edilme olayını doğrudan yaşayan veya böyle bir olaya tanık olan ve aşırı korku, çaresizlik ve dehşete düşme gibi duyguların yaşanmasıyla gözlemlenen durumlar travma veya ruhsal travma olarak tanımlanmaktadır. Travma, travmatik olayların gerçekleşmesi sonucunda oluşur. Travmatik olaylar doğal travmatik olaylar ve insan eliyle oluşan travmatik olaylar olmak üzere iki grupta değerlendirilmektedir. Doğal kökenli travmatik olaylar; deprem, sel, fırtına, kasırga, volkan ve yanardağ patlamaları ile ölümcül hastalıkları kapsarken; insan kaynaklı travmatik olaylar ise tren, kara yolu, hava yolu ve deniz yolu kazaları, terör, şiddet, savaş, taciz, istismar, ihmal, işkence ve göç gibi durumları içermektedir (Gold ve Dalenberg, 2017; Soyyiğit ve Saylan, 2024).

Travmatik olaylar bireylerde hem fiziksel, hem de psikolojik düzeyde izler bırakmaktadır. Fiziksel yaralanmalar zaman içerisinde iyileşme gösterebilse de, psikolojik travmalar çoğu zaman kalıcı etkiler bırakmakta ve bireyin psikolojik problemler yaşamasına sebep olabilmektedir. Bu durum, özellikle uyku bozuklukları, depresyon, kaygı bozuklukları, yeme bozuklukları, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), psikosomatik ağrılar ve yoğun korku gibi psikopatolojik belirtilerle kendini gösterebilmektedir (Gold ve diğ, 2017; Özen, 2019; Soyyiğit ve Saylan, 2024). Travma yaşayan bireylerde, travmanın yarattığı psikolojik etkilerle başa çıkmak ve bu etkileri azaltmak amacıyla çeşitli müdahale ve baş etme yöntemleri geliştirilmiştir. Bu müdahaleler arasında bilişsel davranışçı terapi, göz hareketleriyle duyarsızlaştırma ve yeniden işleme terapisi, travma odaklı bilişsel davranışçı terapi, öyküsel terapi ve resim, müzik, dans ve drama gibi sanat temelli müdahaleler yer almaktadır. Ayrıca maruz bırakma temelli müdahaleler, oyun terapileri, diyalektik davranış terapileri ve travmaya duyarlı bilinçli farkındalık temelli uygulamalar da etkili baş etme stratejileri arasında yer almaktadır (Genç, 2024; Ogan ve diğ, 2023).

1.2 Çocukluk Çağı Travmaları

Yaşamın her döneminde bireyler travmaya maruz kalabilirler. Lakin çocukluk çağı yaşantıları çocuğun gelişimini fiziksel, duygusal ve zihinsel olarak etkilemekte, bu sebeple bireyin çocukluk çağı travmalarının etkisinin daha örseleyici olduğu kabul edilmektedir (Karal ve Atak, 2022). Çocukluk çağı travmatik yaşantıları 18 yaşından küçük bireylerin bakım verenleri ve çevredeki diğer kişiler tarafından istismar ve ihmal durumuna maruz bırakılması şeklinde tanımlanmaktadır (WHO, 2002). Çocuk istismarı ve ihmali bakım verenlerin ve çevredeki bireylerin çocuğa uyguladıkları ciddi yaralanmalara, sakatlıklara, duygusal sıkıntılara, barınma ve beslenme yetersizliğine, fiziksel ve duygusal hastalıklara neden olacak kadar geniş yelpazede değerlendirilen, istismar ve ihmal deneyimlerini kapsayan, bireyi hayatı boyu terk etmeyen ve zihinsel, fiziksel, duygu durum ve davranış bozukluklarına neden olabilen eylemler toplusu olarak tanımlanmaktadır (Clark ve diğ, 2007). Çocuk istismarı ve ihmali davranışları; fiziksel, cinsel ve duygusal açıdan çocuğa zarar veren, çocuk ve bebeklerin gereksinim ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulmadığı, saldırganlık ve şiddet içerebilen olaylarla açıklanmaktadır

(Soyyigit ve Saylan, 2024). Çocukluk çağı yaşantılarının etkileri göz önünde bulundurulduğunda, olumsuz durumların önlenmesi ve müdahalesi için bakım verenlerin çocuk gelişimi konusunda bilgilendirilmesi ve araçsal desteklerin sağlanması (barınma, beslenme ve maddi kaynak) gerekmektedir. Bununla birlikte, çocukluk çağı travmatik yaşantılarının önlenmesine ve çocukların baş etme becerilerinin geliştirilmesine yönelik sanat temelli terapiler, bilinçli farkındalık uygulamaları ve bilişsel davranışçı yaklaşımlar gibi müdahalelerin etkili olduğu görülmektedir (Genç, 2024; Soyyigit ve Saylan, 2024).

Çocukluk çağı istismar yaşantıları; fiziksel, cinsel ve duygusal istismar, ihmal yaşantıları ise fiziksel ve duygusal ihmal olmak üzere değerlendirilmektedir (Karal ve Atak, 2022; WHO, 2002).

1.2.1 Fiziksel istismar

Disiplin anlayışı kültürden kültüre değişiklik göstermekte; ayrıca yasal düzenlemelerin her ülkede farklı olması, fiziksel istismar kavramının da evrensel bir biçimde tanımlanmasını güçleştirmektedir. Bazı toplumlarda disiplin adı altında fiziksel istismarın uygulanabilmesi, bu karmaşayı daha da derinleştirmektedir. Örneğin, bazı kültürlerde çocuğa şaplak ya da tokat atılması fiziksel istismar olarak algılanıp cezalandırıldığı halde, bazı ülkelerde bu normal, olması gereken bir durum olarak algılanmaktadır (Olive, 2007). Türk kültüründe de fiziksel istismar bir disiplin yöntemi olarak kullanılabilir ve bununla ilgili “Kızını dövmezen dizini döver”, “Babalar döver de sever de”, “Öğretmenin vurduğu yerde gül biter” gibi atasözleri mevcuttur (Soyyigit ve Saylan, 2024).

Fiziksel istismarla ilişkili birçok tanım vardır. Dünya Sağlık Örgütü’nün tanımında fiziksel istismar, çocuğun hayatta kalmasına, gelişimine, onuruna, fiziksel sağlığına doğrudan ve dolayısıyla fiziksel güç kullanarak zarar verecek olan eylemler olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2006). Fiziksel istismar, çocuğun bakım verenleri ve çevresindeki kişiler tarafından tekmelenmesi, fırlatılması, ısırılması, bıçaklanması, boğulması, el, çubuk ve başka nesnelerle dövülmesi, bedeninin yakılması ve başka yollarla zarar verilecek şekilde fiziksel yaralanmalara (küçük yanık ve çürüklerden ölüme kadar) neden olan davranışlarda bulunulmasıdır (Widom, 2008). Fiziksel istismar sonucu çocuğun bedeninde, kan izleri ve morluklar görünmektedir. Morlukların kazara düşme sonucu oluştuğu ihtimali

olmasına rağmen, küçük çocukların ve bebeklerin, yüzünde, kollarında, bacaklarının arkasında oluşan morluklar ve yetişkinlerin ısırık izlerinden kalan morluklar fiziksel istismarın sonucu olabilmektedir (Olive, 2007).

Fiziksel istismar çocukların fiziksel, duygusal, zihinsel, sosyal, ve kişisel gelişiminde bazı zorluklara neden olmaktadır. İstismar sonrası bazı çocuklarda benlik algısı sekteye uğramakta, bazı çocukların okul içi ve akranlarıyla iletişimde kopukluklar, bazılarında ise ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde güven ve bağlanma sorunları gözlemlenmektedir (Widom, 2008). Fiziksel istismara maruz kalan bazı çocuklarda öfke sorunları gelişebilmektedir. Bu çocuklar hayatlarının ileri dönemlerinde öfkelerini kontrol edemedikleri için ya saldırgan davranışlarını çevreye yöneltmekte, ya da öfkelerini içselleştirerek kendine zarar veren eğilimlerde bulunmaktadır (Olive, 2007). Çocukluk çağında fiziksel istismara maruz kalan bireyler antisosyal ve saldırgan davranışlarda bulunma eğilimi gösterebilmektedir. Bunun önemli nedenlerinden biri bireylerin çocukluk çağı boyunca sürekli şiddete maruz kalması ve bu davranışlara karşı duyarsızlaşmasıdır. Bu tür duyarsızlaşmalar empati eksikliği, pişmanlık ve suçluluk gibi duyguların yok olmasına ve bireylerin bu durumları normalleştirmesine neden olmaktadır (Widom, 2008).

1.2.2 Cinsel istismar

Dünya Sağlık Örgütü tarafından çocuğun tam olarak kavrayamadığı ve anlamadığı, rızasının olmadığı, gelişimsel olarak hazır bulunmadığı ve toplumun yasalarını, tabularını ve kurallarını ihlal ederek cinsel aktivitelere maruz bırakılması cinsel istismar olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2006). Cinsel istismar, psikososyal gelişimini tamamlamamış, 18 yaşın altında olan kız ve erkek çocuklarının yetişkinler tarafından cinsel amaçlarla kullanılmasını, röntgencilik, teşhircilik, cinsel içerikli konuşmalar ve sohbetler, cinsel ilişkiye tanık etmeye maruz bırakma, cinsel bölgelerin gösterilmesi, pornografi izlemeye maruz bırakma, fotoğraf ya da video izletilmesi vb. temasın olmadığı durumları ve temasın olabileceği genital bölgeleri elleme, cinsel birleşme ve ırza geçmeye kadar geniş yelpazedeki davranışları kapsamaktadır (Çelebi ve Polat, 2019; Polat, 2016). Küçük çocuklar hem yetişkinlerin, hem de kendinden büyük ergenlerin ve çocukların cinsel istismarına maruz kalabilmektedir (WHO, 2006).

Çocuğun cinsel istismarı tek seferlik olmayabilir. Genellikle istismarcı uzun zaman boyu ve birkaç aşamada cinsel istismarı gerçekleştirir. Eğer istismarcı çocuğu tanımiyorsa öncelikle çocuğu tanır, sonra çocuğu sözel olarak cinsel eğilimde bulunmaya ikna etmeye çalışır. Çocuk iş birliği yapmazsa savunmasız halinde çocuğa saldırır, fiziksel olarak etkisiz hale getirir ve cinsel istismarda bulunur. Genellikle olaylarda cinsel aktiviteden sonra istismarcı çocuğa şantaj yapmaya, korkutmaya, rüşvet ve başka yollarla sürekli cinsel ilişkiye girmeye zorlamaktadır. Çocukların cinsel istismara uğraması çocuğun cinsel istismarı başka bir yetişkine anlatmaması veya istismarcının suçüstü yakalanmaması halinde uzun zaman boyunca devam eder (Olive, 2007; Soyyiğit ve Saylan, 2024).

Cinsel istismar mağdurları genellikle başlarına gelenleri konuşmama eğilimindedir. Mağdurların cinsel istismar yaşadıklarını aile dışı bireyler (akrabalar, arkadaşlar, komşular), acil servis doktorları, psikiyatrist ve psikologlar, öğretmenler bildirmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri bu tür olayların kanıtlanmasının zor, inkar edilmesinin ise kolay olmasıdır. Aynı zamanda ebeveynlerin ve bakım verenlerin çocukları yargılaması, çevrenin bu çocukları damgalaması ve utanç verici durumlara düşürmesi, psikolojik baskıların gerçekleştirilmesi, çocuğun duygu durumundan çok neden olayı söylememesine odaklanılması önemli nedenler sırasındadır (Olive, 2007). Cinsel istismara maruz kalan bireylerde depresyon, sosyal uyum, cinsellik ve kaygı bozuklukları, düşük benlik saygısı, öfke, suçluluk, kendine zarar verme eğilimleri vd. davranış ve duygular gözlemlenmektedir (Soyyiğit ve Saylan, 2024).

1.2.3 Duygusal istismar

Çocukluk çağı travmaları içinde en zor tanımlananı duygusal/psikolojik istismardır (Genç, 2024). Diğer istismar türlerini dışarıdan anlamak mümkün olduğu halde, duygusal istismarı dışarıdan tanımlamak mümkün değildir (Genç, 2024). Duygusal istismar çocuğun gelişiminde ve duygusal sağlığında olumsuz etkiler bırakan eylemler olarak tanımlanmaktadır (Soyyiğit ve Saylan, 2024). Bu tür eylemler: bakım verenlerinden çocuğa karşı olan hareketlerinin kısıtlanması, çocukla alay etme, çocuğu tehdit etme, korkutma, isteklerini reddetme ve düşmanca muamelelerde bulunma, çocuğa bağırma, küfretme, değer vermeme, çocuk üzerinde aşırı baskı ve otorite kurma, çocuğa lakap takma, çocuğu aşağılama, yalnız

bırakma, yıldırma, önemsememe, küçük düşürme, bağımlı kılma ve aşırı koruma, çocuğun duygusal ihtiyaçlarını karşılamama, çocuktan yaşının üzerinde sorumluluklar bekleme, kardeş ayrımı yapma görülen duygusal istismar türlerindendir (Genç, 2024; Krug ve diğ, 2002; Lynch ve diğ, 2008). Bakım verenlerin çocukta açtıkları fiziksel yaralar iyileşebilir, lakin duygusal yaralar gelişim boyu devam etmektedir (Olive, 2007).

Duygusal istismar çocuğun fiziksel, zihinsel, psikolojik, ahlaki ve sosyal gelişimine zarar vermektedir (WHO, 2006). Aynı zamanda duygusal istismara uğrayan çocuklarda yıkıcı eylemlerde bulunma (evi yakmak, tabakları kırmak), çevredeki hayvanlara ve zararsız nesnelere öfkenin yönlendirilmesi, alkol ve uyuşturucu kullanımı, intihar düşüncesi veya intihar girişimlerinde bulunmak, düşük benlik saygısı, öz güvensizlik, kendileriyle alakalı olumsuz düşünceler ve duygular biriktirmek, sürekli anksiyete, TSSB, saldırganlık gibi davranışlar ve duygular gözlemlenmektedir (Clark ve diğ, 2007; Soyyiğit ve Saylan, 2024).

1.2.4 Fiziksel ihmal

Fiziksel ihmal bakım verenin çocuğun sağlıklı gelişimi için gerekli olan beslenme, barınma, giyinme, sağlık, bakım ve güvenlik gibi temel gereksinimlerini karşılamaması durumunda oluşmaktadır (Clark ve diğ, 2007; Genç, 2024). Fiziksel ihmale maruz kalan çocuklarda bakımsız vücut, soluk bir ten rengi ve yeterli beslenmedikleri için zayıf beden görünümü gözlemlenmektedir (Lynch, 1991). Bakım verenleri tarafından çocuğa barınmanın sağlanılmaması, çocuğun mevsimsel şartlara uygun giydirilmemesi, temel ihtiyaçlarından olan beslenmenin ve korunmanın sağlanmamış olması, hastalandığında çocuğa dikkat gösterilmemesi ve çocukla hiçbir fiziksel bağın oluşturulmaması fiziksel ihmali içeren davranışlar olarak bilinmektedir (Genç, 2024; Reyes ve diğ, 2008). Hatta hamilelik zamanında annenin dikkatsiz davranışlarda bulunması, sigara, alkol ve madde kullanması çocuğun anne karnındayken ihmali durumunu göstermektedir (Karal ve Atak, 2022). Fiziksel ihmal çocuğun bilişsel, duygusal, kişisel, sosyal ve fiziksel gelişimini olumsuz etkilemektedir (Aktay, 2020; Özgentürk, 2014). Fiziksel ihmale maruz kalan çocukların, düşük akademik başarılarının olduğu, düşük benlik algısı geliştirme ve içe dönük olmaları, saldırganca davranışlar gösterdikleri, depresyon ve kaygı bozukluklarına yatkın oldukları gözlemlenmiştir (Karal ve Atak, 2022).

1.2.5 Duygusal ihmal

Duygusal ihmal çocuk ve ergenin psikolojik, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarının bakım veren kişi tarafından karşılanmaması, çocuğun temel gereksinimleri olan sevgi, ilgi ve şefkatten mahrum bırakılması, uyuşturucu/alkol kullanımına izin verilmesi, suç ve saldırganlık gibi davranışlarına göz yumulması olarak sıralanabilir (Çelik ve Hoccoğlu, 2018; Genç, 2024; Karal ve Atak, 2022). Bazen ebeveynler çocuklarının duygusal ihmale maruz kaldığının farkında olmayabilir. Yapılan bir araştırmada annelerin %93'ünün çocuklarını duygusal olarak ihmal ettiği bulunmuştur. Konuşmalar sırasında ise çocuklarını terbiye etmek için bağırarak, ahlaki gelişimlerini bozmamak adına sevgi ve ilgi göstermedikleri, disipline etme aracı olarak azarladıkları yanıtlarına ulaşılmıştır (Güler ve diğ., 2002).

Çocuklar duygusal ihmale her yerde (evde, okulda, sokakta) ve her kes (ebeveynler, akranlar, akrabalar) tarafından maruz kalabilir (Karasu ve Bilgen, 2017). Duygusal ihmalin davranışsal ve psikolojik etkileri yaşam boyu sürmekte (Dinleyici ve Dağlı (2016)) ve yetişkinlik döneminde bazen bağımlı evlilik ve çift ilişkilerine neden olmaktadır (Cankardaş, 2018). Çocukların duygusal ihmal ve istismarında bazı risk faktörleri bulunmaktadır. Bu faktörlere ailede yaşanan maddi zorlukları, ebeveynler arası şiddet olaylarını, bakım verenlerin alkol veya madde kullanıcısı olmalarını, bakım verenlerde depresyon, şizofreni gibi bakımı engelleyen rahatsızlıkların bulunmasını, düşük eğitim düzeyini, bakım verenlerinin de öncesinde ihmal ve istismar geçmişinin olmasını örnek vermek mümkündür (Dinleyici ve Dağlı, 2016; Genç, 2024).

Duygusal ihmal de duygusal istismar gibi gözle görülemediği için tanımlanması zor olan bir kavramdır. Çocuğun duygusal ihmale maruz kalması gelişimini duygusal, sosyal, davranışsal açıdan olumsuz etkilemekte, duygu düzenleme güçlüğüne, empati yoksunluğuna, düşük akademik başarıya, düşük benlik saygısına neden olmaktadır (Cankardaş, 2018; Soyyiğit ve Saylan, 2024).

1.2.6 Çocukluk çağı istismar ve ihmalinin risk faktörleri

Çocukluk çağı travmalarının sonuçları göz önünde bulundurulduğunda istismar ve ihmali önlemek adına risk faktörlerinin belirlenmesi önem arz etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü sunduğu ekolojik modelde çocuk istismarı ve ihmalinin risk

faktörlerini kişisel, ilişkisel, çevresel ve toplumsal olmak üzere dört kategoride tanımlamaktadır (Akçe ve Doğan, 2020; WHO, 2006).

Kişisel faktörler: Bakım verenlerin yaş ve cinsiyet gibi biyolojik durumlarıyla birlikte, çocuğun ailede istenmeyen çocuk olması, akıl sağlığı sorunları, bakım verenin hamilelik döneminde yaşadığı hastalıklar ve olumsuz yaşantılar çocukla bakım veren arasındaki bağ kurmayı derinden etkilemekte ve çocuğun bebeklik döneminden itibaren istismar ve ihmal durumunun olmasını risk altına almaktadır.

İlişkisel faktörler: Bireyin aile üyelerinden ve iletişimde olduğu yakın akraba ve arkadaşlarından gelen doğrudan istismar ve ihmale maruz kalma veya maruz bırakılma durumunu tanımlamaktadır. Aynı zamanda kişinin ihmal ve istismar durumlarında yakın çevresinden yardım alamaması, çevresinde olan kişilerin ruh sağlığının bozulması, gerginlik, huzursuzluk, aynı zamanda çocuğun velayetini almak için ebeveynler arasında çıkan kavgalar da çocuğun ihmal ve istismarını etkileyen ilişkisel faktörler olarak nitelendirilmektedir.

Çevresel faktörler: Çocukların ihmal ve istismar tehlikesinin olduğu mahalle, okul, lise, iş yerleri, kreşler gibi iletişim alanları da risk faktörü grubuna dahildir. Toplumdaki cinsiyet eşitsizliği, barınma ve beslenme eksikliği, yoksulluk gibi etkenler de çocuğun istismar ve ihmalini etkileyecek nedenlerdendir.

Toplumsal faktörler: Toplumsal düzey faktörlerine çocuğun korunmasını önleyecek, sosyal refah ve güvenliğini koruyamayan ekonomik, sağlık ve eğitim politikaları örnek olabilir.

1.2.7 Çocukluk çağı travmalarının yaygınlığı

Çocukluk çağı travmaları, dünya genelinde yaygın görülmekte, tespiti ile önlenmesi uzun zaman alan bir sorun olarak kabul edilmektedir. UNICEF'in INSPIRE programı çerçevesinde yürüttüğü araştırma sonucu dünya genelinde 2-4 yaş arası çocukların yaklaşık 300 milyonu bakım verenleri tarafından şiddetli disipline, 11-15 yaş aralığındaki çocukların neredeyse üçte biri akranları tarafından zorbalığa ve kötü muameleye, 120 milyon kız çocuğunun 20 yaşından önce zorla cinsel istismara ve temasa maruz bırakıldığı tahmin edilmektedir (UNICEF, 2020). Mevcut araştırmalar birçok ülkede istismar ve ihmal oranlarının gün geçtikçe arttığını göstermektedir. Mısır'daki çocuklar üzerinde yapılan bir araştırmada, çocukların %37'sinin bakım verenleri tarafından dövüldüğü ve bağlanıldığı, %26'sının

bedeninde kırıklar oluşturulduğu, bilinç kaybı gibi fiziksel yaralanmalar yaşadığı, Romanya'daki araştırmalarda çocukların %4,6'sının bir nesneyle vurulma, yakılma ve yiyeceklerden mahrum bırakılma gibi çeşitli istismar ve ihmal türlerine uğradığı, kentsel okul çocuklarının %21'i ve kırsal okul çocuklarının %64'ünün ebeveyn istismarı sonucu bedeninde morlukların ve şişliklerin olduğu bulgularına ulaşılmıştır (WHO, 2002). Çocuk istismarı ve ihmalinin dünya genelinde yaygınlığının araştırıldığı bir meta-analiz çalışmasında yaygınlık oranları şu şekilde bulunmuştur: fiziksel istismar %22,6, duygusal/psikolojik istismar %36,3, cinsel istismar %12,7, duygusal/psikolojik ihmal %18,4, fiziksel ihmal %16,3 (Stoltenborgh ve diğ, 2015). Araştırmalar sonucu araştırmacılar, en az ulaşılabilirlik oranının fiziksel ve duygusal/psikolojik ihmal yaşantıları üzerine olduğunu vurgulamışlardır. Fiziksel ve duygusal/psikolojik ihmal yaygınlığının araştırıldığı bir diğer meta-analiz çalışmasında ise yaygınlık oranları fiziksel ihmal için %16,3, duygusal/psikolojik ihmal için ise %18,4 şeklinde bulunmuştur (Stoltenborgh ve diğ, 2013).

Türkiye'de yapılan araştırmalar da çocukluk çağı travmalarının yaygın bir sorun olduğunu göstermektedir. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile UNICEF'in beraber yürüttüğü Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırmasının sonuçları Türkiye'de 7-18 yaş grubu çocukların %43'ünün fiziksel istismara, %3'ünün cinsel istismara, %51'inin duygusal istismara ve %25'inin ihmale maruz kaldığını gözler önüne sermektedir (Korkmazlar-Oral ve diğ, 2010).

Türkiye'de Çocuk İstismarı Raporu-2'nin 2018 yılı sonuçlarında çocuk mağdur sayısının 2014'te 74.064 iken 2016'da 83.552'ye yükseldiği, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün geldiği sonuçlarda çocuk cinsel istismar hükümlülerinin yüzdesinin %42,5 iken (2006 yılında) %58,8'e (2016'da) yükseldiği, cinsel suç mağduru olan çocukların yüzdesinin 2014'ten 2016'ya kadar %33 oranda arttığı bildirilmektedir (Polat, 2018). Türkiye'nin 27 ilinde 30 Çocuk İzlem Merkezi bulunmaktadır. Ocak 2011 – Mayıs 2016 tarihleri arasında Çocuk İzlem Merkezlerine (ÇİM) Türkiye içinden 21.068 başvuru olmuştur. Vakalar incelendiğinde başvuranların %85'inin kız, %15'inin erkek çocuk olduğu bulgulanmıştır (Polat, 2018).

1.3 Ebeveynlik Stilleri

Sosyalleşme bebeklik döneminden itibaren çocuğun büyümesinde, bilişsel, fiziksel, duygusal ve sosyal gelişiminde önemli unsurlardan biridir. Bireyin topluma hazırlanması, toplumdaki sosyal rollerini yerine getirmesi, bu rollerle bütünleşmesi ve bu rollere uyum göstermesi sürecine sosyalleşme denir (Filiz, 2010). Bireyin sosyalleşme sürecinin en önemli basamaklarında aile, okul ve sosyal çevre bulunmaktadır. Birey ilk olarak ailede sosyalleşir, konuşmayı öğrenir, yürür, büyür, gelişir, kararlar almayı, kendine saygı ve sevgi duymayı öğrenir. Çocuğun anne babasıyla olan ilişkisi onun ilk sosyal deneyimi olmakla birlikte, çocuğun gelecekte sosyal ortamlarda kendini ifade edebilme ve toplum kurallarına uygun davranmasını da etkilemektedir (Ceylan, 2017). Bu sebepten anne baba tutumlarının, çocuğun gelişiminde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Çocuklar sosyalleşme sürecinde yakın çevresindeki insanların, anne babalarının tutum ve davranışlarını örnek alarak tutum geliştirirler (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2017). Bu sebeple anne baba tutum ve davranışları çocukların gelişiminde ilk basamakta yer almaktadır.

Çocuk yetiştirme tarz ve tutumlarını araştıran Baumrind (1971), başlangıçta üç ebeveyn stili belirlemiş ancak sonraki çalışmalarında elde ettiği bulgularla otoriter, açıklayıcı otoriter, izin verici hoşgörölü ve izin verici reddeden olmak üzere dört ebeveyn stili olduğu sonucuna ulaşmıştır. 1983 yılında Maccoby ve Martin bu kategorilerin duyarlılık ve talepkarlık boyutlarının kesişmesinden kaynaklandığı sonucuna varmıştır (Maccoby ve Martin, 1983, akt Sümer ve Güngör, 1999). Duyarlılık boyutu genel olarak ebeveynlerin çocuğa ve çocuğun yapmış olduğu işlere gösterdiği ilgi, sevgi ve onayı ifade etmektedir. Talepkarlık boyutu ise ailenin çocuğa uyguladığı sıkı denetim, fiziksel disiplin, davranışsal ve psikolojik kontrolü anlatmaktadır. Duyarlılık ve talepkarlık boyutlarının yüksek ya da düşük olmasına bağlı dört ebeveynlik stili tanımlanmaktadır: otoriter, açıklayıcı otoriter, izin verici şımartan ve izin verici ihmalkar (Maccoby ve Martin, 1983, akt Sümer ve Güngör, 1999; Rayana ve Atak, 2023).

1.3.1 Otoriter ebeveynlik stili

Otoriter ebeveynlik stili sıkı denetim ve kontrolün yüksek, duyarlılık ve ilginin düşük olduğu çocuk yetiştirme tutumudur (Abdul ve Kurukkan, 2014). Bu stilde

ebeveyn çocuğa taleplerde bulunur, çocuk üzerinde sıkı denetim ve kontrol kurar, çocukla pek ilgilenmez, aile içinde çocuk bireysel fikirlerini söyleyemez (Öztürk, 2021). Otoriter ebeveynler genellikle kuralcı olur ve emir kelimeleri kullanarak konuşurlar. Bu stilde çocuğun istekleri, fikirleri, gereksinimleri ve merakları dinlenilmeksizin, çocuklara saygı gösterilmez ve anne babayla çocuğun gereksinimleri arasında bir denge yoktur (Subaşı ve Özçelik, 2019). Otoriter çocuk yetiştirme stiline anne babanın koyduğu ve çocuğa hiçbir açıklama yapılmayan katı kurallar söz konusudur (Karcı ve Topkaya, 2023; Sümer ve Güngör, 1999).

Otoriter ailelerde çocuklar ebeveyn kontrolünde olduğu için tüm davranış ve konuşmalarını ebeveynin isteğine uygun ve kusursuz yapmak zorunda bırakılmakta, çocuk başarı elde ettiğinde ödüllendirilmemekte ve böyle olması gerekiyormuş gibi davranılmaktadır (Ceylan, 2017). Bu ebeveynlik stiline çocuk ebeveynin kafasında idealleştirdiği bir tarzda yetiştirilmektedir. Bu yüzden ebeveynler çocuklara yetişkin gibi davranmakta ve çocuklardan da bir yetişkin gibi davranmalarını beklemektedirler (Alabay, 2017; Tekin, 2022). Otoriter ebeveynler kuralcı olduklarından, çocuksu hatalara tahammülleri yoktur ve esnek olamadıkları için sürekli cezalandırma yöntemi kullanmaktadırlar (Abdul ve Kurukkan, 2014; Karakayalı, 2020).

Otoriter ebeveynlerle büyüyen çocuklar dışarıdan genel olarak çekingen, öz güvensiz, depresif görünürler (Subaşı ve Özçelik, 2019). Bu çocuklar sessiz, uslu ve herkesin onaylayacağı biçimde görünmek zorunda bırakılmaktadır. Çevredeki olaylara ve eleştirilere aşırı hassas olan bu çocuklar, öfkeli, sinirli, kurallara uymakta güçlük çeken ve olumsuz benlik yapısına sahiptirler (Öztürk, 2021; Sak ve diğ., 2015). Ebeveynlerinin onları sevmediği düşüncesine sahip olan çocuklarsa özellikle erkekler olmak üzere saldırgan ve zarar verici davranışlar görülebilmektedir (Ceylan, 2017).

1.3.2 Açıklayıcı/otoriter ebeveynlik stili

Açıklayıcı/otoriter ebeveyn stili çocuğa yüksek düzeyde talepkarlık ve duyarlılığın verildiği çocuk yetiştirme tutumudur (Abdul ve Kurukkan, 2014). Açıklayıcı/otoriter çocuk yetiştirme stiline demokratik stil de denilmektedir. Bu stilde aile içi kurallar vardır ve bu kurallar aile içinde tartışılıp geliştirilebilmekte ve değiştirilebilmekte, oluşturulduğunda çocuğun temel ihtiyaçları göz önünde

bulundurulmakta ve bazen bazı kuralların oluşturulması zamanı çocuğun fikri alınmaktadır (Subaşı ve Özçelik, 2019). Çocuğun aile içinde özgürlüğü, gereksinim ve talepleri üzerine anne babadan sevgi ve saygı görmesi çocuğun kendi sorumluluklarını kendisinin almasına ve öz denetim duygularının gelişmesine neden olmaktadır (Abdul ve Kurukkan, 2014; Sümer ve diğ, 2010). Açıklayıcı/otoriter anne babalar kontrolü çocuğun temel istek, beklenti ve gereksinimlerine uygun olarak kullanmaktadır (Karcı ve Topkaya, 2023). Bu ebeveyn stiline aile içi ilişkiler çocuğu anlama ve dinlemeye yönelik kurulmuştur (Baumrind, 1971; Sümer ve Güngör, 1999).

Demokratik ebeveynlik stili tüm stiller içinde en olumlusu olarak kabul edilmektedir. Demokratik ebeveynler çocuklarıyla iletişim kurarken ödül-ceza yöntemini kullanmaktadırlar. Lakin cezalar çocuğa hiçbir fiziksel ve psikolojik baskı uygulamadan çocuğun kişiliğine ve karakterine yönelik değil, davranışlarına yönelik verilmektedir (Ceylan, 2017). Ayrıca ebeveynle kurulan iletişim duyarlılık boyutu çerçevesinde doğru kurulduğu için çocuklar ebeveynleriyle duygusal bağ geliştirmekte ve ebeveynin özelliklerini kolaylıkla içselleştirmektedir (Sümer ve diğ, 2010).

Demokratik ailelerin çocukları öz güvenli, kararlı, özerk, açık sözlü, iş birlikçi, huzurlu ve mutlu tutumları ile seçilmektedirler (Demir ve Şendil, 2008). Bu çocuklar sosyal ortamda rahat biçimde kararlar almakta, ortama uyum sağlamakta, sorumluluklarını üstlenmekte, çevreyi keşfetmeye istekli olmaktadır (Ceylan, 2017; Subaşı ve Özçelik, 2019).

1.3.3 İzin verici/şımartan ebeveynlik stili

İzin verici/şımartan ebeveyn stili duyarlılık, sevgi ve ilginin yüksek, sıkı kontrol/denetim düzeyinin ya çok düşük ya da hiç olmadığı çocuk yetiştirme tutumudur (Abdul ve Kurukkan, 2014). Bu tür ebeveynler çocuklarının bütün davranışlarını olumlu algılamakta, yanlış davranışlarına kabul edici tavırlar sergilemekte ve bu yanlışlar için çocuğu cezalandırmamaktadırlar (Sümer ve Güngör, 1999).

Aile içi iletişimin çocuk temelli olmasıyla seçilen bu ailelerde, aile içi kurallar çocuklara eleştirmeksizin anlatılır ve ebeveynler bu kurallara ve isteklere uymaktadır (Öztürk, 2021). Şımartan ebeveynler çocuklarla ilgili sorumluluk

almaktan kaçındıkları için kendilerini çocuklara onların istediği gibi kullanacağı kaynak olarak sunmaktadırlar (Baumrind, 1971).

İzin verici/şımartan ebeveynlerin çocukları talep ve kontrol ilişkisini eşit kuramadıklarından çoğu zaman duygusal dengenin korunmasında, stresle baş etmede, sorumluluk almakta başarısızdırlar (Yılmaz, 2000). Herkesten hoşgörölü tutum bekleyen bu çocuklarda sosyal ortamlarda yetersiz gözükmeleri ile birlikte liderlik, problem çözme gibi becerilerinin de gelişmediği görülmektedir (Subaşı ve Özçelik, 2019). Bazı araştırma sonuçlarına göre kabul/ilgi düzeyinin yüksek olduğu izin verici/şımartan tutum çocukların gelişiminde saldırganlık eğilimlerinin azalmasına ve çocukların olumlu davranışlar geliştirmesine neden olmaktadır (Öztürk, 2021).

1.3.4 İzin verici/ihmkar ebeveynlik stili

İzin verici/ihmkar ebeveyn stili duyarlılık ve talepkarlığın düşük düzeyde olduğu çocuk yetiştirme tutumudur (Abdul ve Kurukkan, 2014). İzin verici/ihmkar ebeveynler çocukla duygusal bağ kurmaktan ve sorumluluk almaktan kaçınmakta, çocuğun temel ihtiyaç ve gereksinimleri ile ilgilenmemektedirler. Aynı zamanda çocuğun davranışları ile ilişkili talepte bulunmamakta ve davranışlarını kontrol etmenin sorumluluğunu almamaktadırlar (Subaşı ve Özçelik, 2019; Sümer ve Güngör, 1999).

İhmalkar ebeveynler çocukla tutarsız ve olumsuz iletişim kurmaktadırlar. Bu ailelerde çocuğa bir nesne olarak yaklaşılmakta, çocuğun ebeveynle iletişim kurmak istemesi ve ebeveynlerden istekleri ihmal olunmaktadır. İhmalkar ebeveynler çocukların, nerede, ne zaman, ne yaptığı, olaylara karşı ne hissettiği konusunda çok az bilgiye sahiptir, ya da bilgileri olamamaktadır. Ebeveynlerin ilgisiz tutumları sonucunda çocuklarda güven duyguları gelişmeyebilir, ya da çocuklar ilgiyi üzerine çekmek için olumsuz, saldırgan, antisosyal davranışlarda bulunabilmektedirler.

İhmalkar ebeveynlerle büyüyen çocukların ait olma duygularının gelişmediği, bağımlılık, suça yönelim, madde kullanımı, saldırganlık gibi davranış eğilimlerinin varlığı gözlemlenmektedir (Ceylan, 2017; Subaşı ve Özçelik, 2019). Bazı araştırmacılar, dışsallaştırıcı davranışların (saldırganlık, suç işleme ve hiperaktivite ile ilişkili bir dizi uyumsuz davranış) gelişiminde ihmalkar ebeveyn tutumunu risk olarak anlatmaktadır (Ruiz-Hernández ve diğ, 2018).

1.4 Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri

Kişilik, çok boyutlu bir yapı olup bireyde hem olumlu, hem de olumsuz özellikleri aynı anda barındırabilen karmaşık bir kavramdır. (Paulhus ve Williams (2002)) sorumsuzluk ve uyumsuzluk boyutlarında benzer özellikler gösteren kişiliğin diğer karanlık yanlarını araştırmış ve bu karanlık yanlara “Karanlık Üçlü” adını vermiştir. Karanlık Üçlü kişilik özelliklerine makyavelizm, narsisizm ve psikopati dahildir. Bu üç yapının ortak özelliklerini taşıyan kişiler incelendiğinde, ilişkilerinin amaç odaklı yaklaşımları ve olaylara yüzeysel bir bakış tarzı olduğu, çıkar ve menfaate dayanan ilişkiler kurduğu, kendinde bencillik ve uyumsuzluk barındırdığı, iletişim ve davranışlarının manipülasyon içerdiği ifade edilmektedir (Özsoy ve Ardic, 2017).

1.4.1 Makyavelizm

Makyavelizm kavramı, erken politika araştırmaları yapan ve özellikle siyasetçi ve yazar olan Niccolò Machiavelli’nin manipülatif liderlerin davranış özellikleriyle ilgili görüşlerine dayanmaktadır (Saltoğlu ve Irak, 2020). (Christie ve Geis (1970)), manipülasyon konusunda yetkin bireylerin ahlaki olmayan davranışlar sergileme, alaycı ve güvenilmez olma gibi eğilimler taşıdığını belirtmiş ve araştırmalarında, manipülatif strateji, taktik ve bakış açılarının birçok bireyin kişilik özellikleri arasında yer aldığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda, bireyler arası farklılık gösteren ve uluslararası geçerliliği olduğu öne sürülen bir düşünce biçimi olarak “Makyavelizm” kavramını ortaya koymuşlardır. Bu kavram, adını Niccolò Machiavelli’den almakta olup, bireylerin çıkarları doğrultusunda başkalarını manipüle etmeye yönelik eğilimlerini tanımlamak için kullanılmaktadır (Christie ve Geis, 1970; Saltoğlu ve Irak, 2020).

Makyavelizm son 30 yılın ilgi çekici konularından biri olmuştur. “Amaca ulaşan her yol mübahtır” fikrini destekleyen makyavelistler amaçlarına ulaşmak ve kişisel çıkarlarını desteklemek için karşılarındaki kişileri küçük düşürme, manipüle etme ve onların zayıf yönlerini açıkça yüzlerine vurma eğilimi gösterebilmektedir. Bu bireyler, genellikle bencil, çıkar odaklı ve empati düzeyi düşük kişilik özellikleri sergilemektedir (Özsoy ve Ardic, 2017; Set, 2020). Aynı zamanda kişisel çıkarlarını karşılamak için gerekirse yalan söylemek ve hileye başvurmak, önemli ve statü sahibi olan insanlara yalakalık yapmak (makyavelistlerin kendi kişisel

çıkarlarını desteklemek amaçlı yapılan davranış biçimidir, lakin egosu yüksek olan makyavelistler bu nedenle pek çok statü sahibi insanlarla ilişki kurmazlar), insanları daha iyi yönetebilmek ve idare edebilmek için onlara doğruları değil, duymak istediklerini söylemek, herkesin onları harcayacağını ve kullanacağını düşünüp kimseye güvenmemek, yaşanan olayları kimseye anlatmamak ve iyi sır saklamak, ilişki ve iletişimlerinde manipülasyona başvurmak, duygusal açıdan yoksunluk çekmek ve zayıf taraflarını saklama eğiliminde olmak, diğer insanları manipüle etmek için sömürücülük yapmak, bazı olaylarda stratejik ve alaycı davranmak makyavelistlerin temel özellikleri olarak bilinmektedir (Christie ve Geis, 1970; Fehr ve diğ, 1992; Gunnthorsdottir ve diğ, 2002; Jones ve Paulhus 2009; Kessler ve diğ, 2010).

1.4.2 Narsisizm

Çocukların gelişimini doğrudan etkileyen, ebeveyn stillerinin yüksek oranda gelişimine neden olduğu kişilik özelliklerinden biri de narsisizm kavramıdır (Peker ve Aydın, 2017). Türk Dil Kurumunda “özseverlik” olarak tanımlanan (Türk Dil Kurumu, t.y.) narsisizm kişinin kendine olan yüksek öz saygısının abartılmasıyla oluşur ve kişi çevresindeki kişileri önemsemez (Myers, 2021). Narsisizm kavramı kökenini eski Yunan mitolojisinde farklı efsanelerle anlatılan Narcisus mitinden almıştır. Mite göre, Narcisus çok yakışıklı, her görenin aşık olduğu bir erkektir. Herkes ona aşık olsa da Narcisus kimseyi beğenmez ve kendine düşkündür. Bir gün dolaşırken Echo Narcisus’u görür ve ona aşık olur. Echo ona aşkını itiraf eder ve Narcisus onun görünmesini ister. Echo Narcisus’a sarılmak istediğinde Narcisus onu iter ve onun çok kötü görünümüne sahip olduğunu ve sevilemeyecek olduğunu söyler. Bu sözlerden hiddetlenen Echo Narcisus’a karşılığı olmayan bir aşk yaşaması için beddua eder. Bir gün Narcisus pınardan su alırken kendi yansımasını suda görür ve aşık olur. Yansımasına aşık olan Narcisus uzun bir süre kendiyi konuştuktan sonra yansımasına dokunmak isterken suya düşer ve ölür (Kaplan ve Koç, 2023). Bu hikayeyi temel alan birçok bilim insanı narsisizm kavramını kendine yüksek sevgi, kendine yüksek saygı, başkalarını önemsememe, hor görme, kendine aşırı düşkünlük olarak tanımlamaktadır (Özdemir, 2017). Lakin narsisizmi kavram olarak ilk bilime getiren Havelock Ellis olmuştur. Ellis narsisizmi “kişinin kendi bedenini nesne olarak kavramsallaştırıp kendi bedenine duyduğu derin istek ve haz duygusu” olarak tanımlamaktadır (Kızıltan, 2004).

Bazı araştırmacılara göre, narsisizm bireyin kendi bedenine hayran olup ona duyduğu haz olarak yorumlanmaktadır (Freud, 2007). Kernberg narsisizmi çocukluktan gelişmeye başlayan ve kendilik algısıyla ideal nesne arasında bağ kurmaya çalışan bireyin kendini ve önündeki kişiyi nesne olarak görmesi sonucu ortaya çıkan ve nesnelere karşı değersizleştirici, sömürücü, idealleştirici, korkutucu ve tehlikeli tutumlarla kayda geçen davranışlar olarak tanımlarken, Kohut narsisizmi idealize edilmiş ebeveyn imagosunun etkisiyle çocuğun gelişim süreciyle başlayan ve hayatı boyu devam eden tutumlar olarak tanımlamıştır (Schmidt, 2019). Toplumda kendini seven, başkalarını küçümseyen, büyülenmeci davranışlarda bulunan, karşısındaki kişileri nesne olarak gören ve kendilik algısı yüksek olan kişiler narsist olarak tanımlanmaktadır (Twenge ve Campbell, 2023). Ancak narsisizm literatürde normal ve patolojik narsisizm olarak ikiye ayrılmıştır (Özdemir, 2017).

Kişinin kendi kendine verdiği değer ve öz güveninin diğer insanların eleştirilerinden bağımsız kendini besleyebilmesi normal narsisizmi ifade etmektedir (Karaaziz ve Atak, 2013). Normal narsisizm her kişide rastlayabileceğimiz bir kişilik özelliğidir. Önemli olan eleştirilere karşı kişinin öfke, kaygı, kızgınlık gibi duygularını dengede tutabilmesidir. Normal narsisizmde nesne de, özne de, libidinal yatırımın yapıldığı birey de kişinin kendisidir ve bu çevreye zarar vermeyecek şekilde dengelenmiştir (Özdemir, 2017).

Patolojik narsisizm ise kişilik bozukluğu olup erken erişkinlik döneminde başlayan büyülenme, beğenilme gereksinimi içinde olma ve eşduyum yapamama gibi davranışlarla sonuçlanan bireyin kendilik algısının sapması ile nitelendirilir (DSM V, 2013). Patolojik narsisizmde kişi dışarıdan başkalarının fikirlerini önemsemeyen ve kendinden eminmiş gibi görünse de, özünde tamamen diğerlerinin fikirlerine ve diğerlerinin takdirine muhtaçtır (Karaaziz ve Atak, 2013).

Sosyal kuramcılara göre narsisizm sosyal öğrenme sonrası oluşan ve bireyi hayatı boyu etkileyen tutumlardır (Özdemir, 2017). Son dönem araştırmacılarından olan Twenge'nin yaklaşımına göre aşırı hoşgörölü, izin verici, sürekli övgü dağıtan ebeveynlerin çocukları daha çok narsistik davranışlarda bulunmaktadır (Twenge ve Campbell, 2023). (Raskin ve Terry (1988)) yaptıkları araştırma sonucunda, narsisizmi yedi boyuttan oluşan bir kişilik özelliği olarak tanımlamaktadır. Bu boyutlar otorite, teşhircilik, sömürücölük, hak iddia etme, üstünlük, kendine

yeterlilik ve kendini beğenmedir. Toplumdaki narsist bireyler otoriter olmak istemeleri ile dikkati çekerler. Bu bireyler üstlerine karşı boyun eğici davranışlarda bulunsalarda, astlarına karşı otoriter tutum sergilemektedirler (KoçEkinci, 2018). Karşısındaki kişiyi aşağılayarak kendinin lider, baskın ve insanlar üzerinde olağanüstü bir güce sahip olduğuna inandırarak yönetmeye çalışırlar. Aynı zamanda teşhircilik davranışlarında bulunmaya eğilimli olurlar. Bu kişiler dürtülerini kontrol edemeyen, heyecan ve haz arayışında olan, diğer insanlardan onaylanma, övgü ve ilgi arayan kişilerdir (Raskin ve Terry, 1988). Başkalarının çıkarlarını önemsemeyerek ve dikkate almayarak diğerlerinden yarar sağlama eğiliminde bulunmaktadır. Diğer insanlarla empati kuramayan narsist bireyler layık oldukları ve olmadıkları her şeyi hak ettikleri inancına sahiptirler (Lubit, 2002). Kendilerini başkalarından üstün görmekte ve bu üstün özelliklerinin başkaları tarafından bilinmesini ve onaylanmasını duymak istemektedirler. Kendilerini her konuda yeterli bulan narsistler mükemmel bir imaj oluşturma eğiliminde olurlar. Bu mükemmelliği etrafa kanıtlamak için çaba gösterirler. Bu özelliklerinin yanı sıra narsist bireyler kendilerini aşırı çekici ve becerikli bulmakta, kendini olduğundan daha çok beğenme eğiliminde olmaktadır (KoçEkinci, 2018; Raskin ve Terry, 1988).

1.4.3 Psikopati

Psikopati, bireylere ve toplumda düzeni sağlayan sistemlere kayıtsız kalma, kişinin dürtülerine hakim olamama durumu ve diğer insanlara zarar veren davranışlarda bulunduğu suçluluk ya da pişmanlık hissi duymama eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Yaşlıoğlu ve Atılgan, 2018). Psikopatiye sahip bireyler yeterli fiziksel güç algısına sahip, otoriteye uymama, strese ve olumsuz olaylardan etkilenmeme, vicdan azabı duymama, vurdumduymazlık, başkalarının yaşadığı kötü olaylara kayıtsız kalma, küçümseyici davranışlarda bulunma, hilekarlık ve sömürücülük gibi özelliklere sahip bireylerdir (Yaşlıoğlu ve Atılgan, 2018). Toplumda ahlak dışı davranışlar sergileme, insanları küçümseme ve onlarla alay etme, olumlu ve olumsuz olaylardan etkilenmeme, ilişki sorunları yaşama ve başkalarına bağlılık ve sadakat gösterememe, empati yoksunluğu çekme, sosyal ortamlarda agresif davranışlarda bulunma ve topluma uyum sağlayamama, insanlarla geçinmede zorluklar yaşama, dürtülerini kontrol edememe ve bu yüzden doğru kararlar alamama olarak gözlemlenen özelliklerine sahiptirler (Evertsson ve

Meehan, 2012; Levenson ve diğ, 1995; Mathieu ve diğ, 2014; Skeem ve diğ, 2011). Aynı zamanda araştırma sonuçlarına göre psikopati ve saldırganlık gibi kişilik özellikleri birbiri ile ilişkili bulunmuştur (Coccaro ve diğ, 2014). Psikopati bir kişilik bozukluğu bazında değil, davranış sorunları ve kişilik özellikleri bazında değerlendirilmektedir (Özsoy ve Ardıç, 2017).

1.5 Saldırganlık

Ebeveyn stillerinin etki gösterdiği ve karanlık üçlü kişilik özelliklerine sahip bireylerin çokça sergilediği davranışlardan biri de saldırganlıktır (Karakayalı, 2020; Polat ve diğ, 2024). Tarihi çok eskiye dayanan, yaşamın her döneminde rastlanan saldırganlık kavramı farklı alanların araştırma konusu olmuş ve olmaya devam etmektedir (Başegmez ve Özerk, 2021). Psikanalitik kuramcılara göre, saldırganlık içgüdü ve dürtüler sonucunda oluşan doğuştan gelen davranışlardır. Psikanalizin kurucusu olan Sigmund Freud, kuramında insanın varoluşu için yaşam enerjisi olarak adlandırdığı libidonun yaşam içgüdüleri sonucunda oluştuğunu anlatır. Freud yaşam içgüdülerine “eros” adını verir (Freud, 1923). Çevreden gelen tehdit edici davranışlar, uyaranlar yaşam içgüdülerini tehdit ederse bu zaman birey saldırgan davranışlarda bulunur (Baron, 1977). Lakin Freud’un 2. Dünya savaşı sonrası sonraki çalışmalarına bakacak olursak onun ölüm içgüdüleri diye adlandırdığı “thanatos” kavramının yaşama tehdit olarak algılandığında bireyin saldırgan davranışlarda bulunabileceği sonucuna varmıştır. Bazı araştırmalarında Freud ölüm içgüdülerini yaşamın yıkımına amaçlanmış bir tehdit olarak oluştuğunu varsayar (Baron ve Richardson, 1994). Eğer thanatos davranış biçimi olarak dışarı yönlendirilemezse o zaman insan kendine zarar verebilir ve ölüm içgüdüleri ruhsal bozukluklara neden olabilir. Bu yüzden de insanlar çevreye zarar vermeyecek şekilde thanatosu dışarı aktarmaktadır. Bu sürece “katarsis” denir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2017). Bununla birlikte, bazı kuramcılar saldırganlığın dürtüler sonucu, bazıları sinirsel etkiler sonucu, bazıları biyokimyasal etkiler yoluyla doğuştan geldiğini öne sürmektedir (Myers, 2021).

Saldırganlığa karşı diğer bir yaklaşıma göre saldırganlık engellenme dürtüleri sonucu gelişen davranıştır. Yani insan isteyerek saldırgan davranışlarda bulunmaz. Çevreden aldığı engellenmişlikler onu dürtür ve bu dürtüler bireyleri saldırgan davranışlarda bulunmaya güdüler (Baron ve Richardson, 1994). Engelleme

saldırganlık kuramının yaratıcısı Dollard ve arkadaşlarına göre engellenmişlik her zaman bir tür saldırganlığa yol açar (Dollard ve diğ., 1939, akt. Myers, 2021). Bu kurama göre, engellenmişlik insanları hedefe ulaşmaktan alıkoyan, saldırgan eğilimlere güdüleyen, insanları hayal kırıklığına uğratan eylemlerdir. Engellenme davranışları saldırganlığı doğrudan başlatmaz, engellenmelerle karşı karşıya olmak kişileri saldırgan eğilimlere kıskırtır, güdüler (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2017).

Engellenme saldırganlık kuramı da eleştirilere maruz kalmış ve genel olarak 2 hipotez tartışma konusu olmuştur: 1) Engellenme her zaman saldırganlığa yol açar; 2) Saldırganlık her zaman engellenmeden kaynaklanır (Baron ve Richardson, 1994).

Lakin araştırmalar sonucu her iki hipotezin de aksi kanıtları bulunmuştur. Engellenme durumunda olan birey her zaman saldırganlık eğilimi göstermez. Kişi saldırganlık yerine korku ve üzüntü gibi duygular yaşar. Engellenmenin büyüklüğü, keyfiliği veya beklenmedik olması, aynı zamanda çevreden gelen agresif ipuçları, saldırganlığa tahrik etme durumu, engellemeye uğramış saldırganın duygusal ve bilişsel süreçleri saldırganlık eyleminin olup olmasını yakından etkiler. Saldırganlık içeren nesneler (bıçak, makas), saldırganlık içeren filmler, silahlar varsa bu saldırganlık için ipucu, bir uyarılma olabilir (Baron ve Richardson, 1994).

Saldırganlığa karşı bir diğer görüş psikososyal araştırmacılardan gelmiştir. Albert Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına göre insan davranışları doğuştan gelmemekte, sosyal çevreden öğrenilmektedir. Bandura'ya göre insan davranışı onu uyaran olaylar ve davranışların sonucunu değiştiren pekiştiriciler açısından incelenmelidir (Bandura, 1971). Bandura'ya göre insan davranışlarını güdü, dürtü gibi içsel anlayışlardan çok, aile, akran, çevre gibi dışsal faktörler etkilemektedir. Sosyal öğrenme kuramına göre, saldırgan davranışlar deneyimlenerek öğrenilmekle birlikte gözlemlenerek de öğrenilebilmektedir (Bandura ve Walters, 1977). "Bobo-doll" (Hacıyatmaz) deneyine göre; saldırgan davranışta bulunan bir kişinin elde ettiği sonuçları gözlemleyen çocukların ya saldırgan davranışı uyguladıkları ya da çok az kısmının saldırgan davranışı yapmaktan kaçındıkları gözlemlenmiştir (Myers, 2021).

Baron ve Richardson'ın saldırganlık tanımında saldırganlık bir canlıya zarar vermek ve incitmek amacı ile yapılan ve canlıyı kaçırmaya güdüleyen davranışlardır.

Şöyle ki, İncitme davranışı kişiye fizyolojik zarar vermekle beraber psikolojik zarar da vermektedir. Burada önemli olan faktörlerden biri sonucun zarar vermesi değil, amacın zarar verme niyeti ile yapılması ve canlıyı kaçırmaya güdülemesidir (Baron ve Richardson, 1994).

Saldırganlık, nispeten küçük eylemlerden (isim takmak veya itmek gibi) daha ciddi eylemlere (vurmak, tekmelemek veya yumruklamak gibi) ve şiddetli eylemlere (bıçaklamak, ateş etmek veya öldürmek gibi) kadar birçok biçim alabilen bir olgudur. Literatürde saldırganlığın farklı türlerini görmek mümkündür. Saldırganlık kendi içinde “düşmanca saldırganlık” ve “araçsal saldırganlık” olarak ikiye ayrılır (Myers, 2021). Düşmanca saldırganlık bir kişiyi incitme niyeti taşır ve o anki öfkeyle birey tarafından doğrudan saldırı gerçekleşir. Düşmanca saldırganlık daha otomatik, dürtüsel, mağdura zarar verme amacı taşıyan saldırganlık türüdür. Örneğin, uyşturucu kullanımı, kavgaların sonundaki cinayetler, fevri ve duygusal patlamalar sonucu davranışlar zarar vermek amacı ile yapılmış hedefe yönelik doğrudan gelişen düşmanca saldırganlık eylemleridir (Allen ve Anderson, 2017).

Araçsal saldırganlık ise başka bir hedefe ulaşma niyetiyle incitmeyi amaçlayan kontrollü davranış biçimidir. Araçsal saldırganlıkta sonuç saldırıyla biter. Lakin kişi kafasında hedeflediği bir isteği yerine getirmek için dolaylı bir şekilde bir objeye saldırır, bir nevi obje aracı rolü oynar ve saldırı mağduru olur. Araçsal saldırganlık çoğu zaman önceden tasarlanmış ve hesaplı bir davranış olur. Örneğin, savaşlar, intikam amacı içeren cinayetler, içsel ihtiyaçları gidermek için karşı tarafa yapılan sözlü provokasyonlar araçsal saldırganlık davranışlarıdır (Allen ve Anderson, 2017).

(Buss ve Perry (1992))’e göre saldırganlık, diğerlerini incitmeyi ya da onlara zarar vermeyi amaçlayan tutum ve davranışlardır. Buss saldırganlık türlerini tanıma uygun olarak fiziksel-sözel, aktif-pasif ve direkt-indirekt (dolaylı-doğrudan) saldırganlık olarak gruplandırmaktadır (Buss, 1961, akt, Başeğmez ve Özerk, 2021).

Fiziksel-sözel saldırganlık boyutu failin mağdura zarar vermek için fiziksel araç veya sözcük kullanıp kullanmadığına göre ayrılır (Başeğmez ve Özerk, 2021). Sözel saldırganlık konuşmanın tartışma, bağırma tarzında olduğu mağdura karşı ifade edilen tehditleri, küfürleri ve aşırı eleştirel olmayı içeren ve mağdurda

olumsuz duygulanım oluşturan davranış biçimidir (Buss, 1966). Sözel saldırganlık kendinde öfke, kızgınlık, uyarılma, tehdit, sinirlilik, şüphe duygularını kapsayıp dışa vurulan öfke davranışı olarak kabullenilmektedir (Buss ve Perry, 1992). Fiziksel saldırganlık motor davranışlarla ilişkili ve karşısındaki kişiye-objeye zarar verme amaçlı bir nesneyle ya da doğrudan mağdura zarar verme eğilimi içeren davranış biçimidir (Buss ve Perry, 1992).

Aktif-pasif boyutta, saldırganın mağdura zarar vermeyi amaçlayan bir davranışta hangi ölçüde aktif olarak yer aldığı anlaşılmaktadır (Başegmez ve Özerk, 2021). Aktif saldırganlık doğrudan mağdura karşı zararlı davranışlar içerir ve mağduru küçük düşürmeyi hedefler. Örneğin, birini tekmelemek veya doğrudan aşağılamak aktif saldırganlık davranışdır.

Pasif saldırganlık ise, bir şey yapmamak suretiyle zarar vermeyi, yani birine karşı bilerekten olumsuz davranışlarda bulunmayı ifade eder. Örneğin, denizde boğulan birine yardım edebileceği halde bilerekten yardım etmemek pasif yani bir nevi dolaylı saldırganlık davranışdır (Allen ve Anderson, 2017; Başegmez ve Özerk, 2021).

Dolaylı ve doğrudan saldırganlık mağdurun fiziksel olarak hedef alınıp alınmaması durumuna göre belirlenir. Doğrudan saldırganlıkta mağdur fiziksel olarak vardır ve saldırganlık içeren davranış doğrudan zarar vermek niyetiyle hedefe yönelmiştir. Örneğin, kavga sırasında birine yumruk atmak doğrudan yapılan saldırganlık davranışdır. Dolaylı saldırganlıkta amaç mağdura zarar vermek olsa da saldırgan bunu farklı usullerle, dolaylı yollarla, mağdurun haberi olmadan ve kendisini açığa çıkarmadan yapmaktadır (Öcel, 2011). Örneğin, birine suikast düzenlemek, ya da sevilmeyen birine gönderilen anonim saldırgan içerikli mesajlar dolaylı saldırgan davranış göstergesidir (Allen ve Anderson, 2017).

Saldırganlık davranış olarak dışarıdan gözlemlenebilir. Kişinin davranışlarından jest ve mimiklerinden saldırgan olup olmadığını anlamak mümkündür. Saldırgan bireyler beden dilleri ile de diğerlerinden seçilirler. Onlar daha çok karşıdaki kişi üzerinde üstünlük sağlamaya çalışan dik dik bakışlar sergiler, konuşurken sertçe parmak sallar, kendilerinden fazla emin bir duruş şekli alır ve duruma uygun sert ve alaycı ses tonuyla konuşurlar (Kaya, 2016). Bu tür hareketler karşıdaki kişileri de saldırgan davranma yönünde tetikler (Richardson, 2000).

1.6 Amaç ve Hipotezler

Bu çalışmada çocukluk çağı travmalarının ve ebeveynlik stillerinin karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık ile ilişkisinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çocukluk çağı travmalarının karanlık üçlü kişilik özellikleriyle ve saldırganlıkla ilişkisi, ayrıca ebeveynlik tutumlarının karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlıkla ilişkisi araştırılacaktır. Bu amaçlar doğrultusunda aşağıdaki hipotezler test edilecektir:

H1: Çocukluk çağı travmatik yaşantıları olan bireyler karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık eğilimleri göstermektedir.

H2: Çocukluk çağı travmaları yaşayan bireyler yüksek saldırganlık eğilimleri göstermektedir.

H3: Çocukluk çağı travmaları yaşayan bireyler yüksek düzeyde karanlık üçlü kişilik özellikleri göstermektedir.

H4: Otoriter ebeveyn stiliyle büyüyen çocukların karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık puanları demokratik ebeveyn stiliyle büyüyen çocukların karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık puanlarından daha yüksektir.

H5: İzin verici/ihmkar ve izin verici/şımartan ebeveynlik stiliyle büyüyen bireylerin karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık puanları demokratik ebeveynlik stiliyle büyüyen bireylerin karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık puanlarından daha yüksektir.

1.7 Araştırmanın Önemi

Ebeveynlik stilleri ve karanlık üçlü kişilik özellikleri ile ilgili alan yazında araştırmalar olsa da farklı ebeveynlik stiliyle büyüyen çocukların gelecekte karanlık üçlü kişilik özellikleri geliştirip geliştirmediğine dair çalışmalar kısıtlıdır. Alan yazında araştıracağımız değişkenleri bir araya alarak inceleyen araştırma bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışmanın çocukluk çağı travmalarına maruz kalan bireylerin ve bu bireylerin ebeveynleri tarafından yetiştirilme biçimlerinin karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlıkla ilişkisinin belirlenmesinin önleme çalışmaları ve yeni politikalar geliştirilmesi noktasında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma sırasında çocukluk çağı travmalarının karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık davranışlarıyla ilişkisi, ayrıca ebeveynlik tutumlarının karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık davranışlarıyla ilişkisi analiz edilmiştir. Sonuçların literatüre yeni bir bakış açısı sağlayabileceği ve gelecekteki çalışmalar için iyi bir kaynak olabileceği beklenmektedir.

Yapılan araştırmalar sonucunda özellikle Türkiye örnekleminde ebeveynlik stilleri ve karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ve çocukluk çağı travmalarının karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık ile ilişkisini değerlendiren araştırmalar az sayıda bulunmaktadır. Bulunan araştırmalar değerlendirildiğinde, analizlerin genel başlık altında yapıldığı, risk gruplarının ve alt boyutların incelenmediği görülmektedir. Tez çalışmasında yapılan analizlerin alt boyutlar düzeyinde incelenip risk faktörlerinin göz önünde bulundurulması ve sonuçların dünya genelindeki araştırma sonuçları ile karşılaştırılmasının gelecek araştırmalar için kaynak olabileceği beklenmektedir. Ayrıca bu çalışmada saldırganlık ve çocukluk çağı travmaları ilişkisi de incelenecektir. Bu sebepten yapılacak çalışmadan elde edilen bulguların literatüre katkısı beklenmektedir.

2. YÖNTEM

2.1 Katılımcılar

Araştırmanın örneklemini Türkiye’de yaşayan ve 18 yaş üzeri olan 317 kadın ve 62 erkek olmak üzere toplam 379 genç ve yetişkinden oluşmaktadır. Katılımcıların sosyodemografik değişkenleri ve ölçek puanlarına ilişkin betimleyici istatistikler Çizelge 2.1 ve Çizelge 2.2’de sunulmuştur:

Çizelge 2.1: Katılımcıların demografik özelliklerine ait betimleyici istatistikler

Değişken	Kategori	f	%
Cinsiyet	Erkek	62	16,4
	Kadın	317	83,6
Eğitim Durumu	Lisansüstü öğrencisi	104	27,4
	Lise mezunu	26	6,9
	Lisans öğrencisi	249	65,7
Medeni Durum	Bekar	257	67,8
	Boşanmış	11	2,9
	Evli	111	29,3
Anne Eğitim Durumu	Okur-yazar değil	29	7,7
	Okur-yazar	13	3,4
	İlkokul mezunu	145	38,3
	Ortaokul mezunu	28	7,4
	Lise mezunu	75	19,8
	Lisans mezunu	72	19,0
	Lisansüstü mezunu	17	4,5
Baba Eğitim Durumu	Okur-yazar değil	5	1,3
	Okur-yazar	3	0,8
	İlkokul mezunu	105	27,7
	Ortaokul mezunu	40	10,6
	Lise mezunu	103	27,2
	Lisans mezunu	99	26,1
	Lisansüstü mezunu	24	6,3
Son İki Yılda Ruhsal Rahatsızlık	Evet	57	15,0
	Hayır	322	85,0

Çizelge 2.1’de çalışmanın örneklemine ilişkin demografik özellikler incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunu kadınların oluşturduğu görülmektedir (%83,6). Erkek katılımcıların oranı ise %16,4 olarak bulunmuştur. Katılımcıların eğitim durumlarına bakıldığında, %65,7’sinin üniversite öğrencisi

olduğu, %27,4'ünün lisansüstü eğitimine devam ettiği ve %6,9'unun lise mezunu olduğu belirlenmiştir. Medeni durum açısından değerlendirildiğinde, katılımcıların çoğunluğu bekar olduğunu belirtmiştir (%67,8). Evli katılımcıların oranı %29,3 iken, boşanmış bireyler %2,9 oranında yer almaktadır.

Anne eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde, en yüksek oran ilkokul mezunu annelere aittir (%38,3). Bununla birlikte, lise mezunu annelerin oranı %19,8, lisans mezunu annelerin oranı %19,0 ve lisansüstü mezunu annelerin oranı %4,5 olarak bulunmuştur. Okur-yazar olmayan annelerin oranı %7,7 iken, yalnızca okur-yazar olduğunu belirtenlerin oranı %3,4'tür. Baba eğitim düzeyi ise daha dengeli bir dağılım göstermektedir; lisans mezunu babaların oranı %26,1, ilkokul mezunu babaların oranı %27,7, lise mezunu babaların oranı ise %27,2'dir. Lisansüstü eğitime sahip babaların oranı %6,3 olarak tespit edilmiştir.

Katılımcılara son iki yıl içerisinde tedavi gerektiren ruhsal bir rahatsızlık yaşayıp yaşamadıkları sorulduğunda, %15,0'ının böyle bir durum yaşadığı, %85,0'ının ise yaşamadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, örneklemde psikolojik rahatsızlık geçmiş olan bireylerin de önemli bir oran oluşturduğunu göstermektedir.

Çizelge 2.2: Katılımcılara ilişkin sürekli değişkenlerin betimleyici istatistikleri

Değişken	Ortalama	Standart Sapma	N
Yaş	29,65	11,47	379
Kardeş sayısı	2,73	1,86	379
Kardeşler arasındaki sıra	2,03	1,33	369

Çizelge 2.2'de sürekli değişkenler incelendiğinde, katılımcıların yaş ortalamasının 29,65 olduğu ve yaş dağılımının standart sapmasının 11,47 olduğu görülmektedir. Katılımcıların kardeş sayısı ortalaması 2,73 olarak bulunmuş ve standart sapması 1,86'dır. Kardeşler arasındaki doğum sırası incelendiğinde ise, katılımcıların ortalama olarak 2,03. sırada oldukları ve standart sapmanın 1,33 olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, örneklem grubunun demografik çeşitliliği açısından dengeli bir dağılıma sahip olduğunu ve değişkenler arasında geniş bir varyasyon bulunduğunu ortaya koymaktadır.

2.2 Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, medeni durumları gibi demografik bilgilerine ulaşmak için Demografik Bilgi Formu, araştırmaya katılan kişilerin maruz kaldığı çocukluk çağı travmalarını ölçmeyi hedefleyen Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ), katılımcıların ebeveynlerinin çocuk yetiştirme stillerini ölçmek için Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği (ÇYSÖ), çalışmaya katılan kişilerin karanlık kişilik özelliklerini ölçmeyi hedefleyen Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği (KKÜÖ) ve gönüllü katılımcıların saldırganlık düzeylerini ölçmek için Buss ve Perry'nin oluşturduğu Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ) kullanılmıştır.

2.2.1 Demografik bilgi formu

Demografik bilgi formu, araştırmacı tarafından hazırlanan, katılımcıların yaşının, cinsiyetinin, eğitim düzeylerinin, medeni durumlarının, kardeş sayılarının, ailede kaçınıcı çocuk olduğunun, tıbbi ve ruhsal hastalık geçmişinin olup olmasının ve anne baba eğitim düzeylerinin anlatıldığı kişisel bilgi formudur.

2.2.2 Çocukluk çağı travmaları ölçeği (CTQ-33)

Katılımcıların maruz kaldığı çocukluk çağı travmalarını ölçmeyi hedefleyen, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği Bernstein ve diğ. (2003) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin güvenirlik ve geçerlilik çalışması Şar ve diğ. (2020) tarafından yapılmıştır. 28 maddeden oluşan ölçeğin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş Türkçe versiyonu 33 maddeden oluşmaktadır. 5'li likert tipinde olan ölçeğin genişletilmiş formu 6 boyuttan (fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar, fiziksel ihmal, duygusal ihmal ve aşırı koruma-kontrol) oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach alfa değeri 0.87 olarak saptanmıştır (Şar ve diğ, 2020).

2.2.3 Çocuk yetiştirme stilleri ölçeği

Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği (ÇYSÖ) (Sümer ve Güngör (1999)) tarafından ebeveynlerin çocuk yetiştirme stillerini ölçmek amacıyla 30 maddeden oluşturulmuştur. 2000 yılında ölçek geliştirilerek madde sayı 22'e indirilmiştir (Güngör, 2000). ÇYSÖ "kabul/ilgi" ve "sıkı denetim/kontrol" adlanan iki alt boyuttan oluşmaktadır. Kabul/ilgi boyutu, çocukların ebeveynlerin davranış ve

tutumlarından duydukları kabul görme, sevilme, onaylanma, ilgi görme algılarını yansıtan 11 madde ile ölçülmektedir. Bu maddeler 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17 ve 21 olarak sıralanmıştır. Puanlanma zamanı 11, 13 ve 21. maddeler tersine puanlanmaktadır. Sıkı denetim/kontrol boyutu, çocukların çocukluk döneminde ebeveynleri tarafından hangi ölçüde denetlendikleri, sınırlandırıldıkları, gözlendiklerini yansıtan 11 madde ile ölçülmektedir. Bu maddeler 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20 ve 22 olarak sıralanmıştır. Ölçeğin maddeleri her iki boyut için anne ve babalar ayrılıkta dikkate alınarak yanıtlanmaktadır. ÇYSÖ 5’li Likert tipli ölçektir. Katılımcılar maddeleri “hiç doğru değil” (1 puan), “doğru değil” (2 puan), “kısmen doğru” (3 puan), “doğru” (4 puan) ve “çok doğru” (5 puan) olmak üzere puanlanmaktadır. Her iki boyutun değerlendirilmesi sonucunda elde edilen yüksek puanlar, çocukların kontrol ve kabul algısının ne kadar yüksek olduğunu anlatmaktadır. Ölçeğin güvenirlik ve geçerlilik üzerine yapılan araştırmaları sonucunda anneden algılanan kabul/ilgi .91, sıkı denetim/kontrol .81 olarak değerlendirilmiştir. Babadan algılanan kabul/ilgi .90, sıkı denetim/kontrol .79 olarak değerlendirilmiştir (Güngör, 2000). Kabul/ilgi ve sıkı denetim/kontrol boyutlarının kesişmesinden 4 çocuk yetiştirme stili bulunmaktadır. Kabul/ilginin ve sıkı denetim/kontrolün yüksek olduğu stil açıklayıcı/otoriter stil adlanır. Bu stile bazen demokratik stil de denilmektedir. Kabul/ilginin yüksek ve sıkı denetim/kontrolün düşük olduğu stile izin verici/şımartan, kabul/ilginin düşük ve sıkı denetim/kontrolün yüksek olduğu stile otoriter, kabul/ilginin ve sıkı denetim/kontrolün düşük olduğu stile ise izin verici/ihmkar stil denilmektedir (Sümer ve Güngör, 1999).

2.2.4 Kısaltılmış karanlık üçlü ölçeği (SD3-T)

Çalışmada kullanılan ve katılımcıların karanlık kişilik özelliklerini ölçmeyi hedefleyen bir diğer ölçek ise (Jones ve Paulhus (2014))’un geliştirdiği “Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeği (KKÜÖ)”dir. Toplamda 27 maddeden oluşan SD3, her bir kişilik özelliği için 9’ar maddeye bölünmektedir ve ölçeğin güvenirlik katsayısı .68 ve .74 arasında değişmektedir (Jones ve Paulhus, 2014). Ölçeğin Türkçe’ye uyarlama çalışmaları Ağralı-Ermiş ve diğ. (2018) tarafından gerçekleştirilmiştir. 5’li Likert tipinde olan ölçeğin üç faktörlü yapısı doğrulanmış ve alt boyutlar için iç tutarlılık katsayısı narsisizm için 0.93, Makyavelizm için 0.93 ve psikopati için 0.91 olarak hesaplanmıştır.

2.2.5 Buss-Perry saldırganlık ölçeği

Çalışmaya katılan katılımcıların saldırganlık düzeylerini ölçmek için (Buss ve Perry (1992))'nin oluşturduğu Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ) kullanılmıştır. Bu ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenirlik çalışması Andaç Demirtaş Madran tarafından 2012 yılında 220 öğrencinin katılımıyla onaylanmıştır. 29 maddeden oluşan BPSÖ 5 aralıklı Likert tipli 4 faktörlü ölçektir. Bu faktörler Fiziksel saldırganlık, Sözel saldırganlık, Öfke ve Düşmanlık olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Fiziksel saldırganlık faktörü başkalarına fiziksel zarar vermeyi anlatan 9 maddeden (13.,8.,2.,11.,25.,16.,29.,22., 5. maddeler), özel saldırganlık faktörü başkalarını sözel olarak incitmeyi hedefleyen 5 maddeden (27.,6.,21.,14., 4. maddeler), öfke faktörü duygusal saldırganlığın ölçümünü amaçlayan 7 maddeden (19.,28.,1.,18.,9.,23., 12. maddeler) ve düşmanlık faktörü saldırganlığın bilişsel olup olmadığını ölçmeyi hedefleyen 8 maddeden (20.,24.,3.,26.,10.,15., 7., 17. maddeler) oluşturulmaktadır. Ölçekteki 16. ve 9. maddeler tersine değerlendirilmektedir. (Buss ve Perry (1992))'nin ölçeğinde güvenirlik iç tutarlılık katsayıları fiziksel saldırganlık için 0,85, sözel saldırganlık için 0,72, öfke için 0,83, düşmanlık için 0,77 belirlenmiş ve toplam puan için 0,89 olarak sonuçlanmıştır. Andaç Demirtaş Madran (2012) tarafından yapılan güvenirlik ve geçerlik araştırmasında güvenirliği ölçmek için iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve test-tekrar test yöntemi kullanılmıştır. Sonrasında her bir faktörün iç tutarlılığı Cronbach alfa katsayısı yoluyla ölçülmüştür. Araştırma katsayıları sözel saldırganlık için 0,82, fiziksel saldırganlık için 0,98, öfke için 0,85, düşmanlık için 0,85 ve toplam puan için 0,97 olarak sonuçlanmış ve güvenirlik sağlanmıştır.

2.3 İşlem

Bursa Teknik Üniversitesi Fen, Mühendislik ve Sosyal Bilimleri Araştırmaları Etik Kurulu tarafından 20.09.2024 tarih ve E-69707128-050.04-167986 sayılı yazı ile etik kurul izni alınmıştır. Etik Kurul izni alındıktan sonra veri toplama aşamasına geçilmiştir. Araştırma ölçekleri katılımcılara online şekilde Google Forms anketleri aracılığıyla ulaştırılmıştır. Katılımcılara önceden çalışma hakkında bilgi verilmiş, çalışmaya gönüllü katılmayı isteyen kişiler önce anketin üst kısmında yer alan bilgilendirilmiş onam formunu inceledikten sonra gönüllü olarak araştırmaya

katılmıştır. Çalışmada gizlilik kurallarının korunması için katılımcılardan isim, soyisim ve mail gibi kimlik belirtecek bilgiler istenmemiştir. Anketler aracılığıyla elde edilen veriler SPSS 27.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir.

2.4 İstatistiksel Analizler

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde öncelikle betimleyici istatistikler kullanılarak örneklemin demografik özellikleri, ölçeklerin toplam ve alt boyut puanlarına ilişkin ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmıştır. Bu aşamada değişkenlerin dağılım özellikleri incelenmiş, normallik varsayımının değerlendirilmesine yönelik çarpıklık ve basıklık değerleri raporlanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin iç tutarlılık düzeylerini belirlemek amacıyla Cronbach's Alpha güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır. Çalışmada yer alan tüm ölçeklerin toplam puanları ve alt boyutları ayrı ayrı ele alınarak güvenirlik analizleri gerçekleştirilmiştir.

Ölçeklerin alt boyutlarına ilişkin risk gruplarını belirlemek amacıyla kesme puanları esas alınmış ve katılımcılar düşük risk ve yüksek risk olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Çocukluk çağı travmaları kapsamında alt boyutlar temelinde risk grupları oluşturularak analizler bu gruplar üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Çocukluk çağı travmaları ile karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Farklı risk gruplarının karanlık üçlü kişilik özellikleri (narsisizm, makyavelizm, psikopati) ve saldırganlık (fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık) puanları üzerindeki etkileri değerlendirilmiş, anlamlılık düzeyleri ve etki büyüklükleri (Cohen's d) raporlanmıştır. Öte yandan, değişkenler arasındaki ilişkileri daha derinlemesine incelemek amacıyla Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır. Çocukluk çağı travmaları, ebeveyn tutumları, karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık değişkenleri arasındaki doğrusal ilişkiler bu analiz kapsamında ele alınmıştır.

Son olarak, ebeveyn tutumlarının karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık üzerindeki etkisini aynı anda değerlendirmek amacıyla çok değişkenli varyans analizi (MANCOVA) yapılmıştır. Bu analizde anne-baba kabul/ilgi ve denetim/kontrol tutumları kovaryant değişkenler olarak modele dahil edilerek,

karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık alt boyutları üzerindeki etkileri test edilmiştir. Analiz sonucunda etki büyüklükleri (Partial Eta Squared) ve testin gücü (Observed Power) gibi istatistiksel göstergeler raporlanmıştır. Tüm analizler SPSS 27.0 programı kullanılarak gerçekleştirilmiş ve anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

3. BULGULAR VE YORUMLAMALAR

3.1 Betimleyici Bulgular

Araştırmada kullanılan ölçeklerin ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri Çizelge 3.1’de gösterilmektedir.

Çizelge 3.1: Çalışmadaki ölçek ve alt ölçeklere ait betimleyici istatistikler

Değişken	N	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık	Basıklık
CTQ İnkâr Alt Boyutu	379	10,27	2,72	-,44	-,19
CTQ Toplam Puan	379	61,33	12,89	1,69	4,26
CTQ Fiziksel İstismar	379	6,21	2,60	3,32	13,66
CTQ Cinsel İstismar	379	6,08	2,77	3,80	17,44
CTQ Duygusal İstismar	379	8,23	3,56	1,56	2,56
CTQ Fiziksel İhmal	379	7,95	3,03	1,15	1,10
CTQ Duygusal İhmal	379	11,67	4,13	0,50	0,05
CTQ Aşırı Koruma / Kontrol	379	10,90	3,78	0,65	0,30
ÇYSÖ Anne Kabul / İlgi	379	39,26	9,39	-,56	-,01
ÇYSÖ Anne Denetim / Kontrol	379	31,07	8,43	0,41	0,12
ÇYSÖ Baba Kabul / İlgi	379	34,26	11,05	-,24	-,64
ÇYSÖ Baba Denetim / Kontrol	379	28,93	9,32	0,27	-,38
BPSÖ Fiziksel Saldırganlık	379	19,64	6,47	0,67	0,41
BPSÖ Sözel Saldırganlık	379	14,08	3,17	0,33	-,05
BPSÖ Öfke	379	19,07	5,32	0,14	-,31
BPSÖ Düşmanlık	379	23,23	5,55	0,04	0,36
BPSÖ Toplam Puan	379	76,02	16,30	0,23	0,25
SD3 Narsisizm	379	27,99	5,19	0,06	0,41
SD3 Makavelizm	379	26,71	5,01	0,04	1,16
SD3 Psikopati	379	19,78	5,43	0,41	0,10
SD3 Toplam Puan	379	74,47	11,28	0,20	0,20

Çizelge 3.1’de çalışmada kullanılan ölçeklere ve alt boyutlara ilişkin betimleyici istatistikler incelendiğinde, değişkenlerin dağılımlarının normal dağılıma uygunluğu çarpıklık ve basıklık değerleri üzerinden değerlendirilmiştir. Genel olarak, çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ile +1 aralığında olması normal dağılıma yakınlığı ifade etmektedir (George ve Mallery, 2010). Daha geniş bir referans olarak ise -2 ile +2 aralığı normal dağılım varsayımını ihlal etmediği şeklinde kabul edilmektedir (Field, 2013).

Bu bağlamda, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (CTQ-33) alt boyutları arasında özellikle Fiziksel İstismar (çarpıklık = 3,32; basıklık = 13,66) ve Cinsel İstismar (çarpıklık = 3,80; basıklık = 17,44) alt boyutlarının dikkat çekici derecede pozitif çarpıklık ve yüksek basıklık değerlerine sahip olduğu görülmüştür. Bu durum, örnekleme bu tür travmatik deneyimlerin çoğunlukla düşük düzeyde bildirildiğini, ancak az sayıda katılımcının yüksek puanlar verdiğini göstermektedir. Konuya ilişkin literatürde, travmatik yaşantılar gibi toplumda yaygınlığı düşük olan olgulara ilişkin ölçümlerde bu tür çarpık ve sivri basık dağılımların beklenen bir durum olduğu vurgulanmaktadır (Bernstein ve diğ., 2003; Hardt ve Rutter, 2004). Klinik olmayan örneklerde yapılan çalışmalarda da çocukluk çağı travması bildirimlerinin sınırlı olduğu, dolayısıyla dağılımların pozitif çarpık ve sivri basık bir yapı gösterdiği belirtilmektedir (Hardt ve Rutter, 2004). Bu açıdan değerlendirildiğinde, çalışmamızdaki bulgular veri tipine özgü karakteristik bir özellik olarak yorumlanmalı ve normallik varsayımını ihlal eden bir durum olarak görülmemelidir (Wilkinson ve the APA Task Force on Statistical Inference, 1999).

Travma ölçeğinin diğer alt boyutlarında (Duygusal İstismar, Fiziksel İhmal, Duygusal İhmal ve Aşırı Koruma/Kontrol) ise dağılımların daha kabul edilebilir sınırlar içerisinde kaldığı, ancak Duygusal İstismar alt boyutunda orta düzeyde bir pozitif çarpıklık (çarpıklık = 1,56) ve basıklık (basıklık = 2,56) görüldüğü dikkati çekmektedir.

Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği (ÇYSÖ) alt boyutlarına bakıldığında, dağılımlar genel olarak dengelidir. Anne ve Baba Kabul / İlgi alt boyutları negatif yönde hafif çarpıklık göstermektedir (çarpıklık = -,56 ve -,24), bu durum, katılımcıların ebeveynlerinden daha fazla kabul ve ilgi algıladığını göstermektedir. Denetim/Kontrol alt boyutları ise hafif pozitif çarpıklık değerlerine sahiptir

(çarpıklık = ,41 ve ,27), bu bulgu da ebeveyn denetiminin orta düzeyde algılandığına işaret etmektedir.

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nde alt boyutların ve toplam puanın dağılımları genel olarak normal sınırlardadır. Fiziksel Saldırganlık alt boyutunda çarpıklık değeri ,67 ve basıklık değeri ,41 olarak bulunmuş, hafif pozitif çarpıklık gözlenmiştir. Sözel Saldırganlık, Öfke ve Düşmanlık alt boyutlarında ise dağılımlar normal sınırlarda yer almaktadır.

Karanlık Üçlü Ölçeği (SD3) alt boyutlarının ve toplam puanının dağılımları da normal dağılıma yakın bulunmuştur. Narsisizm alt boyutu neredeyse simetrik bir dağılım göstermektedir (çarpıklık = ,06). Makyavelizm alt boyutunda çarpıklık değeri ,04 ve basıklık değeri 1,16 ile kabul edilebilir sınırlardadır. Psikopati alt boyutunda çarpıklık ,41 ve basıklık ,10 olarak tespit edilmiştir. SD3 toplam puanı da çarpıklık = ,20 ve basıklık = ,20 ile normallik sınırlarına oldukça yakın bulunmuştur.

Genel olarak değerlendirildiğinde, çalışmada kullanılan ölçeklerin büyük çoğunluğunun dağılımlarının normal dağılım varsayımı çerçevesinde kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu söylenebilir. Ancak, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği'nde özellikle Fiziksel İstismar ve Cinsel İstismar alt boyutlarında beklenen şekilde yüksek çarpıklık ve basıklık değerleri görülmüş olup, bu durum travmatik yaşantıların genel popülasyonda sınırlı sayıda bildirildiği yönündeki literatürle uyumludur. Bu nedenle, bu alt boyutlara ilişkin analizlerde normallik varsayımının ihlali doğal kabul edilmekte ve yorumlar bu bağlamda yapılmalıdır.

3.2 Çalışmada Kullanılan Ölçeklerin Güvenilirlik Bulguları

Çalışmada kullanılan ölçeklerin iç tutarlılığı, Cronbach's Alpha katsayıları aracılığıyla değerlendirilmiş ve Çizelge 3.2'de sunulmuştur.

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (CTQ-33) toplam puan için yüksek düzeyde bir güvenilirlik sunmuştur ($\alpha = .872$). Alt boyutlar incelendiğinde Cinsel İstismar ($\alpha = .914$) alt boyutunun oldukça yüksek, Fiziksel İstismar ($\alpha = .863$), Duygusal İstismar ($\alpha = .842$), Duygusal İhmal ($\alpha = .849$) ve Fiziksel İhmal ($\alpha = .808$) alt boyutlarının ise iyi düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğu görülmektedir. Aşırı Koruma-Kontrol alt boyutunun Cronbach's Alpha değeri de kabul edilebilir düzeyde bulunmuştur ($\alpha =$

.799). Bu bulgular, ölçeğin genel olarak sağlam bir güvenilirlik yapısına sahip olduğunu göstermektedir.

Çizelge 3.2: Çalışmada kullanılan ölçeklere ait güvenilirlik (Cronbach's Alpha) katsayıları

Ölçek / Alt Ölçek	Cronbach's Alpha	Madde Sayısı
Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (CTQ-33)	.872	33
Fiziksel İstismar	.863	5
Cinsel İstismar	.914	5
Duygusal İstismar	.842	5
Fiziksel İhmal	.808	5
Duygusal İhmal	.849	5
Aşırı Koruma-Kontrol	.799	5
Karanlık Üçlü Ölçeği (SD3)	.787	27
Narsisizm	.686	9
Makyavelizm	.678	9
Psikopati	.731	9
Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği – Anne Formu	-	-
Anne Kabul / İlgi	.933	11
Anne Denetim / Kontrol	.874	11
Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği – Baba Formu	-	-
Baba Kabul / İlgi	.946	11
Baba Denetim / Kontrol	.891	11
Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği (BPSÖ)	.896	29
Fiziksel Saldırganlık	.835	9
Sözel Saldırganlık	.563	5
Öfke	.785	7
Düşmanlık	.758	8

Not. p değerleri çizelgeye dahil edilmemiştir. Çizelgede yer alan Cronbach's Alpha katsayıları ölçeklerin iç tutarlılık güvenilirliğini göstermektedir.

Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği'nde anne ve baba formları açısından güvenilirlik değerleri oldukça yüksektir. Anne formunda Kabul/İlgi alt boyutunun Cronbach's Alpha değeri .933, Denetim/Kontrol alt boyutunun ise .874 olarak bulunmuştur. Baba formunda ise Kabul/İlgi alt boyutu için $\alpha = .946$ ve Denetim/Kontrol alt boyutu için $\alpha = .891$ olarak hesaplanmıştır. Bu değerler, ölçeğin hem anne hem de baba formları bakımından son derece güvenilir olduğunu göstermektedir.

Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği'nin toplam puanı için Cronbach's Alpha değeri yüksek bulunmuştur ($\alpha = .896$). Alt boyutlara bakıldığında, Fiziksel Saldırganlık alt boyutu yüksek düzeyde güvenilirlik göstermiştir ($\alpha = .835$). Öfke ($\alpha = .785$) ve Düşmanlık ($\alpha = .758$) alt boyutları da kabul edilebilir düzeydedir. Ancak Sözel Saldırganlık alt boyutunun Cronbach's Alpha değeri daha düşük bulunmuştur ($\alpha = .563$). Bu durum, alt boyuttaki madde sayısının sınırlı olması veya bazı maddeler arasında düşük korelasyon olmasından kaynaklanabilir.

Karanlık Üçlü Ölçeği'nin (SD3) toplam puanı için Cronbach's Alpha değeri kabul edilebilir sınırdan bulunmuştur ($\alpha = .787$). Alt boyutlar incelendiğinde, Narsisizm ($\alpha = .686$) ve Makyavelizm ($\alpha = .678$) alt boyutları orta düzeyde güvenilirlik göstermiştir. Psikopati alt boyutunun güvenilirlik katsayısı ise nispeten daha yüksek bulunmuştur ($\alpha = .731$). Elde edilen sonuçlar, ölçeğin alt boyutlarının kabul edilebilir düzeyde iç tutarlılık değerleri sergilediğini ve yapılan ters madde düzenlemesinin ölçeğin güvenilirlik düzeyleriyle olumlu yönde ilişkili olabileceğini göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, çalışmada kullanılan ölçeklerin büyük çoğunluğunun güvenilirlik düzeylerinin iyi ve yüksek aralıklarda olduğu görülmektedir. Özellikle Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği, Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği ve Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği yüksek iç tutarlılık katsayıları ile dikkat çekmektedir. Karanlık Üçlü Ölçeği'nin ise yapılan gerekli düzeltmeler sonrasında daha güvenilir bir yapıya kavuştuğu ve analizlerde kullanılabilir durumda olduğu söylenebilir.

3.3 Korelasyon ve Regresyon Bulguları

Bu bölümde değişkenler arasındaki ilişkileri daha derinlemesine incelemek amacıyla korelasyon ve regresyon analizleri yapılmıştır. Çocukluk Çağı Travmaları, Karanlık Üçlü ve Saldırganlık Ölçekleri Arasındaki Korelasyonlar Çizelge 3.3'te gösterilmektedir.

3.3.1 Çocukluk çağı travmaları (CTQ) ile karanlık üçlü kişilik özellikleri (SD3) arasındaki ilişkiler

Çalışma kapsamında çocukluk çağı travmaları ile karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, anlamlı pozitif korelasyonlar tespit edilmiştir.

Özellikle CTQ toplam puanı ile SD3 toplam puanı arasındaki ilişki anlamlı bulunmuştur ($r = .20, p < .01$). Bu bulgu, çocuklukta travmatik yaşantıların artmasıyla birlikte bireylerin Karanlık Üçlü özelliklerinin de yükseldiğine işaret etmektedir. Alt boyut düzeyinde bakıldığında, en yüksek ilişki SD3 psikopati alt boyutu ile CTQ toplam puanı arasında görülmüştür ($r = .28, p < .01$). Bu durum, çocukluk travmaları yaşayan bireylerin daha yüksek düzeyde antisosyal eğilimler ve empati yoksunluğu sergileyebileceğine işaret etmektedir. Narsisizm ile CTQ toplam puanı arasındaki ilişki daha düşük seviyede olsa da anlamlıdır ($r = .16, p < .01$), Makyavelizm ile ise anlamlı bir ilişki görülmemiştir ($r = -.02, p > .05$). Bu bulgular, çocukluk çağı travmalarının özellikle psikopati boyutuyla ilişkili olduğunu, narsisizm boyutuyla sınırlı bir ilişkisi olduğunu, Makyavelizm boyutuyla ise belirgin bir ilişkisinin bulunmadığını göstermektedir. Literatürde, çocuklukta travmatik deneyimlerin duyarsızlaşma, suçluluk duygusunun azalması ve başkalarına zarar verme eğilimlerini artırabildiği belirtilmektedir (Furnham ve diğ, 2013; Jonason ve diğ, 2017). Bulgularımız bu literatürü desteklemektedir.

3.3.2 Çocukluk çağı travmaları (CTQ) ile saldırganlık arasındaki ilişkiler

Çocukluk çağı travmaları ile öfke düzeyleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, anlamlı pozitif korelasyonlar saptanmıştır. CTQ toplam puanı ile öfke arasındaki ilişki orta düzeyde ve anlamlıdır ($r = .25, p < .01$). Alt boyutlara bakıldığında, duygusal istismar alt boyutu ($r = .22, p < .01$), duygusal ihmal ($r = .20, p < .01$) ve kontrol alt boyutu ($r = .28, p < .01$) ile öfke arasında anlamlı pozitif ilişkiler olduğu görülmektedir. Özellikle kontrol alt boyutunun öfke ile olan ilişkisinin daha yüksek olması dikkat çekicidir. Bu bulgu, çocukluk döneminde aşırı kontrol ve müdahale ile yetiştirilen bireylerde ilerleyen yaşlarda öfke düzeyinin yükselebileceğini göstermektedir. Bu sonuç, çocuklukta duygusal ihmal ve kontrolcü ebeveynlik yaklaşımlarının bireylerin öfke düzenleme becerilerini zayıflatabileceğine işaret eden önceki çalışmalarla uyumludur (Khaligova, 2019; Kim ve diğ, 2011). Genel olarak, çocukluk dönemi travmaları ile bireylerin duygusal düzenleme süreçleri ve öfke gibi olumsuz duygulanım biçimleri arasında anlamlı ilişkilerin bulunabileceği söylenebilir.

Çizelge 3.3: Çocukluk çağı travmaları, karanlık üçlü ve saldırganlık ölçekleri arasındaki korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1. CTQ İnkâr	—															
2. CTQ Toplam	-.56**	—														
3. Fiziksel İstismar	-.33**	.75**	—													
4. Cinsel İstismar	-.21**	.61**	.47**	—												
5. Duygusal İstismar	-.64**	.83**	.63**	.41**	—											
6. Fiziksel İhmal	-.39**	.67**	.47**	.25**	.41**	—										
7. Duygusal İhmal	-.78**	.74**	.37**	.22**	.65**	.55**	—									
8. Kontrol	-.50**	.73**	.39**	.35**	.57**	.28**	.51**	—								
9. SD3 Narsisizm	-.09	.16**	.18**	.06	.14**	.08	.09	.16**	—							
10. SD3 Makyavelizm	.11*	-.02	.05	.06	-.01	-.03	-.14**	-.06	.11*	—						
11. SD3 Psikopati	-.09	.28**	.27**	.17**	.22**	.26**	.08	.21**	.43**	.28**	—					
12. SD3 Toplam	-.03	.20**	.24**	.14**	.17**	.15**	.02	.15**	.72**	.63**	.81**	—				
13. Sözel Saldırganlık	-.19**	.14**	.13*	.03	.18**	.10	.11*	.14**	.40**	.25**	.55**	.56**	—			
14. Öfke	-.23**	.25**	.15**	.06	.22**	.19**	.20**	.28**	.28**	.14**	.54**	.45**	.56**	—		
15. Düşmanlık	-.32**	.27**	.13*	.05	.22**	.20**	.29**	.33**	.51**	-.07	.34**	.37**	.38**	.50**	—	
16. Toplam Saldırganlık	-.28**	.31**	.20**	.09	.25**	.26**	.27**	.32**	.49**	.13**	.68**	.61**	.73**	.84**	.74**	—

Not. $p < .05$; $p < .01$., CTQ = Childhood Trauma Questionnaire alt boyutları, SD3 = Karanlık Üçlü Ölçeği alt boyutları, BPSO = Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği alt boyutları

3.3.3 Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile saldırganlık arasındaki ilişkiler

Çalışmada Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile öfke arasındaki ilişkiler de anlamlı bulunmuştur. SD3 toplam puanı ile öfke arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlıdır ($r = .45, p < .01$). Alt boyut düzeyinde bakıldığında ise, psikopati ile öfke arasında bir ilişki bulunmaktadır ($r = .54, p < .01$). Bu bulgu, psikopatik eğilimlerin öfke duygusu ile bir bağlantısı olduğunu göstermektedir. Narsisizm ile öfke arasındaki ilişki de anlamlıdır ($r = .28, p < .01$), bu durum narsistik bireylerin eleştiriye veya hayal kırıklığına karşı daha düşük toleransa sahip olduklarını ve bu durumun öfke ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Makyavelizm alt boyutunda ise öfke ile ilişki anlamlıdır ancak düşük düzeydedir ($r = .14, p < .01$). Bu durum, manipülatif eğilimleri olan bireylerin öfkeyi daha çok hedefe yönelik kullanma eğiliminde olduklarını, dolayısıyla daha düşük bir öfke düzeyi sergileyebildiklerini düşündürmektedir (Jones ve Paulhus, 2014). Bulgular genel olarak, Karanlık Üçlü kişilik özellikleri arttıkça öfke düzeylerinin de yükseldiğini ve özellikle psikopati alt boyutunun öfke ile daha yakın ilişkili olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, araştırma bulguları erken yaşantıların yetişkinlik dönemindeki kişilik yapılanmaları ve duygusal tepkiler üzerindeki belirleyici rolünü bir kez daha ortaya koymaktadır. Çocukluk çağı travmaları, özellikle duygusal ihmal, duygusal istismar ve aşırı kontrol gibi alt boyutlar üzerinden hem karanlık kişilik özellikleriyle hem de öfke gibi olumsuz duygusal tepkilerle anlamlı ilişkiler göstermektedir. Çalışmada en dikkat çekici bulgulardan biri, çocukluk travmaları ile psikopati alt boyutunun güçlü ilişkisi olmuştur; bu durum, empati eksikliği ve duyarsızlık gibi psikopatik eğilimlerin kökeninin erken yaşantılarda aranabileceğine işaret etmektedir. Benzer şekilde, Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ile öfke arasındaki güçlü ilişki, özellikle psikopatik eğilimleri yüksek bireylerde öfke duygusunun daha yoğun deneyimlendiğini göstermiştir. Bulgular, psikososyal müdahalelerin yalnızca yetişkinlik döneminde değil, erken çocuklukta da travmatik yaşantıları önlemeye odaklanmasının önemini vurgulamaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, araştırma, bireylerin psikolojik iyi oluşunu desteklemek ve olumsuz kişilik yapılanmalarını önlemek adına hem önleyici hem de iyileştirici ruh sağlığı hizmetlerinin kritik olduğunu göstermektedir.

3.3.4 Ebeveyn tutumları, karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık arasındaki ilişkiler

Çizelge 3.4’de gösterilen analizde ebeveyn tutumları, Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık boyutları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. İlk olarak, anne kabul/ilgi tutumu ile saldırganlık alt boyutları arasında anlamlı ve negatif yönde ilişkiler bulunmuştur. Anne kabul/ilgi düzeyi arttıkça sözel saldırganlık ($r = -13, p < .05$), öfke ($r = -16, p < .01$), düşmanlık ($r = -24, p < .01$) ve toplam saldırganlık puanı ($r = -22, p < .01$) negatif yönlü anlamlı ilişkilidir. Bu bulgu, olumlu anne tutumunun çocukların saldırganlık eğilimlerini azalttığını olduğunu göstermektedir.

Öte yandan, anne denetim/kontrol tutumu saldırganlık ile pozitif yönde ilişkilidir. Daha yüksek kontrolcü anne tutumları, sözel saldırganlık ($r = 13, p < .05$), öfke ($r = 24, p < .01$), düşmanlık ($r = 30, p < .01$) ve toplam saldırganlık ($r = 27, p < .01$) düzeylerinde artışla ilişkilidir. Bu durum, baskıcı ve kısıtlayıcı ebeveyn tutumlarının çocukların saldırgan davranışlarını teşvik edebileceğine işaret etmektedir.

Baba kabul/ilgi tutumu da benzer şekilde saldırganlıkla negatif ilişkili bulunmuştur. Baba kabul/ilgi arttıkça öfke ($r = -13, p < .01$), düşmanlık ($r = -22, p < .01$) ve toplam saldırganlık ($r = -16, p < .01$) puanları azalmaktadır. Baba denetim/kontrol tutumu ise saldırganlık puanları ile pozitif ilişkili olup, öfke ($r = 15, p < .01$), düşmanlık ($r = 26, p < .01$) ve toplam saldırganlık ($r = 20, p < .01$) puanlarında anlamlı artışla bağlantılıdır.

Karanlık Üçlü kişilik özellikleri incelendiğinde, narsisizm ile sözel saldırganlık ($r = 40, p < .01$), öfke ($r = 28, p < .01$), düşmanlık ($r = 51, p < .01$) ve toplam saldırganlık ($r = 49, p < .01$) arasında anlamlı pozitif ilişkiler bulunmuştur. Psikopati, sözel saldırganlık ($r = 55, p < .01$), öfke ($r = 54, p < .01$), düşmanlık ($r = 34, p < .01$) ve toplam saldırganlık ($r = 68, p < .01$) boyutlarıyla pozitif ilişkilidir. Makyavelizm de saldırganlık ile anlamlı ilişkiler göstermekte olup, özellikle sözel saldırganlık ($r = 25, p < .01$) ve toplam saldırganlık ($r = 13, p < .01$) ile ilişkilidir.

Çizelge 3.4: Ebeveyn tutumları, karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık düzeyleri arasındaki korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Anne Kabul / İlgi	—											
2. Anne Denetim / Kontrol	-51**	—										
3. Baba Kabul / İlgi	43**	-24**	—									
4. Baba Denetim / Kontrol	-23**	45**	-35**	—								
5. Narsisizm	-09	15**	-04	11*	—							
6. Makyavelizm	08	-02	20**	-14**	11*	—						
7. Psikopati	-09	12*	-02	07	43**	28**	—					
8. Karanlık Üçlü Toplam	-05	12*	06	02	72**	63**	81**	—				
9. Sözel Saldırganlık	-13*	13*	-02	06	40**	25**	55**	56**	—			
10. Öfke	-16**	24**	-13**	15**	28**	14**	54**	45**	56**	—		
11. Düşmanlık	-24**	30**	-22**	26**	51**	-07	34**	37**	38**	50**	—	
12. Saldırganlık Toplam	-22**	27**	-16**	20**	49**	13**	68**	61**	73**	84**	74**	—

Not. $p < .05$ *, $*p < .01$

Öncelikle Baba kabul/ilgi de benzer şekilde, özellikle makyavelizm ($r = .20, p < .01$) dışında, psikopati boyutuyla zayıf ya da negatif ilişkiler göstermektedir; bu da kabul edici baba tutumunun koruyucu bir işlev üstlenebileceğini düşündürmektedir. Öte yandan, anne denetim/kontrol tutumunun, karanlık üçlü kişilik boyutlarından özellikle narsisizm ($r = .15, p < .01$) ve psikopati ($r = .12, p < .05$) ile pozitif yönde anlamlı şekilde ilişkilidir. Bu bulgular, annenin aşırı kontrolcü ya da denetleyici tutumlarının bireylerde karanlık kişilik özelliklerini artırabileceğine işaret etmektedir. Baba denetim/kontrol ise benzer şekilde narsisizm ($r = .11, p < .05$) ile anlamlı pozitif ilişki göstermektedir. Bu durum, her iki ebeveynde de denetim odaklı ebeveynlik stillerinin çocuklarda olumsuz kişilik yapılanmalarıyla ilişkili olabileceğini göstermektedir.

Genel olarak, hem ebeveyn tutumları hem de karanlık kişilik özellikleri saldırganlık davranışlarını anlamada önemli belirleyiciler olarak öne çıkmaktadır. Pozitif ebeveynlik yaklaşımları çocukların saldırganlık düzeylerini azaltıcı bir rol üstlenirken, kontrolcü ve baskıcı tutumlar saldırganlıkla ilişkili bulunmuştur. Aynı şekilde, karanlık kişilik özelliklerinin saldırgan davranışlarla olan pozitif ilişkileri, bu bireysel eğilimlerin saldırganlık davranışlarının gelişiminde etkili olabileceğini göstermektedir.

Bu bulgular, ebeveyn tutumlarının çocukların kişilik gelişiminde ve saldırganlık davranışlarının oluşumunda kritik rol oynadığını ortaya koymakta ve özellikle aile içi etkileşimlerin önleyici müdahalelerde dikkate alınmasının önemini vurgulamaktadır.

3.4 Bağımsız Örneklem T-testi Bulguları

3.4.1 Çocukluk çağı travmaları risk gruplarına göre karanlık üçlü ve saldırganlık boyutlarının karşılaştırılması

Çalışmada, katılımcıların çocukluk çağı travmalarına ilişkin deneyim düzeylerini daha ayrıntılı şekilde değerlendirmek amacıyla, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği-Genişletilmiş Form (CTQ-33-TR) alt boyut puanları dikkate alınmıştır. Bu kapsamda, literatürde Şar ve diğ. (2020) önerdiği sınıflamalar temel alınarak, her bir travma türü için özgül risk grupları oluşturulmuştur. İlgili çalışmada, duygusal istismar için ≥ 13 , duygusal ihmal için ≥ 15 , fiziksel istismar için ≥ 10 , fiziksel ihmal

için ≥ 10 ve cinsel istismar için ≥ 8 puan alan bireyler "yüksek risk grubu" olarak değerlendirilmiştir (Şar ve diğ., 2020). Bu kesme puanları, ölçekte düşük ve yüksek düzeyde travmatik yaşantıların ayırt edilmesi için önerilen sınır değerlerdir.

Analiz kapsamında, her bir alt boyut için belirlenen kesme puanlarına göre düşük ve yüksek risk grupları oluşturulmuş ve bu gruplar arasında Karanlık Üçlü kişilik özellikleri (narsisizm, makyavelizm, psikopati) ile saldırganlık alt boyutları (öfke, sözel saldırganlık, düşmanlık ve toplam saldırganlık) bakımından anlamlı bir fark olup olmadığı bağımsız örneklem için t-testi yöntemi ile test edilmiştir.

Bu yaklaşım sayesinde, çocukluk çağındaki spesifik travmatik yaşantı türlerinin yetişkinlik döneminde karanlık kişilik özellikleri ve saldırgan davranış eğilimleriyle ilişkisi detaylı bir şekilde incelenmiştir. Böylece, travma türlerine özgü olarak ortaya çıkabilecek kişilik yapılanmaları ve dışa dönük davranış örüntüleri daha net bir biçimde ortaya konulacaktır.

Çizelge 3.5’de görüldüğü üzere, Fiziksel istismar risk grubuna göre yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları incelendiğinde, riskli grupta yer alan bireylerin bazı değişkenlerde anlamlı düzeyde daha yüksek puanlar aldığı görülmektedir. Öncelikle karanlık üçlü kişilik özelliklerinden narsisizm boyutunda riskli grubun puanı (Ort.=29.53, SS=5.45), risksiz gruba göre (Ort.=27.71, SS=5.10) anlamlı düzeyde yüksektir ($t=-2.48$, $p=.013$, Cohen's $d=0.38$). Etki büyüklüğü orta düzeye yakın bir farkı işaret etmektedir.

Makyavelizm boyutunda ise gruplar arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($t=-0.54$, $p=.592$, Cohen's $d=0.07$). Bu bulgu, fiziksel istismar deneyiminin bu kişilik özelliğiyle belirgin bir ilişkisi olmadığını düşündürmektedir.

Psikopati boyutunda ise anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Riskli grubun ortalaması 22.24 (SS=6.33), risksiz grubun ortalaması ise 19.33 (SS=5.14) olarak bulunmuştur. Bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t=-3.82$, $p=.000$, Cohen's $d=0.62$), üstelik Cohen's d değeri orta düzeyde güçlü bir etkiyi göstermektedir.

Toplam karanlık üçlü puanında da benzer bir eğilim gözlemlenmiştir. Riskli grup (Ort.=78.81, SS=13.77) risksiz gruptan (Ort.=73.69, SS=10.61) anlamlı şekilde yüksek puan almıştır ($t=-3.22$, $p=.001$, Cohen's $d=0.54$), bu da orta düzeyde etki büyüklüğünü işaret etmektedir.

Çizelge 3.5: Fiziksel istismar risk gruplarına göre karanlık üçlü ve öfke düzeylerinin karşılaştırılması

Değişken	Risksiz Grup (n=321) (Ort. ± SS)	Riskli Grup (n=58) (Ort. ± SS)	t	p	Cohen's d
SD3 Narsisizm	27.71 ± 5.10	29.53 ± 5.45	-2.48	.013*	0.38
SD3 Makyavelizm	26.65 ± 4.81	27.03 ± 6.02	-0.54	.592	0.07
SD3 Psikopati	19.33 ± 5.14	22.24 ± 6.33	-3.82	.000**	0.62
SD3 Toplam	73.69 ± 10.61	78.81 ± 13.77	-3.22	.001**	0.54
BPSO Fiziksel Saldırganlık	19.13 ± 6.22	22.45 ± 7.16	-3.65	.000**	0.61
BPSO Sözel Saldırganlık	13.97 ± 3.08	14.72 ± 3.61	-1.67	.095	0.27
BPSO Öfke	18.77 ± 5.17	20.76 ± 5.85	-2.64	.009**	0.44
BPSO Düşmanlık	22.89 ± 5.35	25.10 ± 6.27	-2.82	.005**	0.46
BPSO Toplam	74.75 ± 15.62	83.03 ± 18.26	-3.62	.000**	0.59

** p < 0.001 * p < 0.05

Saldırganlık boyutlarına bakıldığında, fiziksel saldırganlıkta anlamlı bir fark bulunmuştur. Riskli grubun puanı (Ort.=22.45, SS=7.16), risksiz gruba kıyasla (Ort.=19.13, SS=6.22) anlamlı şekilde yüksektir (t=-3.65, p=.000, Cohen's d=0.61). Bu da orta düzey bir etkiyi işaret etmektedir. Sözel saldırganlıkta ise anlamlı bir fark bulunmamıştır (t=-1.67, p=.095, Cohen's d=0.27), bu sonuç küçük bir etki büyüklüğüne işaret etmekte ve istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Öfke boyutunda riskli grubun ortalaması anlamlı şekilde daha yüksektir (Ort.=20.76, SS=5.85) (t=-2.64, p=.009, Cohen's d=0.44), Cohen's d orta düzeyde bir etki büyüklüğü göstermektedir. Düşmanlık alt boyutunda da anlamlı fark bulunmuştur (t=-2.82, p=.005, Cohen's d=0.46), riskli grubun ortalama puanı 25.10 (SS=6.27) ile risksiz grubun ortalamasından yüksektir (Ort.=22.89, SS=5.35).

Toplam saldırganlık puanına bakıldığında, fiziksel istismar riski taşıyan bireylerin toplam puanı (Ort.=83.03, SS=18.26), risksiz gruba göre anlamlı derecede daha yüksektir (Ort.=74.75, SS=15.62), (t=-3.62, p=.000, Cohen's d=0.59). Bu da orta düzeyde etkili bir farkı göstermektedir.

Genel olarak, fiziksel istismar riski taşıyan bireylerin özellikle psikopati ve toplam karanlık üçlü puanları ile saldırganlık alt boyutlarında belirgin olarak daha yüksek puanlara sahip olduğu görülmektedir. Cohen's d değerlerinin orta düzeyde olması,

bu farklılıkların yalnızca istatistiksel olarak değil, aynı zamanda pratik anlamda da dikkate değer olduğunu göstermektedir.

Çizelge 3.6'da görüldüğü üzere, Cinsel istismar risk gruplarına göre yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına göre, karanlık üçlü kişilik özellikleri açısından riskli gruptaki katılımcıların ortalama puanları risksiz gruba kıyasla daha yüksek olmasına rağmen, bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir. Özellikle narsisizm ($t(377) = -0.83$, $p = .405$, $d = 0.12$), makyavelizm ($t(377) = -1.45$, $p = .149$, $d = 0.19$) ve psikopati ($t(377) = -1.83$, $p = .068$, $d = 0.24$) puanlarında riskli grup lehine küçük ölçekli farklar görülse de, psikopati puanındaki eğilim sınırda anlamlılık düzeyine yaklaşmıştır.

Bununla birlikte, toplam karanlık üçlü puanı incelendiğinde, riskli grubun puanı risksiz gruptan daha yüksek olmasına karşın ($t(377) = -1.91$, $p = .057$, $d = 0.24$), bu fark istatistiksel olarak anlamlılık sınırında kalmış ancak anlamlı bulunmamıştır.

Çizelge 3.6: Cinsel istismar risk gruplarına göre karanlık üçlü ve saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılması

Değişken	Risksiz Grup (n=319) (Ort. $\pm$ SS)	Riskli Grup (n=60) (Ort. $\pm$ SS)	t	p	Cohen's d
Narsisizm	27.89 $\pm$ 5.24	28.50 $\pm$ 4.91	-0.83	.405	0.12
Makyavelizm	26.55 $\pm$ 4.81	27.57 $\pm$ 5.90	-1.45	.149	0.19
Psikopati	19.55 $\pm$ 5.25	20.95 $\pm$ 6.26	-1.83	.068	0.24
Karanlık Üçlü Toplam	73.99 $\pm$ 10.78	77.02 $\pm$ 13.43	-1.91	.057	0.24
Fiziksel Saldırganlık	19.47 $\pm$ 6.33	20.53 $\pm$ 7.17	-1.17	.242	0.16
Sözel Saldırganlık	14.07 $\pm$ 3.04	14.18 $\pm$ 3.83	-0.26	.793	0.03
Öfke	18.96 $\pm$ 5.19	19.68 $\pm$ 6.00	-0.97	.332	0.13
Düşmanlık	23.07 $\pm$ 5.47	24.07 $\pm$ 5.94	-1.27	.203	0.18
Toplam Saldırganlık	75.56 $\pm$ 15.84	78.47 $\pm$ 18.54	-1.27	.206	0.17

Saldırganlık boyutları açısından değerlendirildiğinde de benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. Riskli gruptaki bireylerin hem fiziksel saldırganlık ($t(377) = -1.17$, $p = .242$, $d = 0.16$), hem sözel saldırganlık ($t(377) = -0.26$, $p = .793$, $d = 0.03$), hem

de öfke ($t(377) = -0.97, p = .332, d = 0.13$) puanları risksiz gruba göre daha yüksek bulunmuştur; ancak bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Benzer şekilde, düşmanlık alt boyutunda da riskli grubun puanı risksiz gruba göre daha yüksek olmakla birlikte, fark anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır ($t(377) = -1.27, p = .203, d = 0.18$). Toplam saldırganlık puanı açısından da gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($t(377) = -1.27, p = .206, d = 0.17$).

Genel olarak, cinsel istismar riskli grubunda olan bireyler karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık düzeylerinde riskli olmayan bireylere göre daha yüksek ortalama puanlara sahip olsalar da bu farklılıkların istatistiksel anlamlılığa ulaşmadığı görülmektedir. Ancak özellikle psikopati alt boyutunda gözlenen eğilim dikkate değerdir ve daha büyük örneklem gruplarında veya ileri analizlerde anlamlı sonuçlar elde edilme ihtimalini düşündürmektedir.

Etki büyüklükleri incelendiğinde ise tüm değişkenlerde küçük düzeyde etkiler gözlenmiştir, bu da cinsel istismar öyküsünün karanlık kişilik özellikleri ve saldırganlıkla hafif ancak sistematik bir ilişkisi olabileceğine işaret etmektedir.

Çizelge 3.7’de görüldüğü üzere, çalışmada duygusal istismar risk grupları (risksiz ve riskli) arasında Karanlık Üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık boyutları açısından anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, bazı değişkenler açısından gruplar arasında anlamlı farklılıklar bulunduğunu göstermektedir.

Öncelikle, narsisizm puanları riskli grupta ($ORT. = 28.73, SS = 5.10$) risksiz gruba ($ORT. = 27.72, SS = 5.21$) kıyasla daha yüksek olmasına rağmen, bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p = .095$). Etki büyüklüğü (Cohen’s $d = 0.20$) ise küçük düzeyde bir farkı işaret etmektedir.

Makyavelizm puanları açısından gruplar arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($p = .658$). Cohen’s $d = 0.05$ olarak hesaplanmış olup, bu değer etkisiz bir etki büyüklüğüne işaret etmektedir.

Buna karşın, psikopati puanlarında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = .004$). Riskli gruptaki katılımcılar ($ORT. = 21.12, SS = 5.97$), risksiz gruptaki katılımcılara ($ORT. = 19.29, SS = 5.16$) kıyasla anlamlı derecede daha yüksek puan almıştır. Etki büyüklüğü Cohen’s $d = 0.33$ olarak hesaplanmış ve bu da küçük ile orta arasında bir etkiye işaret etmektedir.

Toplam Karanlık Üçlü puanları açısından da gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = .018$). Riskli grup ($ORT.= 76.75$, $SS = 12.49$), risksiz gruba ($ORT.= 73.66$, $SS = 10.72$) kıyasla daha yüksek puan almıştır. Cohen's $d = 0.27$ olup, küçük düzeyde bir etkiyi göstermektedir.

Saldırganlık boyutlarına bakıldığında, fiziksel saldırganlık puanlarında anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p = .024$). Riskli grup ($ORT.= 20.89$, $SS = 6.89$) risksiz gruba ($ORT.= 19.19$, $SS = 6.27$) göre daha yüksek puan almıştır. Cohen's $d = 0.26$ olarak hesaplanmış, bu da küçük düzeyde bir etkiye işaret etmektedir.

Çizelge 3.7: Duygusal istismar risk grubuna göre karanlık üçlü ve saldırganlık boyutlarının karşılaştırılması

Değişken	Risksiz Grup (n=279) (Ort. $\pm$ SS)	Riskli Grup (n=100) (Ort. $\pm$ SS)	t	p	Cohen's d
Narsisizm	27.72 $\pm$ 5.21	28.73 $\pm$ 5.10	-1.67	.095	0.20
Makyavelizm	26.64 $\pm$ 4.77	26.90 $\pm$ 5.63	-0.44	.658	0.05
Psikopati	19.29 $\pm$ 5.16	21.12 $\pm$ 5.97	-2.91	.004**	0.32
Karanlık Üçlü Toplam	73.66 $\pm$ 10.72	76.75 $\pm$ 12.49	-2.37	.018*	0.27
Fiziksel Saldırganlık	19.19 $\pm$ 6.27	20.89 $\pm$ 6.89	-2.27	.024*	0.26
Sözel Saldırganlık	13.80 $\pm$ 3.00	14.89 $\pm$ 3.49	-2.99	.003**	0.33
Öfke	18.47 $\pm$ 5.05	20.74 $\pm$ 5.72	-3.72	.000**	0.42
Düşmanlık	22.48 $\pm$ 5.26	25.32 $\pm$ 5.83	-4.50	.000**	0.51
Toplam Saldırganlık	73.94 $\pm$ 15.33	81.84 $\pm$ 17.57	-4.25	.000**	0.48

** $p < 0.001$ * $p < 0.05$

Sözel saldırganlık açısından da anlamlı bir fark bulunmuştur ($p = .003$). Riskli grup ($ORT.= 14.89$, $SS = 3.49$) risksiz gruba ($ORT.= 13.80$, $SS = 3.00$) kıyasla daha yüksek puan almıştır. Cohen's $d = 0.33$ olarak bulunmuş ve bu da küçük-orta düzeyde bir etkiye işaret etmektedir.

Özellikle dikkat çeken bulgu, öfke boyutunda elde edilmiştir. Riskli grupta (ORT.= 20.74, SS = 5.72) öfke puanları risksiz gruba (ORT.= 18.47, SS = 5.05) göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p < .001$). Cohen's $d = 0.42$ ile orta düzeyde bir etkiye işaret etmektedir.

Benzer şekilde, düşmanlık puanları da riskli grupta (ORT.= 25.32, SS = 5.83) risksiz gruba (ORT.= 22.48, SS = 5.26) göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur ($p < .001$). Cohen's $d = 0.52$ olarak hesaplanmış ve orta düzeyde güçlü bir etki büyüklüğünü göstermektedir. Son olarak, toplam saldırganlık puanı açısından riskli grup (ORT.= 81.84, SS = 17.57) risksiz gruba (ORT.= 73.94, SS = 15.33) göre anlamlı derecede daha yüksek puan almıştır ($p < .001$). Cohen's $d = 0.49$ olarak hesaplanmıştır ve bu da orta düzeyde bir etkiye işaret etmektedir.

Genel olarak değerlendirdiğimizde, duygusal istismar riski taşıyan bireyler, özellikle psikopati eğilimleri, öfke ve düşmanlık düzeyleri açısından risksiz bireylere kıyasla daha yüksek puanlar almıştır. Toplam saldırganlık düzeyleri de anlamlı biçimde daha yüksektir. Bu bulgular, duygusal istismara maruz kalmanın, bireylerin saldırganlık eğilimlerini ve karanlık kişilik özelliklerini artırabileceğine işaret etmektedir. Özellikle öfke ve düşmanlık boyutlarındaki anlamlı farklılıklar, duygusal istismarın bireyler üzerinde uzun vadeli etkiler bırakabileceğini düşündürmektedir.

Çizelge 3.8'de görüldüğü üzere, Fiziksel ihmal risk grubu üzerinden yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları, bazı önemli farklılıkları ortaya koymaktadır. Öncelikle, karanlık üçlü kişilik özelliklerinden psikopati boyutunda riskli grubun anlamlı derecede daha yüksek puan aldığı görülmüştür. Riskli gruptaki bireyler (Ort. = 21.16, SS = 5.66), risksiz gruptakilere kıyasla (Ort. = 18.61, SS = 4.96) daha yüksek psikopati eğilimleri göstermektedir ($t = -4.67$, $p < .001$, Cohen's $d = 0.47$). Bu bulgu, fiziksel ihmalin, kişilik yapılanmasında özellikle empati eksikliği ve antisosyal eğilimler gibi psikopatik özelliklerle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Karanlık üçlü toplam skoru açısından da riskli grubun anlamlı şekilde daha yüksek olduğu görülmektedir (Ort. = 75.82, SS = 11.60) risksiz grupla karşılaştırıldığında (Ort. = 73.34, SS = 10.90), ($t = -2.14$, $p = .033$, Cohen's $d = 0.22$). Buradaki etki küçük düzeyde olmakla birlikte, fiziksel ihmale maruz kalmanın genel olarak karanlık kişilik özelliklerini artırabileceğine işaret etmektedir.

Saldırganlık boyutları incelendiğinde ise, fiziksel saldırganlıkta anlamlı bir fark bulunmuştur. Riskli grup daha yüksek puan almıştır (Ort. = 20.96, SS = 6.84), risksiz gruba kıyasla (Ort. = 18.52, SS = 5.94), ($t = -3.71$, $p < .001$, Cohen's $d = 0.39$). Benzer şekilde, öfke düzeyleri riskli grupta anlamlı olarak daha yüksektir (Ort. = 20.01, SS = 5.39) risksiz grupla karşılaştırıldığında (Ort. = 18.28, SS = 5.15), ($t = -3.19$, $p = .002$, Cohen's $d = 0.33$). Düşmanlık alt boyutunda da riskli grup lehine anlamlı fark bulunmuştur ($t = -3.26$, $p = .001$, Cohen's $d = 0.34$).

Çizelge 3.8: Fiziksel ihmal risk grubuna göre karanlık üçlü ve saldırganlık boyutlarının karşılaştırılması

Değişken	Risksiz Grup (n = 206) Ort. $\pm$ SS	Riskli Grup (n = 173) Ort. $\pm$ SS	t	p	Cohen's d
Narsisizm	27.80 $\pm$ 5.10	28.21 $\pm$ 5.31	-0.78	.436	0.08
Makyavelizm	26.93 $\pm$ 4.96	26.45 $\pm$ 5.07	0.94	.346	-0.10
Psikopati	18.61 $\pm$ 4.96	21.16 $\pm$ 5.66	-4.67	.000	0.47
Karanlık Üçlü Toplam	73.34 $\pm$ 10.90	75.82 $\pm$ 11.60	-2.14	.033	0.22
Fiziksel Saldırganlık	18.52 $\pm$ 5.94	20.96 $\pm$ 6.84	-3.71	.000	0.39
Sözel Saldırganlık	13.86 $\pm$ 3.01	14.35 $\pm$ 3.34	-1.48	.140	0.15
Öfke	18.28 $\pm$ 5.15	20.01 $\pm$ 5.39	-3.19	.002	0.33
Düşmanlık	22.39 $\pm$ 5.49	24.23 $\pm$ 5.47	-3.26	.001	0.34
Toplam Saldırganlık	73.06 $\pm$ 15.13	79.55 $\pm$ 16.98	-3.93	.000	0.41

** $p < 0.001$ * $p < 0.05$

Karanlık üçlü toplam skoru açısından da riskli grubun anlamlı şekilde daha yüksek olduğu görülmektedir (Ort. = 75.82, SS = 11.60) risksiz grupla karşılaştırıldığında (Ort. = 73.34, SS = 10.90), ($t = -2.14$, $p = .033$, Cohen's $d = 0.22$). Buradaki etki küçük düzeyde olmakla birlikte, fiziksel ihmale maruz kalmanın genel olarak karanlık kişilik özelliklerini artırabileceğine işaret etmektedir.

Saldırganlık boyutları incelendiğinde ise, fiziksel saldırganlıkta anlamlı bir fark bulunmuştur. Riskli grup daha yüksek puan almıştır (Ort. = 20.96, SS = 6.84), risksiz gruba kıyasla (Ort. = 18.52, SS = 5.94), ($t = -3.71$, $p < .001$, Cohen's $d =$

0.39). Benzer şekilde, öfke düzeyleri riskli grupta anlamlı olarak daha yüksektir (Ort. = 20.01, SS = 5.39) risksiz gruba karşılaştırıldığında (Ort. = 18.28, SS = 5.15), ($t = -3.19$, $p = .002$, Cohen's $d = 0.33$). Düşmanlık alt boyutunda da riskli grup lehine anlamlı fark bulunmuştur ($t = -3.26$, $p = .001$, Cohen's $d = 0.34$).

Toplam saldırganlık puanı açısından da belirgin bir fark vardır. Riskli grup (Ort. = 79.55, SS = 16.98), risksiz gruba göre (Ort. = 73.06, SS = 15.13) daha yüksek puan almıştır ($t = -3.93$, $p < .001$, Cohen's $d = 0.41$). Bu, fiziksel ihmalin yalnızca bireysel saldırganlık eğilimlerini değil, aynı zamanda saldırganlığın tüm bileşenlerini kapsayan genel bir artışla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Özetle, fiziksel ihmalin özellikle psikopati eğilimleri ve saldırganlıkla güçlü bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Etki büyüklükleri orta düzeye yakın sonuçlar vermiştir, bu da bulguların klinik ve toplumsal düzeyde dikkate alınması gerektiğini düşündürmektedir. Makyavelizm ve narsisizm boyutlarında ise anlamlı farklar bulunmamıştır, bu durum fiziksel ihmalin daha çok empati eksikliği ve duyarsızlıkla ilişkilenen psikopatik eğilimleri ve dışa dönük saldırgan davranışları tetiklediğini göstermektedir.

Çizelge 3.9'da görüldüğü üzere, Duygusal ihmal açısından riskli ve risksiz gruplar arasında yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları, bazı değişkenler açısından anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Öncelikle, Karanlık Üçlü alt boyutlarından narsisizm, makyavelizm ve psikopati boyutlarında gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > .05$). Narsisizm boyutunda riskli grubun ortalama puanı (28.22) risksiz gruba göre (27.48) hafifçe daha yüksek olmakla birlikte, bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Benzer şekilde, makyavelizm ve psikopati alt boyutlarında da anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu bulgular, duygu ihmaline maruz kalan bireylerin Karanlık Üçlü kişilik özellikleri bakımından riskli bir profil sergilemediğini göstermektedir.

Ancak saldırganlık boyutlarına bakıldığında, dikkat çekici sonuçlar elde edilmiştir. Riskli grubun toplam saldırganlık puanı (78.61) risksiz grubun puanından (70.43) anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur ($t = -4.67$, $p < .001$, $d = 0.52$). Bu durum, duygusal ihmal yaşayan bireylerde genel saldırganlık eğilimlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Alt boyutlara bakıldığında, özellikle fiziksel saldırganlık ($t = -3.39$, $p = .001$, $d = 0.38$), öfke ($t = -3.68$, $p < .001$, $d = 0.41$) ve düşmanlık ($t =$

-5.46, $p < .001$, $d = 0.61$) boyutlarında anlamlı farklar saptanmıştır. Bu farklar, duygusal ihmal öyküsü olan bireylerde yalnızca fiziksel saldırganlık eğiliminin değil, aynı zamanda duygusal olarak öfke ve düşmanlık eğilimlerinin de belirgin şekilde arttığını ortaya koymaktadır. En yüksek etki büyüklüğünün düşmanlık boyutunda ($d = 0.61$) olması, bu bireylerin saldırganlıklarının daha çok düşmanlık içerikli düşünce ve duygulara dayalı olduğunu düşündürmektedir.

Çizelge 3.9: Duygusal ihmal risk gruplarına göre karanlık üçlü ve saldırganlık boyutları karşılaştırması

Değişken	Risksiz Grup (n=120) (Ort. $\pm$ SS)	Riskli Grup (n=259) (Ort. $\pm$ SS)	t	p	Cohen's d
Narsisizm	27.48 $\pm$ 5.85	28.22 $\pm$ 4.85	-1.31	.192	0.14
Makyavelizm	27.38 $\pm$ 4.76	26.40 $\pm$ 5.10	1.79	.075	0.20
Psikopati	19.51 $\pm$ 5.78	19.90 $\pm$ 5.28	-0.65	.515	0.07
Karanlık Üçlü Toplam	74.37 $\pm$ 11.75	74.52 $\pm$ 11.08	-0.12	.901	0.01
Fiziksel Saldırganlık	18.00 $\pm$ 6.45	20.39 $\pm$ 6.36	-3.39	.001**	0.38
Sözel Saldırganlık	13.78 $\pm$ 3.25	14.22 $\pm$ 3.13	-1.26	.209	0.14
Öfke	17.62 $\pm$ 5.26	19.75 $\pm$ 5.23	-3.68	.000**	0.41
Düşmanlık	21.03 $\pm$ 5.08	24.25 $\pm$ 5.47	-5.46	.000**	0.61
Toplam Saldırganlık	70.43 $\pm$ 15.96	78.61 $\pm$ 15.83	-4.67	.000**	0.52

Sözel saldırganlık alt boyutunda ise riskli grubun puanı (14.22), risksiz gruptan (13.78) daha yüksek olmasına rağmen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p = .209$). Bu durum, duygusal ihmalin sözel saldırganlıkla belirgin bir ilişkisinin olmadığını düşündürmektedir.

Sonuç olarak, duygusal ihmal deneyimi olan bireylerin saldırganlık eğilimlerinin, özellikle fiziksel saldırganlık, öfke ve düşmanlık boyutlarında belirgin biçimde yükseldiği söylenebilir. Karanlık Üçlü kişilik özellikleri bakımından anlamlı bir farklılık gözlenmemesi ise, duygusal ihmalin saldırganlıkla ilişkisinin daha çok duygusal ve davranışsal boyutlarda ortaya çıktığını düşündürmektedir. Çocukların

ebeveynleri tarafından duygusal ihmale maruz kalmaları ve öfke ile saldırganlık eğilimlerine tanıklık etmeleri, ilerideki yaşamlarında öfke ve saldırganlık eğilimleri göstermelerine, olumsuz kişilik özellikleri geliştirmelerine ve suça meyilli bireyler haline gelmelerine neden olabilmektedir (Özmen, 2004).

3.5 Çoklu Kovaryans Analizi (MANCOVA) Bulguları

3.5.1 Anne baba tutumlarının karanlık üçlü ve saldırganlık boyutlarıyla ilişkisine yönelik bulgular

Çalışmada anne ve baba tutumlarının karanlık üçlü kişilik özellikleri (narsisizm, makyavelizm, psikopati) ve saldırganlık (fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke ve düşmanlık) ilişkisini incelemek amacıyla gerçekleştirilen çoklu kovaryans analizi (MANCOVA) sonuçlarına göre, modelin genel anlamda anlamlı olduğu görülmektedir. Ancak, etki büyüklükleri düşük düzeyde kalmıştır ve bağımsız değişkenlerin bazıları anlamlı katkılarda bulunmuştur.

Çizelge 3.10'daki MANCOVA bulgularına göre, anne kabul/ilgi değişkeninin tüm bağımlı değişkenlerle anlamlı bir ilişkisinin bulunmadığı saptanmıştır ($p > .05$). Bu bulgu, anne tarafından algılanan kabul ve ilgi düzeyinin ne karanlık üçlü özelliklerde ne de saldırganlık türlerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığını göstermektedir. Etki büyüklükleri oldukça düşüktür ($\eta^2 = .00 - .01$), bu da bu değişkenin etkisinin ihmal edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir.

Öte yandan, anne denetim/kontrol değişkeni özellikle saldırganlık boyutlarıyla pozitif yönlü anlamlı ilişkilidir. En belirgin ilişki, öfke üzerinde ortaya çıkmıştır ($F = 8.72$, $p = .003$, $\eta^2 = .02$). Bunun yanı sıra düşmanlıkla da pozitif yönlü anlamlı ilişkilidir ($F = 8.42$, $p = .004$, $\eta^2 = .02$). Bu sonuçlar, anneden algılanan yüksek düzeyde denetim ve kontrolün bireylerin öfke ve düşmanlık düzeylerini artırabileceğini göstermektedir. Etki büyüklükleri küçük olmakla birlikte dikkate değerdir ve gözlenen gücün (%84 ve %83) yüksek olması, bulguların güvenilirliğini artırmaktadır.

Baba kabul/ilgi değişkeni ise en anlamlı ilişkiyi makyavelizmle göstermiştir ($F = 8.38$, $p = .004$, $\eta^2 = .02$). Bu bulgu, baba figüründen algılanan düşük kabul/ilgi düzeyinin bireylerde manipülatif ve çıkarıcı eğilimleri artırabileceğine işaret etmektedir. Düşmanlık üzerinde de sınırda anlamlılığa yaklaşan bir etki

gözlemlenmiştir ($F = 3.47, p = .063$), ancak bu etki istatistiksel anlamlılık düzeyinin biraz üzerinde kalmıştır.

Çizelge 3.10: Anne ve baba tutumlarının karanlık üçlü ve saldırganlıkla ilişkisine ilişkin MANCOVA sonuçları

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken	F	p	η^2	Güç (Power)
Anne Kabul/İlgi	Narsisizm	0.07	.799	.00	.06
	Makyavelizm	0.10	.758	.00	.06
	Psikopati	0.71	.399	.00	.13
	Fiziksel Saldırganlık	2.09	.150	.01	.30
	Sözel Saldırganlık	2.73	.099	.01	.38
	Öfke	0.25	.620	.00	.08
	Düşmanlık	1.52	.219	.00	.23
Anne Denetim/Kontrol	Narsisizm	3.36	.068	.01	.45
	Makyavelizm	1.44	.231	.00	.22
	Psikopati	1.52	.219	.00	.23
	Fiziksel Saldırganlık	2.46	.117	.01	.35
	Sözel Saldırganlık	1.34	.248	.00	.21
	Öfke	8.72	.003**	.02	.84
	Düşmanlık	8.42	.004**	.02	.83
Baba Kabul/İlgi	Narsisizm	0.04	.841	.00	.06
	Makyavelizm	8.38	.004**	.02	.82
	Psikopati	0.37	.545	.00	.09
	Fiziksel Saldırganlık	0.06	.811	.00	.06
	Sözel Saldırganlık	0.85	.358	.00	.15
	Öfke	1.05	.306	.00	.18
	Düşmanlık	3.47	.063	.01	.46
Baba Denetim/Kontrol	Narsisizm	0.84	.359	.00	.15
	Makyavelizm	3.23	.073	.01	.43
	Psikopati	0.34	.561	.00	.09
	Fiziksel Saldırganlık	0.76	.385	.00	.14
	Sözel Saldırganlık	0.09	.767	.00	.06
	Öfke	0.41	.523	.00	.10
	Düşmanlık	4.50	.034*	.01	.56

** $p < 0.001$ * $p < 0.05$

Son olarak, baba denetim/kontrol değişkeni özellikle düşmanlıkla pozitif yönden anlamlı ilişkilidir ($F = 4.50, p = .034, \eta^2 = .01$). Bu durum, babadan algılanan

yüksek denetim ve kontrol düzeyinin bireylerin düşmanca tutumlarını artırabileceğini düşündürmektedir. Diğer bağımlı değişkenler arasında da pozitif yönden anlamlı ilişkili bulunmamıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, anne denetim/kontrol değişkeninin saldırganlık türleri üzerinde, baba kabul/ilgi değişkeninin ise özellikle makyavelizm üzerinde anlamlı yordayıcı olduğu görülmektedir. Buna karşılık, anne kabul/ilgi ve baba denetim/kontrol değişkenlerinin genel olarak etkileri sınırlı kalmıştır. Bu sonuçlar, ebeveyn tutumlarının çocukların kişilik özellikleri ve saldırganlık eğilimleriyle ilişkisini vurgulamakta; ancak bu ilişkinin karmaşık ve düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Özellikle kontrol edici ve sınırlayıcı ebeveyn tutumlarının saldırganlık eğilimleriyle ilişkili olabileceği söylenebilir.

Çalışmada otoriter ve izin verici ebeveynlik stillerine sahip bireylerin karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık düzeyleri açısından demokratik ebeveynlik stiline sahip bireylerle karşılaştırılması amacıyla ortaya konulan H4 ve H5 hipotezleri kısmen desteklenmiştir. Analiz sonuçlarına göre, özellikle otoriter eğilimleri yansıtan anne denetim/kontrol boyutunun saldırganlık değişkenlerini anlamlı şekilde yordadığı görülmüştür. Özellikle öfke ($F = 8.72, p = .003$) ve düşmanlık ($F = 8.42, p = .004$) ilişkisinde olan bu tutum, otoriter ebeveynlik stilinin çocukların saldırgan eğilimlerini artırabileceğini göstermektedir. Bu bulgu, H4 hipotezini destekler niteliktedir.

Benzer şekilde, baba denetim/kontrol değişkeni de düşmanlık üzerinde anlamlı bir yordayıcı olarak öne çıkmıştır ($F = 4.50, p = .034$). Bu durum, baba figüründen algılanan yüksek kontrolün bireylerin düşmanca tutumlarıyla ilişkili olabileceğine işaret etmekte, H4 hipotezini desteklemektedir.

İzin verici/ihmkar ebeveynlik stilini yansıtan baba kabul/ilgi değişkeninde ise anlamlı bir sonuç, daha çok karanlık üçlünden makyavelizm boyutunda elde edilmiştir ($F = 8.38, p = .004$). Bu bulgu, baba tarafından düşük kabul ve ilgi algısının bireylerde manipülatif eğilimleri artırabileceğini ortaya koymakta ve H5 hipotezini kısmen desteklemektedir. Bununla birlikte, bulgular daha çok kişilik özellikleriyle ilişkili olarak öne çıkarken, saldırganlık değişkenleriyle anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Ancak genel olarak etki büyüklüklerinin düşük düzeyde kalması, elde edilen ilişkilerin sınırlı düzeyde olduğunu düşündürmektedir.

Bununla birlikte, elde edilen veriler otoriter ebeveynlik stilinin saldırganlık üzerinde, ihmalkâr/izin verici tutumun ise özellikle makyavelizmle ilişkili olabileceğini göstermekte; dolayısıyla araştırmanın hipotezlerini destekler nitelikte bulgular sağlamaktadır.

Bu bağlamda, elde edilen bulgular doğrultusunda ebeveynlik tarzlarının bireylerin kişilik gelişimi ve saldırganlık eğilimleri üzerinde belirleyici bir rol oynadığı, özellikle kontrol ve ilgi ekseninde farklılaştığı söylenebilir.

4. TARTIŞMA

Mevcut tez çalışmasının amacı çocukluk çağı travmalarına maruz kalan bireylerin ve bu bireylerin ebeveynleri tarafından yetiştirilme biçimlerinin karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlıkla ilişkisini araştırmaktır. Analizler yapıldığında her bir kavram alt boyutları ele alınarak incelenmiştir. Çocukluk çağı travmaları ölçeği fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar, fiziksel ihmal, duygusal ihmal ve aşırı koruma-kontrol boyutlarından, çocuk yetiştirme stilleri ölçeği kabul/ilgi ve sıkı denetim/kontrol adlanan iki alt boyuttan, kısaltılmış karanlık üçlü ölçeği narsisizm, psikopati ve makyavelizm boyutlarından, Buss-Perry saldırganlık ölçeği ise fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke ve düşmanlık alt boyutlarından oluşmaktadır. Yapılan analizlerin sonuçları bulgular kısmında anlatılmıştır. Bu bölümde ise sonuçların alan yazındaki bulgularla karşılaştırılması ve tutarlılığı tartışılacaktır.

4.1 Korelasyon ve Regresyon Bulgularının Tartışması

Bu bölümde çocukluk çağı travmaları (CTQ) ile karanlık üçlü kişilik özellikleri (SD3) arasındaki ilişkiler, çocukluk çağı travmaları (CTQ) ile saldırganlık arasındaki ilişkiler, karanlık üçlü kişilik özellikleri ile saldırganlık arasındaki ilişkiler ve ebeveyn tutumları, karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık arasındaki ilişkiler alan yazındaki araştırmalarla karşılaştırılarak tartışılacaktır.

4.1.1 Çocukluk çağı travmaları (CTQ) ile karanlık üçlü kişilik özellikleri (SD3) arasındaki ilişkiler

Çalışma kapsamında çocukluk çağı travmaları ile karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, anlamlı pozitif korelasyonlar tespit edilmiştir. Çocukluk çağı travmatik yaşantıların artmasıyla birlikte bireylerin karanlık üçlü kişilik özelliklerinin yükseldiği sonucuna ulaşılmıştır. Karanlık üçlü kişilik özelliklerinin alt boyutları ile CTQ puanları karşılaştırıldığında, çocukluk çağı travmalarının özellikle psikopati boyutuyla ilişkili olduğu, narsisizmle sınırlı bir

ilişkisinin olduğu, makyavelizmle ise belirgin bir ilişkisinin bulunmadığı gözlemlenmiştir. Mevcut bulgular, Tolan (2023) araştırmasının bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Bu sonuçlar, çocukluk travmaları yaşayan bireylerin daha yüksek düzeyde antisosyal eğilimler ve empati yoksunluğu sergileyebileceğine ve çocuklukta travmatik deneyimlerin duyarsızlaşma, suçluluk duygusunun azalması ve başkalarına zarar verme eğilimlerini artırabileceğine işaret etmektedir (Furnham ve diğ, 2013; Jonason ve diğ, 2017).

Alan yazındaki bazı araştırmalar tez çalışmasının bulgularını destekler nitelikte (Sheikhi ve Aminiha, 2022; Tolan, 2023) olsa da bazı araştırma sonuçlarına göre çocukluk çağı travmaları ile karanlık üçlü kişilik özellikleri arasında ilişki olmadığı vurgulanmaktadır (Vural, 2020). Fakat bazı araştırmalarda çocukluk çağı travmalarının karanlık üçlü kişilik özelliklerine doğrudan ilişkisinin anlamlı olmadığı, lakin suçluluk duygusu ve kaygı aracılığıyla anlamlı bir dolaylı ilişki olduğu tespit edilmiştir (Kalestan ve diğ, 2023). Literatürdeki araştırmalar alt boyutlar düzeyinde incelediğinde, tez çalışmasının bulgularının aksine çocukluk çağı travmasının makyavelizmle doğrudan ilişkili olduğu belirtilmektedir (Fard ve diğ, 2022). Diğer bir araştırmada ise psikopatinin çocukluk çağı travmasıyla önemli ölçüde ilişkili olduğu vurgulanmıştır (Dargis ve diğ, 2016; Farina ve diğ, 2018). Bu bilgi ise yapılan tez araştırması sonuçlarını destekler niteliktedir.

4.1.2 Çocukluk çağı travmaları (CTQ) ile saldırganlık arasındaki ilişkiler

Çocukluk çağı travmaları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde anlamlı pozitif korelasyonlar saptanmıştır. Alt boyutlara bakıldığında, duygusal istismar, duygusal ihmal ve kontrol alt boyutu ile öfke arasında anlamlı pozitif ilişkiler olduğu görülmektedir. Özellikle kontrol alt boyutunun öfke ile olan ilişkisinin daha yüksek olması dikkat çekicidir. Bu bulgu, çocukluk döneminde aşırı kontrol ve müdahale ile yetiştirilen bireylerde ilerleyen yaşlarda öfke düzeyinin yükselebileceğini göstermektedir. Bu sonuç, çocuklukta duygusal ihmal ve kontrolcü ebeveynlik yaklaşımlarının bireylerin öfke düzenleme becerilerini zayıflatabileceğine işaret eden önceki çalışmalarla uyumludur (Özen ve diğ, 2010).

Nehir ve diğ.(2018) yaptıkları araştırmada, fiziksel şiddet ile fiziksel ihmal, fiziksel istismar, duygusal istismar, duygusal ihmal ve çocukluk çağı travma ölçeği toplam

puanları arasında anlamlı pozitif ilişkiler bulunmuştur. Katılımcıların düşmanlık boyutları ile fiziksel ihmal, duygusal istismar, fiziksel istismar ve çocukluk çağı travma ölçeği toplam puanları arasında pozitif ilişkiler saptanmıştır. Aynı zamanda sözel şiddet ile duygusal istismar, öfke ile duygusal istismar, fiziksel ihmal ve çocukluk çağı travma ölçeği toplam puanları arasında anlamlı ilişkilerin olduğu bulgulanmıştır (Nehir ve diğ, 2018). Bu sonuçlar tez çalışmasının bulgularını orta düzeyde destekler niteliktedir. Alan yazında yapılan bir diğer araştırmada ise, çocukluk çağı travmatik yaşantılarının sürekli öfke ile ilişkili olduğu ve çocukluk çağı yaşantılarından kaynaklanan depresyon durumunun oluşmasında öfkenin aracı faktör olduğu bulgulanmıştır (Özer, 2021). Literatürdeki bir diğer araştırmada ise çocukluk çağı travmalarının saldırganlığa neden olduğu vurgulanmıştır (Tutkun, 2022). Fakat bu durum yapılan tez araştırmasında olduğu gibi alt boyut düzeyinde incelenmemiştir. Bu sebepten bu tür araştırmalar alana katkı sunsa da doğruluğu tartışılır niteliktedir.

4.1.3 Karanlık üçlü kişilik özellikleri ile saldırganlık arasındaki ilişkiler

Çalışmada karanlık üçlü kişilik özellikleri ile saldırganlık arasındaki ilişkilerin anlamlı olduğu ve karanlık üçlü kişilik özellikleri arttıkça öfke düzeylerinin de yükseldiği bulunmuştur. Alt boyut düzeyinde bakıldığında ise psikopati ile öfke arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu bulgu, psikopatik eğilimlerin öfke duygusu ile sıkı bir bağlantısı olduğunu göstermektedir. Narsisizm ile öfke arasındaki ilişki de anlamlıdır, bu durum narsistik bireylerin eleştiriye veya hayal kırıklığına karşı daha düşük toleransa sahip olduklarını ve bu durumun öfke ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Makyavelizm alt boyutunda ise öfke ile ilişki anlamlıdır ancak düşük düzeydedir. Bu durum, manipülatif eğilimleri olan bireylerin öfkeyi daha çok hedefe yönelik kullanma eğiliminde olduklarını, dolayısıyla daha düşük bir öfke düzeyi sergileyebildiklerini düşündürmektedir. Alanyazında bizim bulgularımızla paralellik gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Jones ve Paulhus, 2014).

Literatürde bu konu üzerine çok az sayıda araştırma yapılmıştır. Fakat bazı araştırma sonuçlarında karanlık üçlü kişilik özelliklerinin saldırganlığın diğer alt boyutlarıyla ilgili olduğu, öfke boyutu ile ilgili olmadığı vurgulanmaktadır. Örneğin (Jones ve Nirea (2015)) yapmış oldukları araştırmada, psikopatinin fiziksel

saldırganlığı, makyavelizmin düşmanlığı olumlu bir şekilde yordadığı, narsisizmin ise düşmanlığı olumsuz bir şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır. Barlett (2016) yapmış olduğu araştırmada, karanlık üçlü ile saldırganlık konusunun literatürde az araştırılmış olduğunu vurgulamış ve karanlık kişilik özellikleri ile saldırganlığın birbiri ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Karanlık üçlünün alt boyutları olan psikopati, makyavelizm ve narsisizmin ayrı olarak saldırganlıkla ilişkisi araştırılmıştır. Porter ve diğ. (2006) yapmış oldukları araştırmada psikopatinin saldırganlıkla ilişkisinin var olduğunu, psikopatik bireylerin karşısındaki kişileri ikna etmek için baskınlık, şiddet, suç, sözel saldırganlık, tehdit, öfke, fiziksel saldırganlık gibi saldırgan eğilimlerde bulunduklarını bulgulamıştır. Diğer bir araştırmada da bireylerin psikopati ve saldırganlık gibi kişilik özelliklerinin birbiri ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Coccaro ve diğ, 2014). Narsisizmle ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında narsisizmin saldırganlığın bütün alt boyutlarını yordadığı görülmektedir (Konal ve Uçar, 2023). Alan yazındaki bir diğer araştırmada, narsisizmle saldırganlık arasında anlamlı pozitif ilişkiler bulunmuş, aynı zamanda bireylerin öfke puanlarının artmasıyla narsisistik puanlarının da artması gözlemlenmiştir (Gargarigiller, 2024). Yapılan araştırmalardan birinde makyavelizmin doğrudan saldırganlıkla ilgili olmadığı fakat gençlerin duygusuz ve duyarsız hareketlerine etki ettiği, düzensizlikle ilişkili olduğu gözlemlenmektedir (Lau ve Marsee, 2013). Klinik alanda yapılan bir diğer araştırmada ise makyavelizmle sosyal saldırganlığın ilişkili olduğunun, beyindeki gri maddenin ise bu ilişkiye aracılık ettiğinin sonuçlarına ulaşılmıştır (Gong ve diğ, 2023).

4.1.4 Ebeveyn tutumları, karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık arasındaki ilişkiler

Araştırmada ebeveyn tutumları, karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık boyutları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. İlk olarak, anne kabul/ilgi tutumu ile saldırganlık alt boyutları arasında anlamlı ve negatif yönde ilişkiler bulunmuştur. Anne kabul/ilgi düzeyi arttıkça sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık puanı anlamlı şekilde azalmaktadır. Bu bulgu, olumlu anne tutumlarının çocukların saldırganlık eğilimleriyle negatif yönde ilişkili olabileceğine işaret etmektedir. Literatürdeki araştırmalarda da kabul/ilgi düzeyi

yüksek olan annelerin çocuklarında benlik saygısı gibi olumlu özelliklerin geliştiği görülmektedir (Özen, 2009). Olumlu anne tutumlarının gösterilmesi ve anne çocuk arasındaki sağlıklı iletişim çocukların olumlu davranışları öğrenmesini, öz güveninin artmasını ve olumlu kendilik algısı geliştirmesini desteklemektedir (Gülay, 2011). Öte yandan anne denetim/kontrol tutumu saldırganlık ile pozitif yönde ilişkilidir. Daha yüksek kontrolcü anne tutumları, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık düzeylerinde artışla ilişkilidir. Bu durum, baskıcı ve kısıtlayıcı ebeveyn tutumlarının çocukların saldırgan davranışlarını teşvik edebileceğine işaret etmektedir (Türkbay ve diğ, 1999). Aynı zamanda sıkı denetim ve kontrolcü olan otoriter ebeveynlik stilinde büyüyen çocukların daha çok saldırgan eğilimler gösterdiği bulunmuştur (Anjum ve diğ, 2019). Türkiye’de 2020 yılında yapılan araştırma sonuçlarına göre kabul/ilgi/sevgi düzeyleri düşük ve anne ve baba kontrol/sıkı denetim düzeyleri yüksek olan lise öğrencilerinin fiziksel/sözel/öfke/düşmanlık saldırganlık boyutları gösterme eğilimleri yüksek bulunmuştur (Karakayalı, 2020).

Baba kabul/ilgi tutumu da benzer şekilde saldırganlıkla negatif ilişkili bulunmuştur. Baba kabul/ilgi arttıkça öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık puanları azalmaktadır. Araştırmada babaların kabul/ilgi düzeyinin yüksek olması aynı zamanda annelerin olumlu tutumlarına da aracılık rolü etmekte ve çocuklarda benlik saygısı, kişilik gelişimi gibi olumlu özelliklerin oluşmasına destek olmaktadır. Bu sonuçlar Özen (2009) araştırmasının bulgularıyla uyumludur. Baba denetim/kontrol tutumu ise saldırganlık puanları ile pozitif ilişkili olup, öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık puanlarında anlamlı artışla bağlantılıdır. Sıkı denetim/kontrol düşük kabul/ilgi ile anlatılan otoriter ebeveyn tutumunun saldırgan davranışlara neden olduğu, denetim/kontrol ve kabul/ilginin eşit bölündüğü demokratik tutumda büyüyen çocukların ise düşük düzeyde saldırgan eğilimler gösterdiği alan yazındaki bulgular arasındadır (la Torre-Cruz ve diğ, 2014). Alan yazında yapılan bazı çalışmalarda, kabul/ilgi ve denetim/kontrol boyutları, anne-baba tutumlarının alt boyutları olarak ele alınmakta; ancak bu alt boyutlara ilişkin bulgular, genellikle genel “anne-baba tutumları” başlığı altında raporlanmaktadır. (Nair ve Ercan (2019))’ın araştırmasına göre, anne baba tutumunun kabul/ilgi boyutu öfke, düşmanlık, sözel, fiziksel ve toplam saldırganlık ile düşük düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir. Denetim/kontrol boyutu öfke,

düşmanlık, sözel, fiziksel ve toplam saldırganlık ile düşük düzeyde negatif yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir (Nair ve Ercan, 2019). Bu sonuçlar yapılan tez çalışmasının bulgularını destekler niteliktedir. Yapılan bir diğer çalışma sonuçları, olumlu ebeveyn tutumlarının çocuk ve ergenlerin saldırgan davranışlarının azaldığına etki ettiğini göstermektedir (Chopra ve Devdutt, 2021).

Karanlık Üçlü kişilik özellikleri incelendiğinde, baba kabul/ilgi benzer şekilde, özellikle makyavelizm dışında, psikopati boyutuyla zayıf ya da negatif ilişkiler göstermektedir; bu da kabul edici baba tutumunun koruyucu bir işlev üstlenebileceğini düşündürmektedir. Alman örnekleminde yapılan araştırmada, ebeveyn kabul ve sıcaklığının makyavelizm ve psikopatiji önlediği, anne baba kontrol ve korumacılığının ise makyavelizm, narsisizm ve psikopati kişilik özelliklerinin oluşmasına neden olduğu bulgulanmıştır (Yandell ve diğ, 2022). Bu veriler orta düzeyde tez çalışmasının bulgularını desteklemektedir. Öte yandan tez çalışmasının bulgularına göre anne denetim/kontrol tutumu karanlık üçlü kişilik boyutlarından özellikle narsisizm ve psikopati ile pozitif yönde anlamlı şekilde ilişkilidir. Bu bulgular, annenin aşırı kontrolcü ya da denetleyici tutumlarının bireylerde karanlık kişilik özelliklerini artırabileceğine işaret etmektedir. Ebeveyn-çocuk bakımı ve karanlık üçlü ilişkisini araştıran çalışma sonucuna göre güvenli bağlanmanın olmaması durumunda düşük düzeyde anne bakımı çocuk gelişiminde makyavelizm, sömürücülük ve otoriteyi kapsayan narsisizm özelliklerinin, düşük baba bakımı ise psikopati özelliklerinin oluşmasına neden olmaktadır (Jonasan ve diğ, 2014). Araştırmada baba denetim/kontrol boyutu ise benzer şekilde narsisizm ile anlamlı pozitif ilişki göstermektedir. Bu durum, her iki ebeveynde de denetim odaklı ebeveynlik stillerinin çocuklarda olumsuz kişilik yapılanmalarıyla ilişkili olabileceğini göstermektedir. Karanlık üçlü kişilik özelliklerinin oluşumunu inceleyen araştırmalar ebeveyn stillerinin, çevresel faktörlerin, genlerin ve ailesel faktörlerin rolünü vurgulamaktadır (Temelli ve diğ, 2021). Gen ve çevresel faktörlerin genellikle psikopati ve narsisizm özelliklerinin oluşumunda etkili olduğu, makyavelizmin oluşumunda ise gen ve çevresel faktörlerle birlikte ebeveyn tutumlarının da önemli yere sahip olduğu bulgular arasındadır (Temelli ve diğ, 2021).

Karanlık Üçlü kişilik özellikleri incelendiğinde, narsisizm ile sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık arasında anlamlı pozitif ilişkiler

bulunmuştur. Psikopati, tüm saldırganlık boyutlarıyla (sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık) güçlü pozitif ilişkiler göstermektedir. Makyavelizm de saldırganlık ile anlamlı ilişkiler göstermekte olup, özellikle sözel saldırganlık ve toplam saldırganlık ile ilişkilidir. Alan yazında karanlık üçlü üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde de bu bulgular desteklenmektedir. (Bekiroğlu ve Tatar (2022))'ın yapmış olduğu araştırmada da psikopatinin tüm saldırganlık boyutlarıyla güçlü, narsisizmin özellikle öfke, fiziksel ve sözel saldırganlıkla olumlu, makyavelizmin ise öfke, fiziksel ve sözel saldırganlıkla düşük ama anlamlı ilişkiler gösterdiği bulgulanmıştır. Çin örneğinde yapılan bir diğer araştırmada ise makyavelizm ve psikopatinin saldırganlıkla yüksek düzeyde ilişkili olduğu, narsisizmin ise daha az ilişkili olduğu bulgulanmıştır (Zhu ve Jin, 2021).

4.2 Bağımsız Örneklem T-testi Bulgularının Tartışılması

Bu bölümde çocukluk çağı travmaları ile karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları gösterilmiştir. Farklı risk gruplarının karanlık üçlü kişilik özellikleri (narsisizm, makyavelizm, psikopati) ve saldırganlık (fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık) puanlarıyla ilişkisi değerlendirilmiş ve alan yazındaki araştırmalarla karşılaştırılarak tartışılmıştır.

4.2.1 Çocukluk çağı travmaları risk gruplarına göre karanlık üçlü ve saldırganlık boyutlarının karşılaştırılması

Yapılan araştırmalara göre çocukluk çağı travmaları bireylerin yetişkinlikte saldırgan eğilimler göstermesine neden olmaktadır (Dinç ve Küçük, 2021). Aynı zamanda çocukluk çağı istismar ve ihmal yaşantılarının karanlık kişilik özelliklerine neden olduğu bulgular arasındadır (Abad ve diğ, 2024; Jia ve diğ, 2020; Yarar, 2023).

Bu araştırma sayesinde, çocukluk çağındaki spesifik travmatik yaşantı türlerinin yetişkinlik döneminde karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırgan davranış eğilimleri arasındaki ilişki detaylı bir şekilde incelenmiştir. Böylece, travma türlerine özgü olarak ortaya çıkabilecek kişilik yapılanmaları ve dışa dönük davranış örüntüleri daha net bir biçimde gösterilmektedir.

Çocukluk çağı travmalarının fiziksel istismar risk grubunun analiz sonuçları incelendiğinde, karanlık üçlü kişilik özelliklerinden narsisizm boyutunda riskli grubun puanı, risksiz gruba göre anlamlı düzeyde yüksektir. Etki büyüklüğü orta düzeye yakın bir farkı işaret etmektedir. Makyavelizm boyutunda ise gruplar arasında anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir. Bu bulgu, fiziksel istismar deneyiminin makyavelizm özelliğiyle pozitif yönlü belirgin bir ilişkisi olmadığını düşündürmektedir. Psikopati boyutunda ise anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Riskli grubun ortalama puanı risksiz grubun ortalama puanına göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Toplam karanlık üçlü puanında da benzer bir eğilim gözlemlenmiştir. Riskli grup risksiz gruptan anlamlı şekilde yüksek puan almıştır. Araştırma bulgularına göre, fiziksel istismar yaşamış bireylerin narsisistik ve psikopatik özellikler göstermeleriyle bu deneyim arasında bir ilişki bulunmuştur. Ancak makyavelist özelliklerle anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Genel anlamda değerlendirildiğinde, fiziksel istismar risk grubunun karanlık kişilik özellikleri doğurabileceği gelecek araştırmalar için önem arz etmektedir. Müebbet hapis cezasına çarptırılmış cinayet hükümlüleriyle yapılan araştırmada farklı sonuçlar bulgulanmıştır. Bulgulara göre fiziksel istismara ve aile içi şiddete maruz kalma psikopati ve antisosyal kişilik bozukluğu için önemli risk faktörüdür. Aynı zamanda başkalarına karşı fiziksel istismarı yüksek düzeyde tekrarlayan psikopatik suçluların saldırgan davranışlar gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır (Çıkrıkçılı ve diğ, 2024).

Çocukluk çağı travmalarının fiziksel istismar risk grubuyla saldırganlık alt boyutlarının sonuçları incelendiğinde, fiziksel saldırganlık, öfke ve düşmanlık alt boyutlarıyla anlamlı, sözel saldırganlıkla ise istatistiksel olarak anlamlı olmayan sonuçlar bulunmuştur. Toplam saldırganlık puanına bakıldığında, fiziksel istismar riski taşıyan bireylerin saldırgan eğilimlerde bulunma risklerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazında bu konuda araştırmalar kısıtlı olmasına rağmen tez çalışmasının sonuçlarıyla aynı bulgular gözlemlenmektedir. (Keene ve Epps (2016)) araştırmasına göre fiziksel istismar fiziksel saldırganlık, öfke ve düşmanlıkla ilişkili bulunmuş, sözel saldırganlıkla ilişkili bulunmamıştır. Yapılan bir diğer araştırmada, fiziksel istismarın çocuklarda saldırganlık davranışlarına neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ford ve diğ, 2009; Scerbo ve Kolko, 1995). Aynı zamanda fiziksel istismar yaşamış bireylerin şiddet ve suç işlemeye yatkın

oldukları bulgular arasındadır (Felson ve Lane, 2009). Bu bulgular fiziksel istismar deneyimi olan bireylerin saldırganlığı genelde davranışsal olarak uyguladığını anlatmaktadır. Cinsel istismar risk gruplarına göre yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçlarına göre karanlık üçlü kişilik özellikleri açısından riskli gruptaki katılımcıların ortalama puanları risksiz gruba kıyasla daha yüksek olmasına rağmen bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir. Özellikle narsisizm, makyavelizm ve psikopati puanlarında riskli grup lehine küçük ölçekli farklar görülse de psikopati puanındaki eğilim sınırda anlamlılık düzeyine yaklaşmıştır. Bununla birlikte toplam karanlık üçlü puanı incelendiğinde, riskli grubun puanı risksiz gruptan daha yüksek olmasına karşın bu fark istatistiksel olarak anlamlılık sınırında kalmış ancak anlamlı bulunmamıştır.

Bazı araştırmalarda cinsel istismarın makyavelizm ve narsisizm ile anlamlı ilişkiler gösterdiği bulunmuştur (Babakr ve Fatahi, 2023). Cinsel istismarla birlikte cinsel taciz kavramını da değerlendiren araştırmacılar, cinsel taciz eğiliminde bulunan erkeklerin ve kadınların daha çok psikopatik ve makyavelist özellikler gösterdiği sonucuna ulaşmıştır (Pavlovic ve diğ., 2019; Zeigler-Hill ve diğ., 2016). Saldırganlık boyutları açısından değerlendirildiğinde benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. Riskli gruptaki bireylerin hem fiziksel saldırganlık hem sözel saldırganlık hem de öfke puanları risksiz gruba göre daha yüksek bulunmuştur; ancak bu farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir. Benzer şekilde düşmanlık alt boyutunda da riskli grubun puanı risksiz gruba göre daha yüksek olmakla birlikte fark anlamlılık düzeyine ulaşmamıştır. Toplam saldırganlık puanı açısından da gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Türk örnekleminde yapılan araştırmada, çocukluğunda cinsel istismara maruz kalmış yetişkinlerin düşmanlık, fiziksel ve sözel saldırganlıkta bulundukları gözlemlenmiştir (Şimşek ve Evrensel, 2018). Türkiye örnekleminde yapılan başka bir araştırmada ise cinsel istismarın fiziksel ve sözel saldırganlıkla düşük düzeyde ilişkili olduğu, öfke ve düşmanlıkla ilişkili olmadığı bulgulanmıştır (Budak ve diğ., 2022). Cinsel istismarın kadınlarla daha çok ilişkili olduğu ve hem çocukluk hem ergenlik döneminde tekrarlanmış olması ilerideki dönemlerde saldırganlık davranışlarının artmasına neden olmaktadır (Norton-Baker ve diğ., 2019). Çocukken cinsel istismara maruz kalmış erkeklerle yapılan bir araştırmada ise bu erkeklerin cinsel taciz ve özellikle çocuklara karşı cinsel suçlar işlemeye yatkın

oldukları bulunmuştur (Felson ve Lane, 2009). Bu bulgular cinsel istismara maruz kalan bireylerin haksızlıklar önünde hem fiziksel hem duygusal tepkiler verdiğini ortaya koymaktadır.

Genel olarak cinsel istismar riskli grubunda olan bireyler karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık düzeylerinde riskli olmayan bireylere göre daha yüksek ortalama puanlara sahip olsalar da bu farklılıkların istatistiksel anlamlılığa ulaşmadığı görülmektedir. Ancak özellikle psikopati alt boyutunda gözlenen eğilim dikkate değerdir ve daha büyük örneklem gruplarında veya ileri analizlerde anlamlı sonuçlar elde edilme ihtimalini düşündürmektedir. Genel olarak bakıldığında çocukluk çağı cinsel istismara maruz kalan bireylerin yetişkinlikte cinsel taciz ve cinsel saldırı suçları işlediği de literatürdeki bilgiler sırasındadır (King ve diğ, 2019; Seghorn ve diğ, 1987). Aynı zamanda bu bireylerin yüksek saldırganlık ve karanlık üçlü kişilik özellikleri de geliştirdiği bulgulanmaktadır (Pavlovic ve diğ, 2019; Norton-Baker ve diğ, 2019; Zeigler-Hill ve diğ, 2016).

Duygusal istismar risk gruplarının narsisizm ve makyavelizm ile ilişkisi anlamlı olmasa da psikopati boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur. Duygusal istismar riski ile karanlık üçlü kişilik özellikleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiş, ancak bu ilişkinin etki büyüklüğünün düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Fakat bazı araştırmalar kadınların daha çok duygusal istismarda bulunduklarını ve duygusal istismarın karanlık üçlü özelliklerle ilişkili olduğunu savunmaktadır (Fontanesi ve diğ, 2024). Kircaburun ve diğ. (2019), çocukluk çağı travmasının bir biçimi olarak duygusal istismar ile karanlık üçlü kişilik özelliklerinin ortaya çıkması arasında bir bağlantı olduğunu ortaya koyan bir çalışma yürütmüş ve bu da siber zorbalıkta artışla ilişkilendirilmiştir. Risk alma davranışlarının çocukluk çağı olumsuz yaşantıları, karanlık üçlü ve dürtüsellikle ilişkisini araştıran bir çalışmada, duygusal istismar deneyimlerinin özellikle psikopati ile güçlü ilişkileri saptanmış, makyavelizm ve heyecan arayışı ile düşük düzeyde ilişkili olduğu gözlemlenmiştir (Babakr ve Fatahi, 2023). Bulunan sonuçlar, duygusal istismara uğramış bireylerin ilerideki yaşamlarında empati eksikliği, manipüle etme, sorumsuzluk ve riskli davranışlara yönelme eğiliminde olduklarını bulgulamaktadır (Babakr ve Fatahi, 2023). Duygusal istismar risk gruplarının saldırganlığın alt boyutlarıyla ilişkisi incelendiğinde, fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık puanlarının

anlamalı derecede yüksek puanlar aldığı gözlemlenmiştir. Bu sonuçlara göre duygusal istismar yaşayan bireyler küçük düzeyde fiziksel saldırganlık, küçük-orta düzeyde sözel saldırganlık, orta düzeyde öfke ve düşmanlık eğilimleri göstermektedir. Genel olarak değerlendirdiğimizde, duygusal istismar riski taşıyan bireyler, özellikle psikopati eğilimleri, öfke ve düşmanlık düzeyleri açısından risksiz bireylere kıyasla daha yüksek puanlar almıştır. Toplam saldırganlık düzeyleri de anlamalı biçimde daha yüksektir. Özellikle öfke ve düşmanlık boyutlarındaki anlamalı farklılıklar, duygusal istismarın bireyler üzerinde uzun vadeli etkiler bırakabileceğini düşündürmektedir. Alan yazındaki bulgular çalışmanın sonuçlarını destekler niteliktedir. (Şimşek ve Evrensel (2018))'in İstanbul'da yaşayan yetişkinlerle yaptığı çalışmada, çocukluğunda duygusal istismar yaşayan bireylerin düşmanlık, fiziksel ve sözel saldırganlıkta bulundukları gözlemlenmiştir. Aynı zamanda bu bireylerin toplam saldırganlık puanları da yüksek bulunmuştur. Bu bulgular çocukluk çağı travmaları yaşayan bireylerin saldırgan eğilimlerde bulunmasının kaçınılmaz olduğunu vurgulamaktadır. Yapılan bir diğer araştırmada da duygusal istismarın saldırganlık eğilimleri doğurduğu gösterilmiştir (Eker, 2024).

Fiziksel ihmal risk grubu üzerinden yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları, bazı önemli farklılıkları ortaya koymaktadır. Öncelikle karanlık üçlü kişilik özelliklerinden psikopati boyutunda riskli grubun anlamalı derecede daha yüksek puan aldığı görülmüştür. Riskli gruptaki bireyler, risksiz gruptakilere kıyasla daha yüksek psikopati eğilimleri göstermektedir. Bu bulgu, fiziksel ihmalin, kişilik yapılanmasında özellikle empati eksikliği ve antisosyal eğilimler gibi psikopatik özelliklerle ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Narsisizm ve makyavelizm boyutlarıyla ise anlamalı ilişkiler bulunmamıştır. Karanlık üçlü toplam puanı açısından değerlendirildiğinde, riskli grupla risksiz grup arasındaki ilişkinin küçük düzeyde olmasına rağmen fiziksel ihmale maruz kalmanın genel olarak karanlık kişilik özelliklerini artırabileceği gözlemlenmektedir. Rus örnekleminde yapılan bir araştırmada, duygusal veya fiziksel ihmale maruz kalan ergenlerin, kara mizah, alaycılık, yalan, sözel saldırganlık ve karanlık üçlü kişilik özellikleri gibi başkalarına zarar veren davranışlarda bulunma eğiliminin yüksek olduğu görülmektedir (Meshkova, 2025). Saldırganlık boyutları incelendiğinde ise fiziksel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve toplam saldırganlık puanları anlamalı derecede

yüksek bulunmuştur. Bu fiziksel ihmalin yalnızca bireysel saldırganlık eğilimlerini değil, aynı zamanda saldırganlığın tüm bileşenlerini kapsayan genel bir artışla ilişkili olduğunu göstermektedir. Sözel saldırganlıkla ise anlamlı ilişkiler bulunmamıştır. Alan yazındaki araştırmada fiziksel ihmal saldırganlığın önemli yordayıcısı olarak kabul edilmektedir (Eker, 2024). Türkiye örnekleminde yapılan başka bir araştırmada ise fiziksel ihmalin fiziksel ve sözel saldırganlıkla ilişkili olduğu, öfke ve düşmanlıkla ilişkili olmadığı bulgulanmıştır (Budak ve diğ, 2022). Özetle fiziksel ihmalin özellikle psikopati eğilimleri ve saldırganlıkla güçlü bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Etki büyüklükleri orta düzeye yakın sonuçlar vermiştir, bu da bulguların klinik ve toplumsal düzeyde dikkate alınması gerektiğini düşündürmektedir. Makyavelizm, narsisizm ve sözel saldırganlık boyutlarında ise anlamlı farklar bulunmamıştır, bu durum fiziksel ihmalin daha çok empati eksikliği ve duyarsızlıkla ilişkilenen psikopatik eğilimleri ve dışa dönük saldırgan davranışları tetiklediğini göstermektedir.

Duygusal ihmal açısından riskli ve risksiz gruplar arasında yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları, bazı değişkenler açısından anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Öncelikle karanlık üçlü alt boyutlarından narsisizm, makyavelizm ve psikopati boyutlarında gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgular, duygu ihmaline maruz kalan bireylerin karanlık üçlü kişilik özellikleri bakımından riskli bir profil sergilemediğini göstermektedir. Alan yazında yapılan araştırmada ise duygusal ihmalin obsesif inançları doğrudan etkilediği ve bu etkiye karanlık üçlünün psikopati boyutunun aracılık ettiği bulunmuştur (Tolan, 2023). Saldırganlık boyutlarına bakıldığında, dikkat çekici sonuçlar elde edilmiştir. Riskli grubun toplam saldırganlık puanı risksiz grubun puanından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, duygusal ihmal yaşayan bireylerde genel saldırganlık eğilimlerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Alt boyutlara bakıldığında, özellikle fiziksel saldırganlık, öfke ve düşmanlık boyutlarında anlamlı farklar saptanmıştır. Bu farklar, duygusal ihmal öyküsü olan bireylerde yalnızca fiziksel saldırganlık eğiliminin değil, aynı zamanda duygusal olarak öfke ve düşmanlık eğilimlerinin de belirgin şekilde arttığını ortaya koymaktadır. En yüksek etki büyüklüğünün düşmanlık boyutunda olması, bu bireylerin saldırganlıklarının daha çok düşmanlık içerikli düşünce ve duygulara dayalı olduğunu düşündürmektedir. Sözel saldırganlık alt boyutunda ise riskli grubun puanı, risksiz

gruptan daha yüksek olmasına rağmen bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Toksöz (2022) yapmış olduğu araştırmada da duygusal ihmalin fiziksel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve dolaylı saldırganlıkla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, duygusal ihmalin sözel saldırganlıkla belirgin bir ilişkisinin olmadığını düşündürmektedir. Alan yazındaki araştırmalarda da duygusal ihmalin saldırganlık ve prososyal davranışlarla ilişkili olduğu bulgulanmıştır (Erzi, 2022).

Sonuç olarak duygusal ihmal deneyimi olan bireylerin saldırganlık eğilimlerinin, özellikle fiziksel saldırganlık, öfke ve düşmanlık boyutlarında belirgin biçimde yükseldiği söylenebilir. Karanlık Üçlü kişilik özellikleri bakımından anlamlı bir farklılık gözlenmemesi ise duygusal ihmalin saldırganlıkla ilişkisinin daha çok duygusal ve davranışsal boyutlarda ortaya çıktığını düşündürmektedir. Çocukların ebeveynleri tarafından duygusal ihmale maruz kalmaları ve öfke ile saldırganlık eğilimlerine tanıklık etmeleri, ilerideki yaşamlarında öfke ve saldırganlık eğilimleri göstermelerine, olumsuz kişilik özellikleri geliştirmelerine ve suça meyilli bireyler haline gelmelerine neden olabilmektedir (Özmen, 2004).

4.3 Çoklu Kovaryans Analizi (MANCOVA) Bulgularının Tartışılması

Bu bölümde ebeveyn tutumlarının karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlıkla ilişkisini aynı anda değerlendirmek amacıyla çok değişkenli varyans analizi (MANCOVA) sonuçları alan yazındaki bulgularla karşılaştırılmıştır. Bu analizde anne-baba kabul/ilgi ve denetim/kontrol tutumları kovaryant değişkenler olarak modele dahil edilmiş, karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık alt boyutları arasındaki ilişkinin literatürdeki sonuçlarla karşılaştırılarak tartışılmıştır.

4.3.1 Anne baba tutumlarının karanlık üçlü ve saldırganlık boyutlarıyla ilişkisine yönelik bulgular

Bu araştırmada, anne ve baba tutumlarının bireylerin karanlık kişilik özellikleri (narsisizm, makyavelizm, psikopati) ve saldırganlık alt boyutlarıyla (fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, öfke, düşmanlık) ilişkisi incelenmiştir. Elde edilen bulgular, ebeveyn tutumlarının bazı boyutlarda bireylerin kişilik ve davranışsal eğilimleriyle pozitif yönlü anlamlı ilişkili olduğunu göstermektedir.

Sonuçlara göre anne kabul/ilgi değişkeninin tüm bağımlı değişkenlerle anlamlı bir ilişkisinin bulunmadığı saptanmıştır. Bu bulgu, anne tarafından algılanan kabul ve

ilgi düzeyinin ne karanlık üçlü özelliklerde ne de saldırganlık türlerinde anlamlı bir yordayıcı olmadığını göstermektedir. Çocuklara karşı ebeveynlerin fazla kabul/ilgi ve daha az kontrol/denetim göstermesi, çocuklarda öz saygı, öz değerini anlama, yeteneklerinin farkında olma gibi olumlu özellikler oluşturmaktadır (Zakeri ve Karimpour, 2011). Çalışmada anne denetim/kontrol değişkeni, özellikle saldırganlık alt boyutları olan öfke ve düşmanlık ile anlamlı düzeyde ilişkili bulunmuştur. Bu bulgular, anneden algılanan yüksek düzeyde denetim ve kontrolün bireylerin öfke ve düşmanlık düzeyleriyle pozitif yönde ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Denetim/kontrolü yüksek olan otoriter ebeveynlik stilinde, anne tutumları çocukların olumsuz başa çıkma stratejileri ve saldırganlık davranışları geliştirmesine neden olmaktadır (Chan, 2010). Alan yazında yapılan bir meta-analiz çalışmasında da anne babadan alınan bakım ve ilginin çocuk gelişimini olumlu etkilediği ve çocukların sosyalleşmesine neden olduğu, bakımsız ve ilgisiz ergenlerin saldırgan eğilimler gösterme, sosyalleşememe ve olumsuz dışsallaştırma davranışlarında bulundukları gözlemlenmiştir (Rothbaum ve Weisz, 1994).

Araştırma bulgularına göre, baba kabul/ilgi değişkeni ile makyavelizm arasında istatistiksel olarak anlamlı ve güçlü bir ilişki saptanmıştır. Bu bulgu, baba figüründen algılanan düşük kabul/ilgi düzeyinin bireylerde manipülatif ve çıkarıcı eğilimleri artırabileceğine işaret etmektedir. Alan yazında bu konu üzerine yapılan araştırmalar az sayıda olsa da genel bulgular tez çalışmasının sonuçlarını destekler niteliktedir. 2024'te yayınlanan araştırmada, kabul/ilgi düzeyi düşük olan otoriter ve izin verici tutuma sahip olan ebeveynlerin çocuklarında makyavelist özellikler yüksek oranda gözlemlenmiştir. Aynı zamanda bu ebeveynlerin kendilerinin de makyavelist özellikler taşıdığı bulgulanmıştır (Petrica ve Panisoara, 2024). Araştırmada baba kabul/ilgi değişkeni ile düşmanlık arasında anlamlılık sınırına yakın bir ilişki gözlemlenmiş, ancak bu ilişki istatistiksel olarak anlamlı kabul edilen düzeyin biraz üzerinde kalmıştır. Çin örnekleminde yapılan araştırmada, araştırmacılar çocuklarına olumlu davranışlarla yaklaşan ebeveynlerin çocuklarının daha olumlu davranışlar gösterdiği, olumsuz ebeveynlik tutumları gösteren ebeveynlerin ise çocuklarında saldırgan ve kötü davranışların gözlemlendiği sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda saldırgan davranışlara çocukların yaş ve cinsiyet faktörleri aracılık etmiş, daha çok erkek ve ergenlik dönemindeki çocukların akranlarına karşı saldırgan davranışlarda bulunduğu gözlemlenmiştir

(Lei ve diğ, 2018). Araştırmada son olarak, baba denetim/kontrol değişkeni özellikle düşmanlık alt boyutu ile istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki göstermiştir. Bu bulgu, babadan algılanan yüksek düzeyde denetim ve kontrolün bireylerin düşmanca tutumlarıyla ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Diğer bağımlı değişkenler ile baba denetim/kontrol değişkeni arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır. Ergenlikteki zorbalık davranışları üzerine yapılan araştırma sonuçlarına göre ebeveynlerinden demokratik olmayan tutumlar gören ergenler daha çok saldırganlık ve zorbalık davranışlarında bulunmuş, akranlarına karşı fiziksel ve sözel taciz davranışları göstermiştir (Gómez-Ortiz ve diğ, 2016). Hangi ülke olursa olsun çocukların her zaman anne ve babadan gelen kabul ve ilgiye, sevgiye, anlaşılmaya, gereksinim ve ihtiyaçlarının karşılanmasına ve gerek olduğu kadar denetim/kontrole ihtiyaç duyduğu araştırmalarla bulgulanmıştır.

Tez çalışmasının sonuçlarına göre, özellikle otoriter eğilimleri yansıtan anne ve baba denetim/kontrol boyutunun saldırganlık alt boyutlarıyla istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler gösterdiği bulunmuştur. Bu bulgular, öfke ve düşmanlıkla ilişkili olan otoriter ebeveynlik tutumlarının, bireylerin saldırgan eğilimleriyle bağlantılı olabileceğini düşündürmektedir. Bazı araştırmacılar, dışsallaştırıcı davranışların (saldırganlık, suç işleme ve hiperaktivite ile ilişkili bir dizi uyumsuz davranış) gelişiminde otoriter ve ihmalkar ebeveyn tutumunu risk olarak, demokratik ve hoşgörülü ebeveyn tutumunu ise koruyucu olarak anlatmaktadır (Ruiz-Hernández ve diğ, 2018). Ebeveynlik stilleri ve saldırganlık üzerine yapılan derlemede, demokratik ve izin verici/hosgörülü ebeveyn tutumuna sahip bireylerin çocuklarıyla ilişkisinde özellikle denetim/kontrol boyutunda esneklik gösterdikleri ve bu sayede çocuklarında saldırgan ve olumsuz davranışları en aza indirebildikleri bulgulanmıştır (Masud ve diğ, 2019). Fakat otoriter ebeveynlerin, çocuklarının irade ve davranışlarını denetimde tutmak için onlara yüksek oranda psikolojik kontrol uyguladıkları ve bu çocukların saldırgan, öz güvensiz, olumsuz davranışlar gösterdiği bulunmuştur (Masud ve diğ, 2019).

İzin verici/ihmalkar ebeveynlik stilini yansıtan baba kabul/ilgi değişkeninde ise anlamlı bir sonuç, daha çok karanlık üçlüden makyavelizm boyutunda elde edilmiştir. Bu bulgu, baba tarafından algılanan düşük kabul ve ilgi ile bireylerdeki manipülatif eğilimler arasında anlamlı bir ilişki olabileceğine işaret etmekte; ihmalkâr/izin verici baba tutumunun ise özellikle makyavelist eğilimlerle ilişkili

olabileceğini göstermektedir. Bu bulgudan yola çıkarak alanda yapılan araştırmalara bakacak olursak demokratik ebeveyn tutumunun karanlık üçlü öğeleri ile negatif ilişkili olduğu, özellikle otoriter ve ihmalkar ebeveyn tutumlarının ise karanlık üçlü kişilik özelliklerinin oluşumuna etki ettiği görülmektedir (Geher ve diğ., 2020). Sonuçlara göre kabul/ilgi düzeyinin yüksek olduğu demokratik ve izin verici/şımartan tutum çocukların gelişiminde saldırganlık eğilimlerinin azalmasına ve çocukların olumlu davranışlar geliştirmesine neden olmaktadır (Öztürk, 2021). Demokratik ebeveyn tutumu çocuğun aktif, bağımsız, sosyal, işbirlikçi ve yaratıcı, sorumluluk alabilen ve girişimci olmasına, otoriter ebeveyn tutumu çocuğun nevrotik, sorumluluktan kaçan, kendine dönük saldırganlık uygulayan ve uyum güçlüğü yaşayan birey olmasına, ihmalkar ebeveyn tutumu çocuğun aşırı saldırgan ve suça yönelik davranışlar gösteren birey olmasına, aşırı hoşgörölü ve şımartan ebeveyn tutumu ise çocuğun bağımlı, tavizkar ve bir işe yalnız başlamakta korkan birey gibi gelişmesine neden olmaktadır (Yıldız, 2004).

4.4 Sonuçlar

Mevcut tez çalışmasında çocukluk çağı travmalarının ve ebeveynlik stillerinin karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, çocukluk çağı travmatik yaşantı puanları arttığında, karanlık üçlü kişilik özellikleri puanlarında da artış tespit edilmiştir. Çocukluk çağı travmatik yaşantıları ile saldırganlık arasındaki ilişkiler incelendiğinde, çocukluk çağı travmalarının bireylerin duygu düzenleme süreçleriyle ve öfke gibi olumsuz duygulanım biçimleriyle anlamlı şekilde ilişkili olabileceği görülmüştür. Ebeveyn tutumlarının karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlıkla ilişkisi alt boyutlar düzeyinde değerlendirilmiştir. Anne/baba kabul/ilgi tutumu ile saldırganlık alt boyutları arasında anlamlı ve negatif yönde ilişkiler bulunmuştur. Anne/baba denetim/kontrol tutumunun saldırganlık ile anlamlı ve pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Baba kabul/ilgi boyutu karanlık üçlü kişilik özelliklerinin alt boyutu olan makyavelizmle pozitif, psikopati ile negatif ilişkilendirilmiştir. Anne denetim/ kontrol tutumunun narsisizm ve psikopati ile pozitif yönde anlamlı ilişkili olduğu, baba denetim/kontrol boyutunun ise narsisizm ile anlamlı şekilde pozitif ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın genel sonuçları doğrultusunda, her bir hipoteze ilişkin elde edilen bulgular aşağıda detaylandırılmıştır:

Araştırmanın birinci hipotezini test etmek amacıyla çocukluk çağı travmatik yaşantıları risk grupları ayrı ayrı ele alınmış ve bu gruplar arasında fark olup olmadığını belirlemek için bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre fiziksel istismarın karanlık üçlü kişilik özelliklerinden özellikle narsisizm ve psikopati ile; saldırganlık alt boyutlarından ise fiziksel saldırganlık ve öfke ile anlamlı şekilde ilişkili olduğu görülmüştür. Cinsel istismarın karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık eğilimleri ile ilişkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Duygusal istismarın karanlık üçlü kişilik özelliklerinden psikopati ve toplam karanlık üçlü kişilik özellikleri puanları ve saldırganlık ölçeğinin tüm alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Fiziksel ihmalin ise özellikle psikopati kişilik özelliği ve saldırganlık eğilimleri ile ilişkili olabileceği saptanmıştır. Duygusal ihmal yalnızca saldırganlıkla ilişkili bulunmuş; karanlık üçlü kişilik özellikleriyle anlamlı ilişki göstermemiştir. Duygusal ihmal yaşayan bireylerin, özellikle saldırgan davranışlara daha yatkın oldukları gözlemlenmiştir. Bu bulgular doğrultusunda, araştırmanın birinci hipotezi olan “Çocukluk çağı travmatik yaşantıları olan bireyler karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık eğilimleri göstermektedir.” yönündeki hipotez kısmen doğrulanmıştır. Çünkü fiziksel, duygusal istismar ile ihmal grupları ile saldırganlık ve bazı karanlık üçlü alt boyutlarında anlamlı farklılıklar saptanmış ancak cinsel istismar grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

İkinci araştırma hipotezi olan “Çocukluk çağı travmaları yaşayan bireyler yüksek saldırganlık eğilimleri göstermektedir” korelasyon analizi yapılarak incelenmiş ve hipotez doğrulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre çocukluk çağı travmaları ile saldırganlık arasındaki ilişkiler incelendiğinde anlamlı ve pozitif yönde ilişkiler saptanmıştır.

Çocukluk çağı travmalarının öfke ile anlamlı bir ilişki göstermesi, çocukluk döneminde yaşanan olumsuz deneyimlerin bireylerin öfke düzenleme becerileri ve duygu düzenleme süreçleriyle ilişkili olabileceğine işaret etmektedir. Bu durum, bireylerde öfke ve saldırganlık gibi olumsuz duygulanım biçimlerinin artmasına yol açabilmektedir.

Üçüncü araştırma sorusu olan “Çocukluk çağı travmaları yaşayan bireyler yüksek düzeyde karanlık üçlü kişilik özellikleri göstermektedir.” hipotezi korelasyon

analizi yapılarak incelenmiş ve hipotez doğrulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre çocukluk çağı travmaları ile karanlık üçlü kişilik özellikleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Özellikle en yüksek ilişki psikopati alt boyutunda gözlemlenmiştir. Narsisizm ile orta düzeyde makyavelizm ile ise anlamlı ilişkiler görülmemiştir. Toplam puanlar ve sonuçlar çocukluk çağı travmatik yaşantılarının artmasıyla bireylerin gelecekte karanlık üçlü kişilik özellikleri geliştirebileceğine işaret etmektedir.

Dördüncü araştırma sorusu olan “Otoriter ebeveyn stiliyle büyüyen çocukların karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık puanları demokratik ebeveyn stiliyle büyüyen çocukların karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık puanlarından daha yüksektir.” hipotezi MANCOVA ve korelasyon analizi yapılarak incelenmiş ve hipotez doğrulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre anneden algılanan denetim ve kontrol düzeyi arttıkça öfke, düşmanlık ve sözel saldırganlık düzeylerinin de arttığı gözlemlenmiştir. Bu da baskıcı ve kısıtlayıcı anne tutumlarının saldırgan davranışlara zemin hazırlayabileceğine işaret etmektedir. Benzer şekilde babadan algılanan yüksek denetim/kontrol düzeyi de saldırganlık eğilimlerinin artmasıyla ilişkilendirilmiştir. Babadan algılanan yüksek denetim/kontrol ise bireylerde düşmanca tutumların artabileceğini göstermektedir. Ebeveyn tutumları ile karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise anneden algılanan denetim/kontrol tutumunun narsisizm ve psikopatiyle; babadan algılanan denetim/kontrol düzeyinin ise narsisizmle anlamlı ilişkili olduğu saptanmıştır. Genel değerlendirildiğinde, anne-baba denetim kontrolü saldırganlık davranışlarıyla ve karanlık üçlü kişilik özellikleriyle ilişkilidir.

Beşinci araştırma sorusu olan “İzin verici/ihmalkar ve izin verici/şımartan ebeveynlik stiliyle büyüyen bireylerin karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık puanları demokratik ebeveynlik stiliyle büyüyen bireylerin karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık puanlarından daha yüksektir.” hipotezi MANCOVA ve korelasyon analizi yapılarak incelenmiş ve hipotez kısmen doğrulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre anneden algılanan kabul ve ilgi düzeyi arttıkça bireylerin sözel saldırganlık, öfke ve düşmanlık düzeyleri anlamlı şekilde azalmaktadır. Bu bulgu olumlu anne tutumlarının çocukların saldırganlık eğilimlerini azaltıcı bir rol oynadığını göstermektedir. Öte yandan babadan

algılanan kabul/ilgi düzeyinin yüksek olması, saldırgan davranışların önlenmesine katkı sağlamaktadır. Ebeveyn tutumları ile karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise hem anne hem de babadan algılanan kabul/ilgi düzeyleri arttıkça bireylerde karanlık üçlü kişilik özelliklerinin azaldığı gözlemlenmektedir. Baba tarafından düşük düzeyde algılanan kabul ve ilgi, bireylerin makyavelizm düzeyleriyle ilişkili bulunmuştur. Anne ve babadan algılanan ilgisizlik bireylerin manipülatif ve çıkarıcı eğilimlerde bulunmasına neden olmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde, destekleyici ve şefkatli ebeveynlik stillerinin hem saldırganlık hem de karanlık kişilik özellikleriyle negatif yönde ilişkili olduğu görülmektedir.

Çalışma kapsamında ayrıca karanlık üçlü kişilik özellikleri ile saldırganlık arasındaki ilişkiler de detaylı olarak incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre karanlık üçlü kişilik özellikleri ile saldırganlık ölçeğinin alt boyutu olan öfke arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Alt boyutlara göre değerlendirildiğinde psikopati ile öfke arasında güçlü, narsisizm ile öfke arasında orta, makyavelizm ile öfke arasında düşük düzeyde fakat anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu bulgular, karanlık üçlü kişilik özellikleri arttıkça öfke düzeylerinin de yükseldiğini ve özellikle psikopatik eğilimlerin öfke duygusu ile sıkı bir bağlantısı olduğunu göstermektedir.

4.5 Araştırmanın Sınırlılıkları

Mevcut çalışmada çocukluk çağı travmaları ve ebeveynlik stillerinin karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlıkla ilişkisi değerlendirilmiştir. Bu çalışmada kullanılan Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği'nin fiziksel istismar ve cinsel istismar alt boyutlarında pozitif çarpıklık ve yüksek basıklık değerlerine rastlanmıştır. Bu durum, ilgili alt boyutlardaki puanların dağılımında normallikten sapmalar olduğunu göstermektedir. Ancak bu, normallik varsayımının ihlal edildiği şeklinde değerlendirilmemelidir. Zira benzer örneklerle yürütülen pek çok çalışmada da fiziksel ve cinsel istismar alt boyutlarında benzer dağılım özellikleri gözlemlenmiştir.

Bu bulgular, fiziksel ve cinsel istismarın toplumda daha seyrek yaşanması nedeniyle verilerin büyük ölçüde düşük puanlarda toplanmasıyla açıklanabilir. Araştırmanın odak noktası fiziksel ve cinsel istismar olmadığından, bu alt boyutlar

derinlemesine incelenmemiş; yalnızca tanımlayıcı istatistiklerle sınırlı kalmıştır. Ancak ileride yapılacak araştırmalarda bu travma türlerinin daha ayrıntılı biçimde ele alınması, alana katkı sağlayacak daha kapsamlı bulguların elde edilmesini mümkün kılabilir.

Araştırmanın örneklemini, Türkiye’de yaşayan 18 yaş üzeri bireylerden oluşmaktadır. Ancak örneklemin %16,4’ü erkeklerden, %83,6’sı ise kadınlardan oluşmaktadır. Bu durum, örnekleimde cinsiyet değişkeni açısından homojen bir dağılımın sağlanamadığını göstermektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun kadınlardan oluşması, araştırma bulgularının genellenebilirliğini cinsiyet değişkeni bağlamında sınırlayabilmektedir. Gelecek çalışmalarda, cinsiyet dağılımının daha dengeli olacak şekilde planlanması, elde edilen sonuçların topluma daha genellenebilir olmasına katkı sağlayabilir.

Mevcut araştırmada veriler çevrimiçi ortamda, Google Forms aracılığıyla toplanmıştır. Bu yöntem, daha geniş bir katılımcı kitlesine ulaşmayı kolaylaştırır da, yalnızca internet erişimi olan ve çevrimiçi formları doldurabilecek bireylerle sınırlı kalınmasına neden olmuştur. Bu durum, örneklemin temsiliyetini sınırlayabilecek bir unsur olarak değerlendirilebilir. Gelecek araştırmalarda, klasik (yüz yüze) veri toplama yöntemlerinin de kullanılması, çevrimiçi ve geleneksel yöntemler arasındaki olası farklılıkların karşılaştırılmasına olanak tanıyabilir.

Mevcut araştırmada demografik değişkenlerle elde edilen araştırma sonuçları arasında ilişki analizleri yapılmamıştır. Bu durum, bazı bulguların belirli demografik gruplarda farklılık gösterip göstermediğine dair yorum yapmayı sınırlamaktadır. Ancak ileride yapılacak çalışmalarda demografik değişkenlerin daha derinlemesine incelenmesi, elde edilen verilerin daha ayrıntılı değerlendirilmesine olanak sağlayabilir. Demografik verilerle araştırma sonuçları arasındaki ilişkilerin analiz edilmesi, bireysel farklılıkları daha iyi anlamaya yardımcı olabilir ve alanyazına önemli katkılar sunabilir.

4.6 Öneriler

Bu araştırma çocukluk çağı travmalarının ve ebeveynlik stillerinin karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık ile ilişkisini incelemiştir. Bu doğrultuda yapılan kapsamlı literatür taramaları, söz konusu dört değişkenin ilk kez bir arada ele

alındığını ortaya koymaktadır. Gelecek çalışmalarda çocukluk çağı travmaları ile karanlık üçlü kişilik özelliklerinin, çocukluk çağı travmaları ile saldırganlık eğilimlerinin, ebeveyn stilleri ile karanlık üçlü kişilik özelliklerinin, karanlık üçlü kişilik özellikleri ile saldırganlık arasındaki ilişkilerin karşılaştırılmasının ve alt boyut düzeyinde araştırılmasının alana katkı sunacağı ve daha derinlemesine araştırmalara öncü olacağı düşünülebilir.

Gelecekte fiziksel ve cinsel istismar üzerine derinlemesine araştırmaların yapılması elde edilen uç değerlerin doğruluğunun kanıtlanmasına, aynı zamanda Türkiye örneğinde çocukluk çağı travmalarının yaygınlığının ölçülmesine katkı sağlayabilir. Gelecekte yapılacak araştırmalarda ihmal ve istismar yaşantılarının birbirinden ayrı şekilde ele alınması ve ihmal deneyimlerine dikkatin artırılmasının diğer çalışmalar için de fikir kaynağı olabilmesi düşünülebilir.

Karanlık üçlü kişilik özelliklerinin deneysel araştırmalarla uzun bir süre içinde değerlendirilmesi, önlemesi yolunda bireylerin psikoeğitim programlarına tabi tutulması ve son değişikliklerin literatüre aktarılması Türkiye genelinde bu konuda yapılan araştırmalara öncülük edebilir. Aynı zamanda ebeveyn tutumları ile karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin daha detaylı incelenmesi gelecek araştırmalara katkı sunabilir.

Bu araştırmadaki veriler Türkiye genelinden toplanmıştır. Fakat verilerin farklı illerden toplanması, değişkenlerin alt boyutlar düzeğinde değerlendirilmesi ve yapılacak olan araştırmanın tanımlayıcı olmasının istatistiksel verileri etkileyebileceği düşünülebilir. Bununla birlikte değişkenlerin adli ve suç psikolojisi bazında incelenmesi ve yapılacak araştırmalarda suç oranlarının çocukluk çağı travmaları, karanlık üçlü kişilik özellikleri, ebeveyn stilleri ve saldırganlıkla ayrı ayrılıkta neden sonuç ilişkisinin kurulmasının cinayet nedenlerini belirlemek konusunda önemli sonuçlara ulaşması beklenmektedir.

KAYNAKLAR

- Abad, M. K. R., Avar, Z., Tosekale, F. R., Darzi, A. N.** (2024). Relationship between experiences of childhood trauma and cyberbullying with the mediating role of dark triad traits in adolescents, *Quarterly Journal of Child Mental Health*, 2024;11 (1), 31-46.
- Abdul Gafoor, K., Kurukkan, A.** (2014). Construction and Validation of Scale of Parenting Style, *Online submission*, 2 (4), 315-323.
- Akçe, İ., Doğan, H.** (2020). Cinsel istismara maruz kalmış çocuklar üzerine bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4 (1), 12-20.
- Aktay, M.** (2020). İstismar ve ihmalin çocukların üzerindeki etkileri ve dağıtımını. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 1 (2), 169-184.
- Alabay, E.** (2017). Okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlik tutumlarının incelenmesi. *Erken Çocuk Çalışmaları Dergisi*, 1 (2), 156-174.
- Allen, J. J., Anderson, C. A.** (2017). Aggression and violence: Definitions and distinctions. *The Wiley handbook of violence and aggression*, 1, 1-14.
- American Psychiatric Association.** (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.)*.
- Amerikan Psikiyatri Birliği.** (2013). *Mental bozuklukların tanısai ve sayımsai el kitabı (DSM-V)* (E. Köroğlu, Çev. Ed.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Ames, D. R., Rose, P., Anderson, C. P.** (2006). The NPI-16 as a short measure of narcissism, *Journal of Research in Personality*, 40 (4), 440-450.
- Anjum, A., Noor, T., Sharif, N.** (2019). Relationship between parenting styles and aggression in Pakistani adolescents, *Khyber medical university journal*, 11 (2), 98-101.
- Arslan, A.** (2022). Erken çocukluk döneminde çocuğun gelişiminin desteklenmesinde aile, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11 (4), 1676-1684.
- Atay, S.** (2009). Narsisistik Kişilik Envanteri'nin Türkçe'ye Standardizasyonu, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 181-196.
- Aydın, B. N.** (2021). Çocukluk Çağı Travmalarının Suç ve Şiddetle İlişkisi, *3. TURAZ Adli Bilimler, Adli Tıp ve Patoloji Kongresi*, Bakü, Azerbaycan : Eylül 8-12.
- Babakr, Z., Fatahi, N.** (2023). Risk-taking behaviour: the role of dark triad traits, impulsivity, sensation seeking and adverse childhood experience, *Acta informatica medica*, 31 (4), 292.

- Bandura, A.** (1971). *Social Learning Theory*. New York, USA.: General Learning Press.
- Bandura, A., Walters, R. H.** (1977). *Social learning theory* (Vol. 1). Prentice Hall: Englewood cliffs.
- Barlett, C. P.** (2016). Exploring the correlations between emerging adulthood, Dark Triad traits, and aggressive behavior, *Personality and Individual Differences*, 101, 293-298.
- Baron, R. A.** (1977). *Human aggression*. New York: Plenum Press
- Baron, R. A., Richardson, D. R.** (1994). *Human aggression*. New York and London: Plenum Press
- Başığmez, A. C., Özerk, H.** (2021). İnsanın saldırgan ve şiddet içeren davranışlarını psikoterapi kuramlarının ele alış biçimlerinin değerlendirilmesi, *OPUS International Journal of Society Researches*, 18 (44), 8475-8499.
- Baumrind, D.** (1971). Current patterns of parental authority, *Developmental psychology*, 4 (1p2), 1.
- Bernstein, D. P., Stein, J. A., Newcomb, M. D., Walker, E., Pogge, D., Ahluvalia, T., Stokes, J., Handelsman, L., Medrano, M., Desmond, D., Zule, W.** (2003). Development and validation of a brief screening version of the Childhood Trauma Questionnaire, *Child Abuse & Neglect*, 27 (2), 169-190.
- Bowlby, J.** (1969). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment*. New York: Basic Books.
- Budak, M. İ., Akarsu, Ö., Okanlı, A., Adıgüzel, V.** (2022). Üniversite Öğrencilerinde Travmatik Yaşantılar, Agresyon ve İnternet Bağımlılığı, *Bağımlılık Dergisi*, 23 (4), 502-510.
- Buss, A. H.** (1966). Instrumentality of aggression, feedback, and frustration as determinants of physical aggression, *Journal of Personality and Social Psychology*, 3 (2), 153-162.
- Buss, A. H., Perry, M.** (1992). The aggression questionnaire, *Journal of personality and social psychology*, 63 (3), 452.
- Cankardaş, S.** (2018). Çocukluktan yetişkinliğe duygusal ihmal ve etkiler, *Online Psikoloji Dergisi (ONTO)*, 15, 47-51.
- Ceylan, Ö.** (2017). Anne baba tutumları ile çocuğun sosyalleşme süreci arasındaki ilişki: okul öncesi örneği. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, YÖK Tez Merkezi, İstanbul.
- Chan, S. M.** (2010). Aggressive behaviour in early elementary school children: Relations to authoritarian parenting, children's negative emotionality and coping strategies, *Early Child Development and Care*, 180 (9), 1253-1269.
- Chopra, J., Devdutt, P.** (2021). Relation between parenting styles and aggressive behavior among adolescents, *International Journal of Indian Psychology*, 9 (1), Article 208.

- Christie, R., Geis, F.** (1970). *Studies in Machiavellianism*. New York: Academic Press.
- Cirhinlioğlu, F. G.** (2015). *Çocuk gelişimi ve ruh sağlığı*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Clark, R. E., Clark, J. F., Adamec, C. A.** (2007). *The encyclopedia of child abuse*. New York: Infobase Publishing.
- Coccaro, E. F., Lee, R., McCloskey, M. S.** (2014). Relationship between psychopathy, aggression, anger, impulsivity, and intermittent explosive disorder, *Aggressive behavior*, 40 (6), 526-536.
- Çelik, F. G. H., Hocaoglu, Ç.** (2018). Çocukluk çağı travmaları: Bir gözden geçirme, *Sakarya Tıp Dergisi*, 8 (4), 695-711.
- Çıkrıkçılı, U., Yıldırım, E., Buker, S., Ger, C., Erözden, O., Gürvit, H., Saydam, B.** (2024). Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezasına Çarptırılmış Cinayet Hükümlülerinde Karar Verme, Duygu Tanıma ve Çocukluk Çağı Travma Yaşantıları: Bir Cezaevi Çalışması.
- Dargis, M., Newman, J., Koenigs, M.** (2016). Clarifying the link between childhood abuse history and psychopathic traits in adult criminal offenders, *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 7 (3), 221.
- Demir, E. K., Şendil, G.** (2008). Ebeveyn tutum davranışı (ETÖ), *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (21), 15-25.
- Dinç, M. E., Küçük, K. A.** (2021). The relationship between childhood trauma and aggression in young adulthood, *Health Sciences Quarterly*, 5 (Supplement Issue), 163-175.
- Dinleyici, M., Dağlı, F.** (2016). Duygusal ihmal, istismar ve çocuk hekiminin rolü/ Emotional abuse, neglect and the role of pediatrician, *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38 (2), 18-27.
- Eker, A. G. D. E.** (2024). Üniversite Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Travmaları İle Bilişsel Duygu Düzenleme Becerileri Ve Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *SOCIAL SCIENCES STUDIES JOURNAL (SSSJournl)*, 5 (42), 4546-4556.
- Engle, P. L., Lhotska, L.** (1999). The role of care in programmatic actions for nutrition: Designing programmes involving care, *Food and Nutrition Bulletin*, 20 (1), 121–135.
- Ermış, S. A., Şahin, M. Y., Demirus, B.** (2018). The adaptation of Short Dark Triad (SD3) inventory to the turkish sample: The study of validity and reliability, *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 138-156.
- Erzi, S.** (2022). Saldırganlık ve Sosyal Davranış Ölçeği Uyarlama Çalışması, *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 4 (3), 242-252.
- Evertsson, H., Meehan, A.** (2012). *Genetic and Environmental Influences on Psychopathic Personality Traits A Meta-Analytic Review*, Örebro University.

- Fard, G. M. N., Poorshahriar, H., Bastami, M., Hassanlarijani, M.** (2022). Designing Designing and Testing a Structural Model of the Relationship between Attachment Styles and the Dark Triad of Personality: The Mediating Role of Childhood Trauma, *International Journal of Applied Behavioral Sciences*,9 (2), 1-8.
- Farina, A. S., Holzer, K. J., DeLisi, M., Vaughn, M. G.** (2018). Childhood trauma and psychopathic features among juvenile offenders, *International journal of offender therapy and comparative criminology*,62 (14), 4359-4380.
- Fehr, B., Samsom, D., Paulhus, D. L.** (1992). The construct of Machiavellianism: Twenty years later. C. D. Spielberger ve J. N. Butcher (Eds.), *Advances in personality assessment* (Vo1.9, ss 77-116). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Felson, R. B., Lane, K. J.** (2009). Social learning, sexual and physical abuse, and adult crime, *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 35/6: 489-501.
- Field, A.** (2013). Discovering statistics using IBM SPSS statistics (4th ed.). *Sage Publications*.
- Fontanesi, L., Marchetti, D., Cusi, G., Facchino, A. P., Verrocchio, M. C.** (2024). Dark personality and emotional abuse in intimate relationships: the role of gender, jealousy and attitude for violence, *RASSEGNA ITALIANA DI CRIMINOLOGIA*,(1), 049-058.
- Ford, J. D., Fraleigh, L. A., Connor, D. F.** (2009). Child abuse and aggression among seriously emotionally disturbed children, *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*,39 (1), 25-34.
- Freud, S.** (1923). *The ego and the id* (J. Strachey, Trans.). In J. Strachey (Ed.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud* (Vol. 19, pp. 1–66). Hogarth Press. (Original work published 1923)
- Freud, S.** (2007). *Narsisizm üzerine ve Schreber vakası*. (S. M. Tura, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1914).
- Furnham, A., Richards, S. C., Paulhus, D. L.** (2013). The Dark Triad of Personality: A 10 Year Review. *Social and Personality Psychology Compass*,7, 199-216.
- Gargarigiller, A.** (2024). Kadına yönelik şiddet, narsizm ve saldırganlık arasındaki ilişki, *SOCIAL SCIENCES STUDIES JOURNAL (SSSJournl)*,4 (28), 6479-6491.
- Geher, G., Di Santo, J., Planke, J., Durso, G., Goldstein, A., Akmedi, F., Griffin, M., Primavera, N., Rausch, Z., Rodriguez, K., Thomson, G., Weintraub, J.** (2020). Dark parenting: parents who score as high in the dark triad demonstrate sub-optimal parenting styles, *J Evol Stud Consortium*,11 (1), 116-143.

- Genç, E.** (2024). *Çocuk ve ergenlerde travma ve travma odaklı müdahaleler*. Ankara: Nobel Yayınları
- George, D., Mallery, P.** (2010). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference* (10th ed.). Pearson.
- Gilbert, R., Widom, C. S., Browne, K., Fergusson, D., Webb, E., Janson, S.** (2009). Yüksek gelirli ülkelerde çocuk istismarının yükü ve sonuçları, *Lanset*, 373 (9657), 68-81.
- Gold, S. N., Cook, J. M., Dalenberg, C. J.** (2017). Foundations in Knowledge. (No Title).
- Gómez-Ortiz, O., Romera, E. M., Ortega-Ruiz, R.** (2016). Parenting styles and bullying. The mediating role of parental psychological aggression and physical punishment, *Child abuse & neglect*, 51, 132-143.
- Gong, X., Quan, F., Wang, L., Zhu, W., Lin, D., Xia, L. X.** (2023). The relationship among regional gray matter volume in the brain, Machiavellianism and social aggression in emerging adulthood: A voxel-based morphometric study, *Current Psychology*, 42 (29), 25160-25170.
- Gunnthorsdottir, A., McCabe, K., Smith, V.** (2002). Using the Machiavellianism instrument to predict trustworthiness in a bargaining game, *Journal of Economic Psychology*, 23, 49-66.
- Gülay, H.** (2011). Annelerin tutumları ile 5-6 yaş çocuklarının saldırganlık, olumlu sosyal davranış ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi, *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (1), 31-48.
- Güler, N., Uzun, S., Boztaş, Z., Aydoğan, S.** (2002). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışı ve bunu etkileyen faktörler, *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 24 (3), 128-134.
- Gülşen, C.** (2024). *Çocuk gelişimi araştırmaları*. Ankara: İksad Yayınları.
- Günalp, A.** (2007). Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi (Aksaray ili örneği).
- Güngör, D.** (2000). Bağlanma stilleri ve zihinsel modellerin kuşaklararası aktarımında ana babalık stillerinin rolü. (Doktora tezi), Ankara Üniversitesi, YÖK Tez Merkezi.
- Güngör, N. D., Selçuk, F. Ü.** (2015). *Narsisistik Kişilik Envanteri (NKE-16): Türkçe Uyarlaması*. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma ve Eğitim Laboratuvarı (SAEL), Yayınlanmamış Tartışma Metni.
- Hardt, J., Rutter, M.** (2004). Validity of adult retrospective reports of adverse childhood experiences: Review of the evidence, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45 (2), 260-273.
- Jia, X., Wang, Q., Lin, L.** (2020). Çocukluk ihmal ile kötü niyetli yaratıcılık arasındaki ilişki: Karanlık üçlü kişiliğin aracılık etkisi. *Psikolojide Sınırlar*, 11, 613695.

- Jonason, P. K., Foster, J. D., Egorova, M. S., Parshikova, O., Csathó, Á., Oshio, A., Gouveia, V. V.** (2017) The Dark Triad Traits from a Life History Perspective in Six Countries, *Front Psychology*, 8:1476.
- Jonason, P. K., Lyons, M., Bethell, E.** (2014). The making of Darth Vader: Parent-child care and the Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 67, 30-34.
- Jones, D. N., Neria, A. L.** (2015). The Dark Triad and dispositional aggression. *Personality and Individual Differences*, 86, 360-364.
- Jones, D. N., Paulhus, D. L.** (2014). Introducing the Short Dark Triad (SD3): A brief measure of dark personality traits, *Assessment*, 21 (1), 28-41.
- Jones, D. N., Paulhus, D. L.** (2009). *Machiavellianism*. Leary, Mark R., Hoyle, Rick H. *Handbook of Individual Differences in Social Behavior*. New York/London: The Guilford Press.
- Kağıtçıbaşı, Ç., Cemalcılar, Z.** (2017). *Dünden bugüne insan ve insanlar: Sosyal psikolojiye giriş (20 basım)*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kalestan, Z. J., Salahian, A., Nasrollahi, B.** (2023). Modeling the dark personality traits according to childhood trauma: the mediating role of guilt sense and anxiety, *Social Determinants of Health*, 9.
- Kaplan, M. A., Koç, A.** (2023). Sanatta Narkissos Öyküsünün Temsili ve Salvador Dali'de Narkissos Metamorfozu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 3, 1241-1250.
- Karaaziz, M., Erdem Atak, İ.** (2013). Narsisizm ve Narsisizmle İlgili Araştırmalar Üzerine Bir Gözden Geçirme, *Nesne*, 1 (2), s.44-59.
- Karakayalı, V.** (2020). *Ergenlerde anne baba tutumlarının farklı saldırganlık türleriyle ilişkisinin incelenmesi* (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Karal, E., Atak, H.** (2022). Çocukluk çağı ruhsal travmaları üzerine kavramsal bir çalışma, *Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 82-103.
- Karasu, F. A. T. M. A., gül Bilgen, F.** (2017). Anneleri tarafından çocuklara uygulanan duygusal ve fiziksel istismar/ihmal davranışları, *Kilis 7 Aralık üniversitesi sosyal bilimler dergisi*, 7 (13), 22-34.
- Karcı, A., Topkaya, N.** (2023). Ergenlerde anne baba tutumlarının umut ve iyi oluş ile ilişkisinin incelenmesi, *Trakya Eğitim Dergisi*, 13 (1), 99-114.
- Kaya, A.** (2016). *İnsan ilişkileri ve iletişim*. Ankara: Pegem Academy.
- Kaya, M.** (1997). Ailede anne-baba tutumlarının çocuğun kişilik ve benlik gelişimindeki rolü, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9 (9), 193-204.
- Keene, A. C., Epps, J.** (2016). Childhood physical abuse and aggression: Shame and narcissistic vulnerability, *Child abuse & neglect*, 51, 276-283.
- Kessler, S.R., Bandelli, A.C., Spector, P.E., Borman, W.C., Nelson, C.E., Penney, L.M.** (2010). Reexamining Machiavelli: A three

dimensional model of Machiavellianism in the workplace, *Journal of Applied Social Psychology*, 40, 1868–1896.

- Khaligova, F.** (2019). *Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Travmaları, Beden İmaji ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki*. SOCIAL SCIENCES STUDIES JOURNAL (SSSJJournal)
- Kızıltan, H.** (2004). Narsisizm ve Psikopatolojisi. <http://www.psikomitoloji.com/attachments/article/79/narsisizm.makalesi.pdf>
- Kim, D., Park, S. C., Yang, H., Oh, D. H.** (2011). Reliability and validity of the korean version of the childhood trauma questionnaire-short form for psychiatric outpatients, *Psychiatry investigation*, 8 (4), 305–311.
- King, A. R., Kuhn, S. K., Strege, C., Russell, T. D., Kolander, T.** (2019). Revisiting the link between childhood sexual abuse and adult sexual aggression, *Child abuse & neglect*, 94, 104022.
- Kircaburun, K., Jonason, P., Griffiths, M. D., Aslanargun, E., Emirtekin, E., Tosuntaş, Ş. B., Billieux, J.** (2021). Childhood emotional abuse and cyberbullying perpetration: the role of dark personality traits, *Journal of interpersonal violence*, 36 (21-22), NP11877-NP11893.
- Koç Ekinci, C.** (2018). *Erişkinlerde narsistik kişilik özelliklerinin mizaç ve karakter boyutları ile bağlanma stilleri açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi. YÖK Tez Merkezi.
- Kolburan, Ö. Ü. G.** (2020). 29-Yakın partner şiddeti ve karanlık üçlü kişilik özelliklerinin ilişkisel bağlamda incelenmesi, 2. *Uluslararası Şiddeti Anlamak Kongresi 2st International Understanding Violence Congress*, İstanbul, Türkiye: Ekim 16-18.
- Konal, B., Uçar, M. E.** (2023). Narsisizm ve saldırganlık arasındaki ilişkiler, *ANKARA INTERNATIONAL CONGRESS ON SCIENTIFIC RESEARCH-IX*, Ankara, Türkiye: December 26-29.
- Korkmazlar-Oral, Ü., Engin, P., Büyüktazıcı, Z.** (2010). *Türkiyede çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması özet raporu*. T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu / UNICEF.
- Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., Zwi, A. B.** (2002). The world report on violence and health, *The lancet*, 360 (9339), 1083-1088.
- La Torre-Cruz, D., García-Linares, M. C., Casanova-Arias, P. F.** (2014). Relationship between Parenting Styles and Aggressiveness in Adolescents, *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*.
- Lau, K. S., Marsee, M. A.** (2013). Exploring narcissism, psychopathy, and Machiavellianism in youth: Examination of associations with antisocial behavior and aggression, *Journal of Child and Family studies*, 22, 355-367.

- Lei, H., Chiu, M. M., Cui, Y., Zhou, W., Li, S.** (2018). Parenting style and aggression: A meta-analysis of mainland Chinese children and youth, *Children and Youth Services Review*, 94, 446-455.
- Levenson, M., Kiehl, K., Fitzpatrick, C.** (1995). Assessing psychopathic attributes in a noninstitutionalized population, *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 151-158.
- Liu, G., Meng, Y., Pan, Y., Ma, Y., Zhang, D.** (2021). Mediating effect of dark triad personality traits on the relationship between parental emotional warmth and aggression, *Journal of interpersonal violence*, 36 (21-22), 9924-9940.
- Lubit, R.** (2002). The long-term organizational impact of destructively narcissistic managers, *Academy of management perspectives*, 16 (1), 127-138.
- Lynch, M.** (1991). Çocuk İstismarı ve İhmali. *Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi*. Ankara: Gözde Repro Ofset, 37-44.
- Lynch, M. A., Saralidze, L., Goguadze, N., Zolotor, A.** (2008). The National Study on Violence Against Children in Georgia: The nature and extent of violence experienced by children in the home.
- Madran, H. A. D.** (2012). Buss-Perry saldırganlık ölçeği'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması, *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (2), 1-6.
- Masud, H., Ahmad, M. S., Cho, K. W., Fakhr, Z.** (2019). Parenting styles and aggression among young adolescents: A systematic review of literature, *Community mental health journal*, 55, 1015-1030.
- Mathieu, C., Neumann, C. S., Hare, R. D., Babiak, P.** (2014). A dark side of leadership: Corporate psychopathy and its influence on employee well-being and job satisfaction, *Personality and Individual Differences*, 59, 83-88.
- McCrae, R. R., Costa, P. T. Jr.** (2008). The Five-Factor Theory of Personality. In O. P. John, R. W. Robins, & L. A. Pervin (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (3rd ed., pp. 159-181). Guilford Press.
- Meshkova, N.V.** (2025). Modern yabancı araştırmalarda aile bağlamında antisosyal yaratıcılığın incelenmesi ve önlenmesi, *Modern Yabancı Psikoloji*, 14 (1), 114-121.
- Muşdal Çelebi, B., Polat, A.** (2019). Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantıların, Yetişkin Bağlanma Stillerinin ve Psikolojik İyi Oluşun Evlilik Doyumu Üzerindeki Etkisi, *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5 (1), 29-34.
- Myers, D. G.** (2021). Sosyal psikoloji (S. Akfırat, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Nair, B., Ercan, H.** (2019). Ergenlerde saldırganlığın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *Journal of Theoretical Educational Science*, 12 (3), 1067-1094.

- Nehir, S., Irmak, H., Demet, M. M., Toksöz, K.** (2018). Bipolar bozuklukta çocukluk çağı travmaları ve agresyon ilişkisi, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*,19 (2), 163-168.
- Norton-Baker, M., Wolff, J. M., Kolander, T. W., Evans, M., King, A. R.** (2019). Childhood sexual abuse and lifetime aggression, *Journal of child sexual abuse*,28 (6), 690-707.
- Ogan, S., Soysal, F. S. Ö., Aysan, F.** (2023). Travma ve Krize Müdahale Yaklaşımları: Kuramsal Bir Bakış, *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*,14 (2), 1431-1457.
- Olive, M. F.** (2007). *Child abuse and stress disorders*. New York: Infobase Publishing.
- Öcel, H.** (2011). Üniversite öğrencilerinde dolaylı saldırganlığın kullanımında cinsiyet farklılıkları, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*,28 (2).
- Özdemir, H. E.** (2017). *Bir grup üniversite öğrencisinde bağlanma stilleri ile narsisizm arasındaki ilişki: reddedilme duyarlılığının aracı rolü.* (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., Nasıroğlu, S.** (2012). Kişilik gelişimi, *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*,4 (4), 566-589.
- Özen, D. Ş.** (2009). Ergenlerde anneden algılanan kabul/ilgi ile benlik-algısı arasındaki ilişki: babadan algılanan kabul/ilginin aracı rolü, *Türk Psikoloji Yazıları*,12 (24), 28-38.
- Özen, Ş., Subaşı, M., Yıldırım, A., Baştürk, M., Bez, Y.** (2010). Öfkelenme, anlık cama yumruk atarak, kendi kendine yaralayan, problem çözme ve çocukluk çağı travmaları, *Klinik ve Deneyisel Araştırmalar Dergisi*,1 (1), 25-30.
- Özen, Y.** (2019). Psikolojik travmanın insanlık kadar eski tarihi, *The Journal of Social Science*,3 (5), 362-375.
- Özer, B.** (2021). *Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı ruhsal travmaları ile depresyon arasındaki ilişkide affetmemenin ve sürekli öfkenin rolü.* (Master's thesis). Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Özgentürk, İ.** (2014). Child abuse and neglect Çocuk istismarı ve ihmal, *Journal of Human Sciences*,11 (2), 265-278.
- Özmen, S. K.** (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*,37 (2), 27-39.
- Özsoy, E., Ardiç, K.** (2017). Karanlık üçlü'nün (narsisizm, makyavelizm ve psikopati) iş tatminine etkisinin incelenmesi, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*,24 (2), 391-406.
- Öztürk, M.** (2021). *Çocuk psikiyatrisi*. İstanbul: Uçurtma Yayınları.
- Paulhus. D. L., Williams. K. M.** (2002). The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism and psychopathy, *Journal of Research in Personality*,36, 556–563.

- Pavlović, T., Markotić, A., Bartolin, A.** (2019). Dark triad and estimated probability of sexual coercion, *Personality and individual differences*, 151, 109527.
- Peker, C., Aydın, A.** (2017). Ergenlerde algılanan ebeveynlik stilleri, narsisizm, psikolojik ve sosyal uyum, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 24 (2), 2017.
- Petrica, E., Panisoara, G.** (2024). The influence of dark triad-specific personality traits (Machiavellianism, narcissism, psychopathy) on parenting styles, and parental competence in raising and educating children, *Global Journal of Social Sciences Studies*, 10 (2), 68-75.
- Polat, E., Sağ, S., Uzuntaş, K., Yeşil, S.** (2024). Futbol Seyircilerinin Demografik Özelliklerine Göre Karanlık Üçlü ve Saldırganlık Özelliklerinin İncelenmesi, *Türkiye Spor Bilimleri Dergisi*, 8 (2), 75-89.
- Polat, O.** (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22 (1), 15-34.
- Polat, O.** (2018). *Türkiye’de çocuk istismarı raporu-2*. Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Suç ve Şiddetle Mücadele, Uygulama ve Araştırma Merkezi & Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği.
- Porter, S., Woodworth, M., Black, P. J.** (2006). Psychopathy and aggression, *Handbook of psychopathy*, 481-494.
- Raskin, R., Terry, H.** (1988), A principal-components analysis of the Narcissistic Personality Inventory and further evidence of its construct validity, *Journal of Personality and Social Psychology*, 54 (5), 890-902.
- Rayana, S., Atak, H.** (2023). Ebeveyn geştalt temas engelleriyle çocukta anksiyete arasındaki ilişkide ebeveynlik stillerinin aracılık rolü, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (1), 257-279.
- Reyes, G., Elhai, J. D., Ford, J. D. (Eds.).** (2008). *The encyclopedia of psychological trauma*. John Wiley & Sons.
- Richardson, S. S.** (2000). *The effects of an assertiveness training intervention on clients' level of assertiveness, locus of control and ways of coping with serious illness*. (Doctoral dissertation). Louisiana State University, Health Sciences Center School of Nursing.
- Rothbaum, F., Weisz, J. R.** (1994). Parental caregiving and child externalizing behavior in nonclinical samples: a meta-analysis, *Psychological bulletin*, 116 (1), 55.
- Ruiz-Hernández, J. A., Moral-Zafra, E., Llor-Esteban, B., Jiménez-Barbero, J. A.** (2018). Influence of parental styles and other psychosocial variables on the development of externalizing behaviors in adolescents: A systematic review, *European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, 11 (1), 9-21.
- Sak, R., Sak, İ. Ş., Atlı, S., Şahin, B.** (2015). Okul öncesi dönem: Anne baba tutumları, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11 (3), 972-991.

- Saldanlı, M., Batmaz, M.** (2023). Ebeveynlerin çocukluk çağı ruhsal travmalarının çiftler arasındaki uyumlarına, iletişim kurma becerilerine, aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumlarına etkisi, *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*, 4 (7), 1-27
- Saltoğlu, S., Irak, D. U.** (2020). Kişiliğin karanlık üçlüsü: Narsisizm, Makyavelizm ve psikopati, *Türk Psikoloji Yazıları*, 23 (45), 42-62.
- Scerbo, A. S., Kolko, D. J.** (1995). Child physical abuse and aggression: Preliminary findings on the role of internalizing problems, *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 34 (8), 1060-1066.
- Schmidt, A.** (2019). Kernberg ve Kohut'un narsisistik kişilik bozukluğu kuramlarının karşılaştırması, *Türk Psikiyatri Dergisi*, 30 (2), 137-141.
- Seghorn, T. K., Prentky, R. A., Boucher, R. J.** (1987). Childhood sexual abuse in the lives of sexually aggressive offenders, *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 26 (2), 262-267.
- Set, Z.** (2020). Sosyal kötücül kişilikler: karanlık üçlü. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12 (3), 318-329.
- Sheikhi, M., Aminiha, A.** (2022). Mediating Role of Mentalization in the Relationship between Childhood Adversity and Dark Triad Personality, *Mental Health: Research and Practice*, 1 (2), 43-52.
- Simsek, D. E., Evrensel, A.** (2018). The relationship between childhood traumas and aggression levels in adults, *Med Sci*, 7, 622-6.
- Skeem, J. L., Polaschek, D. L. L., Patrick, C. J., Lilienfeld, S. O.** (2011). Psychopathic personality: bridging the gap between scientific evidence and public policy, *Psychological Science in the Public Interest*, 12, 95-162.
- Soyyigit, V., Saylan, E.** (2024). *Travmayı anlamak*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M. J., Alink, L. R., van IJzendoorn, M. H.** (2015). The prevalence of child maltreatment across the globe: Review of a series of meta-analyses, *Child Abuse Review*, 24 (1), 37-50.
- Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M.J., Van IJzendoorn, M.H.** (2013). Çocuk ihmalinin ihmali: ihmalin yaygınlığına ilişkin bir meta-analitik inceleme, *Sosyal psikiyatri ve psikiyatrik epidemiyoloji*, 48, 345-355.
- Subaşı, D., Özçelik, A. Ö.** (2019). Ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (1), 25-47.
- Sümer, N., Güngör, D.** (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi, *Türk psikoloji dergisi*, 14 (44), 35-58.

- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E., Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutumu ve sonuçlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan toplu bakış, *Türk Psikoloji Yazıları*,13 (25), 42-59.
- Şar, V., Necef, I., Mutluer, T., Parmis, F., Türk Kurtça, T. (2020). A Revised And Expanded Version Of The Turkish Childhood Trauma Questionnaire (CTQ-33): Overprotection-Overcontrol As Additional Factor, *Journal of Trauma & Dissociation*,22 (1), 35-51.
- Şar, V., Türk-Kurtça, T., Öztürk, E., Alyanak, B. (2020). Development and psychometric properties of the Childhood Trauma Questionnaire-33 (CTQ-33), *Journal of Trauma & Dissociation*,21 (3), 355–370.
- Şimşek, D. E. (2017). *Yetişkin bireylerde çocukluk çağı travmaları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki*. (Master's thesis). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tatar, A., Tatar, A. (2024). Karanlık Üçlü (K3) Ölçeği Geçerlik Çalışmaları-II. *SOCIAL MENTALITY AND RESEARCHER THINKERS JOURNAL (SMART JOURNAL)*,8 (65), 2242-2257.
- Tekin, S. S. (2022). *Ebeveynlik içeriği ile 48-72 aylık çocukların duygu düzenlemesi ve öz düzenlemeyi geliştirme arasındaki ilişki*. (Yüksek Lisans tezi), Maltepe Üniversitesi, Türkiye.
- Temelli, E., Kaya, S., Kazgan, M.H., Yılmaz, N.A., Ayar, E., Yükseloğlu, E.H. (2021). Karanlık üçlü kişiliğin özelliklerinde genetik rolü, *Adli Tıp Bülteni*,26 (3), 197-204.
- Toksöz, B. (2022). *Yetişkin bireylerde saldırganlık düzeylerinin yordayıcıları olarak çocukluk çağı travmaları, bilişsel duygu düzenleme stratejileri ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi*. (Master's thesis). Marmara Üniversitesi, Turkey.
- Tolan, Ö. Ç. (2023). The Mediating Role of Dark Triad Personality Traits in the Relationship between Childhood Traumas and Obsessive Beliefs, *International Journal of Contemporary Educational Research*,10 (2), 424-394.
- Turhan, E., Sangün, Ö., İnandı, T. (2006). Birinci basamakta çocuk istismarı ve önlenmesi, *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*,15 (9), 153-157.
- Tutkun, A. (2022). *Üniversite öğrencilerinde çocukluk çağı travması ile bağlanma, saldırganlık ve mental iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Master's thesis). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). Narsisizm. İçinde Güncel Türkçe Sözlük. Erişim tarihi: Nisan 2, 2024, <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkbay, T., Akın, R., Söhmen, G., Söhmen, T. (1999). Aile tutumları ve çocuk gelişimi üzerine etkileri.
- Twenge, J. M., Campbell, W. K. (2023). *Asrın vebası: Narsisizm illeti*. (4 basım) (Ö, Korkmaz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Unicef. (2020). Global status report on preventing violence against children 2020.

- Vural, D. L.** (2020). Karanlık üçlü kişilik özellikleri ile çocukluk çağı ruhsal travmaları arasında savunma mekanizmalarının aracı rolü, *Smart Journal*,6 (36):1734-1743
- Wahl, K., Metzner, C.** (2012). Parental influences on the prevalence and development of child aggressiveness, *Journal of Child and Family Studies*,21 (2), 344-355.
- Widom, C. S.** (2008). Abuse, child physical. In G. Reyes, J. D. Elhai, & J. D. Ford (Eds.), *The encyclopedia of psychological trauma*, (pp. 1-3). John Wiley & Sons, Inc.
- Wilkinson, L., Task Force on Statistical Inference, American Psychological Association, Science Directorate.** (1999). Statistical methods in psychology journals: Guidelines and explanations. *American Psychologist*,54 (8), 594–604.
- World Health Organization.** (2002). World Report on Violence and Health, edited by Etienne G. Krug, Linda L. Dahlberg, James A. Mercy, Anthony B. Zwi and Rafael Lozano. *World Health Organization, Geneva, Switzerland*. Accessed on July, 15, 2009.
- World Health Organization.** (2006). Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence. World Health Organization.
- Yarar, L.** (2023). *Çocukluk çağı travmaları ile karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkide duygu düzenleme güçlüğünün rolü.* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Beykent Üniversitesi, YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yaşhoğlu, D. T., Atılgan, Ö.** (2018). Karanlık üçlü ölçeği: Türkçe'ye uyarlama, güvenilirlik ve geçerlilik çalışması, *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty*,5 (3), 725-739.
- Yendell, A., Clemens, V., Schuler, J., Decker, O.** (2022). What makes a violent mind? The interplay of parental rearing, dark triad personality traits and propensity for violence in a sample of German adolescents, *PLoS one*,17 (6), e0268992.
- Yıldız, S. A.** (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık, *Polis Bilimleri Dergisi*,6 (3).
- Yılmaz, A.** (2000). *Eşler arasındaki uyum ve öğrenme algıladığı anne-baba bilgileri ile çocuklar, ergenlerin ve gençlerin akademik başarıları ve benlik algıları arasındaki ilişkiler.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Zakeri, H., Karimpour, M.** (2011). Parenting styles and self-esteem, *Procedia-social and behavioral sciences*,29, 758-761.
- Zeigler-Hill, V., Besser, A., Morag, J., Campbell, W. K.** (2016). The Dark Triad and sexual harassment proclivity, *Personality and Individual Differences*,89, 47-54.
- Zeynep Filiz,** (2010). Üniversite Öğrencilerinin Sosyalleşmesinde Spora Katılımın Değerlendirilmesi, *Niğde Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2010, Cilt 4, 192-203, s. 193.

ZHU, Y., JIN, C. (2021). A meta-analysis of the relationship between the Dark Triad and aggressive behaviors, *Advances in Psychological Science*, 29 (7), 1195.

EKLER

EK A: Etik Kurul İzni

EK B: Gönüllüyü Bilgilendirme ve Aydınlatılmış Onay Formu

EK C: Demografik Bilgi Formunun Örnek Maddeleri

EK D: Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeğinin (CTQ-33) Örnek Maddeleri

EK E: Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeğinin Örnek Maddeleri

EK F: Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeğinin (SD3-T) Örnek Maddeleri

EK G: Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğinin Örnek Maddeleri

EK A: Etik Kurul İzni

Ara Kararlar/Tarih ve Sayı: 19.09.2024-E.32677

BURSA TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA ETİK KURULU

Toplantı Tarihi :19-09-2024
Toplantı No :2024-18
Karar No :4

Dr. Öğr. Üyesi Merve KARABURUN ve Nermin ABBASLI'nın "Çocukluk Çağı Travmalarının ve Ebeveynlik Stilllerinin Karanlık Üçlü Kişilik Özellikleri ve Saldırganlık İle İlişkisi" adlı araştırma yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş olup etik ve bilimsel açıdan sakınca bulunmadığına oy birliği ile karar verilmiştir.

ASLI GİBİDİR

Prof. Dr. Sait SARGIN
Raportör

EK B: Gönüllüyü Bilgilendirme ve Aydınlatılmış Onay Formu

Bu araştırma, Bursa Teknik Üniversitesi Psikoloji Bölümü Öğretim Üyelerinden Dr. Öğr. Üyesi Merve KARABURUN danışmanlığında Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencisi Nermin Abbaslı tarafından yürütülen “Çocukluk çağı travmalarının ve ebeveynlik stillerinin karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık ile ilişkisi” isimli bir çalışmadır.

Çalışmanın Amacı Nedir?: Bu çalışmanın amacı çocukluk çağı travmalarının ve ebeveynlik stillerinin karanlık üçlü kişilik özellikleri ve saldırganlık ile ilişkisini incelemektir.

Bize Nasıl Yardımcı Olmanızı İsteyeceğiz?: Araştırma kapsamında sizden istenen çocuklukta ebeveynlerinizle ilişkileriniz ve kendiniz hakkındaki duygu ve düşünceleriniz ile ilgili soruları yanıtlamanızdır. Sizden her bir ifadeyi dikkatlice okuyarak size en uygun olduğunu düşündüğünüz seçeneği işaretlemeniz beklenmektedir. Soruların doğru ya da yanlış yanıtları yoktur. Önemli olan sizin ne düşündüğünüz ve ne hissettiğinizdir.

Sizden Topladığımız Bilgileri Nasıl Kullanacağız?: Bu çalışmada tek tek bireylerin değil, genel olarak gençlerin ve yetişkinlerin duygu ve düşünceleri ile ilgilenildiğinden sizden kimlik bilgileriniz istenmemektedir. Toplanan veriler yalnızca bilimsel amaçlar için kullanılacaktır.

Katılımınızla ilgili bilmeniz gerekenler: Araştırmada kimlik bilgilerinizi açığa çıkaran herhangi bir soru bulunmamaktadır. Vereceğiniz cevaplar gizli tutularak yalnızca mevcut çalışmada kullanılacaktır. Katılımınız ancak gönüllü olmanız durumunda gerçekleşecektir. Katılımcı olmaya gönüllü olduktan sonra çalışmanın herhangi bir aşamasında rahatsızlık hissederseniz devam etmeyebilirsiniz. Soruları cevaplamanız yaklaşık 15-20 dakikanızı alacaktır. Araştırmaya katılarak verdiğiniz destek için teşekkür ederiz.

Araştırmayla ilgili daha fazla bilgi almak isterseniz: Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz. Araştırma hakkında daha fazla bilgi almak için BTÜ Psikoloji Bölümü öğretim üyelerinden Dr. Öğr. Üyesi Merve KARABURUN ile iletişim kurabilirsiniz.

Yukarıdaki bilgileri okudum ve bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum.

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında kişisel verilerin işlenmesine dair kanunu biliyorum ve bu kanun kapsamında verilerin işlenmesine onay veriyorum. Yukarıdaki bilgileri okudum ve bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum.

() Onaylıyorum

() Onaylamıyorum

Adı Soyadı

Tarih

İmza

EK C: Demografik Bilgi Formunun Örnek Maddeleri

- 1. Yaş:**
- 2. Cinsiyet:**
- 3. Okuduğu ya da mezun olduğu bölüm:**
- 4. Medeni durumu:** Evli () Bekar () Boşanmış ()
- 5. Kardeş sayınız:**
- 6. Kardeşler arasındaki sıranız:**

EK D: Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeğinin (CTQ-33) Örnek Maddeleri

Her bir madde için aşağıdaki seçeneklerden birini işaretleyiniz:

1. Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

Çocukluğumda ya da ergenliğimde...

1)Yeterli yemeğim olurdu.

- 1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

2) Gündelik bakım ve güvenliğim sağlanıyordu.

- 1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

10) Ailemde değiştirmek istediğim şeyler vardı.

- 1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

21) Kendisi ile cinsel ilişki kurmadığım takdirde bana zarar vermekle tehdit eden biri vardı.

1. Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

30) Ailemdekiler her şeyime karıştırdı.

- 1.Hiç Bir Zaman 2.Nadiren 3.Kimi Zaman 4.Sık Olarak 5.Çok Sık

EK E: Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeğinin Örnek Maddeleri

Aşağıda, anneniz ve babanızla olan ilişkileriniz hakkında cümleler verilmiştir. Sizden istenen, **çocukluğunuzu ve genel olarak anne-babanızla (kaybetmişseniz, bakımvereninizle) ilişkinizi düşünerek** her bir cümlenin **sizin için** ne derece doğru olduğunu ilgili yeri işaretleyerek belirtmenizdir. Hiçbir maddenin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Önemli olan her cümle ile ilgili olarak kendi durumunuzu doğru bir şekilde yansıtmaktır.

EK E. 1

ANNEM:

18. Boş zamanlarımı nasıl değerlendireceğime karıştırdı.	1	2	3	4	5
19. Bir sorunum olduğunda bunu hemen anlardı.	1	2	3	4	5
20. Hangi saatte hangi arkadaşım ile buluşacağımı bilmek isterdi.	1	2	3	4	5
21. Hiçbir zaman benim ne hissettiğimle veya ne düşündüğümle gerçekten ilgilenmedi.	1	2	3	4	5
22. Arkadaşlarımla dışarı çıkmama nadiren izin verirdi.	1	2	3	4	5

EK E. 2

BABAM:

18. Boş zamanlarımı nasıl değerlendireceğime karıştırdı.	1	2	3	4	5
19. Bir sorunum olduğunda bunu hemen anlardı.	1	2	3	4	5
20. Hangi saatte hangi arkadaşım ile buluşacağımı bilmek isterdi.	1	2	3	4	5
21. Hiçbir zaman benim ne hissettiğimle veya ne düşündüğümle gerçekten ilgilenmedi.	1	2	3	4	5
22. Arkadaşlarımla dışarı çıkmama nadiren izin verirdi.	1	2	3	4	5

EK F: Kısaltılmış Karanlık Üçlü Ölçeğinin (SD3-T) Örnek Maddeleri

Aşağıdaki ifadelerin sizin fikirlerinize uygunluğunu 1- Kesinlikle Katılmıyorum, 2- Katılmıyorum, 3- Kararsızım, 4- Katılıyorum, 5-Kesinlikle Katılıyorum olacak şekilde yanıtlayınız.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
8. Planlarınız başkalarından önce sizin yararınıza olmalıdır.	1	2	3	4	5
9. İnsanların çoğu başkalarının etkisi altında kalır.	1	2	3	4	5
18. İnsanların bana saygı duyması gerektiğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
23. Gerekğinde insanlara kaba davranabilirim.	1	2	3	4	5
24. Benimle uğraşan insanlar yaptıklarına pişman olurlar.	1	2	3	4	5

EK G: Buss-Perry Saldırganlık Ölçeğinin Örnek Maddeleri

Aşağıdaki her bir maddeyi okuyarak, bu madde sizin için her zaman doğru ise “ Tamamen Katılıyorum ”, genelde doğru ise Katılıyorum ”, emin değilseniz “ Kararsızım ”, genelde doğru değilse “ Katılmıyorum ”, hiçbir zaman doğru değilse “ Kesinlikle Katılmıyorum ” şeklinde işaretleme yapmanız rica olunur.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Bazı arkadaşlarım benim öfkeli biri olduğumu söylerler	1	2	3	4	5
2. Gerekirse hakkımı korumak için şiddete başvurabilirim	1	2	3	4	5
3. Birisi bana fazlasıyla iyi davrandığında “acaba benden ne istiyor” diye düşünürüm	1	2	3	4	5
4. Arkadaşlarımın görüşlerine katılmadığım zaman bunu onlara açıkça söylerim	1	2	3	4	5
20. Zaman zaman insanların arkamdan güldüğü duygusuna kapılırım	1	2	3	4	5

ÖZGEÇMİŞ

Ad-SOYAD : Nermin ABBASLI

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2022, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi, Okul Öncesi Eğitim Fakültesi, Psikoloji Bölümü
- **Yüksek Lisans** : 2025, Bursa Teknik Üniversitesi, Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- Bursa Teknik Üniversitesi Aile Danışmanlığı Programı 2023-2024 Bahar Dönemi, Aile danışmanı ünvanı
- Online Kum Terapisi Danışmanlık Merkezi tarafından 15-25.04.2024 tarihlerinde düzenlenen 60 saatlik ‘*Kumla Oyun Terapisi*’ Sertifika programı, Uygulayıcı Kum Terapisti Ünvanı

DİĞER ESERLER, SUNUMLAR VE PATENTLER:

Abbaslı, N., Anlı, G. (2024). Body and body image in positive psychology, *5th International Bursa Scientific Researchs Congress*, Bursa, Türkiye: Mart 01-03.